

PARONIT AIKALAISSILMIN

Muistitietotutkimus Kankaisten kartanon viimeisistä vapaaherroista
Claes ja Claes Fredrik Aminoffista

Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen
laitos
Suomen historia
Heinäkuu 2011
Elina Rissanen

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/ Humanistinen tiedekunta

RISSANEN, ELINA: Paronit aikalaissilmin. Muistitietotutkimus Kankaisten kartanon viimeisistä vapaaherroista Claes ja Claes Fredrik Aminoffista

Tutkielma, 117 s., 1 liites.

Suomen historia

Heinäkuu 2011

Kankaisten kartanon historia alkaa 1400-luvulta. Sitä ovat hallinneet vuosisatojen saatossa eri aatelissuvut, joista viimeisimpänä kartanon omisti Aminoffien-suku vuodesta 1846 vuoteen 1992. Claes Aminoff (1895 - 1982) sai kartanon sääntöperintötilana testamentin mukaan ja isännöi kartanoa vuodesta 1919 lähtien aina 1970-luvulle asti. Hänen ainoa poikansa Claes Fredrik Aminoff (1928-) otti kartanon vähitellen haltuunsa isänsä ikääntyessä. Kartano ajautui taloudellisiin vaikeuksiin 1990-luvun alussa ja Aminoff-suvun viimeinen vapaaherra luovutti kartanon omistajuuden Åbo Akademin säätiölle vuonna 1992.

Pro gradu –työssä tutkitaan Kankaisten viimeisiä vapaaherroja Claes ja Claes Fredrik Aminoffia ja Kankaisten kartanoa heidän aikanaan (1919-1992). Kirjallinen lähdeaineisto kyseiseltä ajalta on hyvin vähäistä. Tutkimus on toteutettu haastattelemalla yhdeksää aikalaismuistelijaa, jotka ovat kertoneet omia muistojaan vapaaherroista ja kartanosta. Tarkoituksena on ollut kiinnittää huomio siihen, miten muistelijat näkevät vapaaherrat ja miksi sekä miten he tulkitsevat vapaaherrojen menneisyyttä tämän päivän lähtökohdista. Tutkimusmetodina on muistitietotutkimus, jossa pyritään rekonstruimaan menneisyyttä silminnäkijähaastateltavien avulla. Kyseinen tutkimussuuntaus on vahvistunut viimeisen 30 vuoden aikana niin historian kuin folkloristiikan piirissä.

Loppupäätelmissä todetaan, että muistelijoiden näkemykset ja tulkinnat vapaaherroista vaihtelevat osittain sen mukaan mistä yhteyksistä he tuntevat Claes ja Claes Fredrik Aminoffin. Osa haastateltavista on Kankaisten kartanon työntekijöitä, osa ystäviä ja sukulaisia ja loput heistä tuntevat paronit muista yhteyksistä. Claes Aminoffia eli vanhaa paronia pidetään erittäin hyväkäyttöksisenä herrasmiehenä, mutta myös hyvin tarkkana ja pojalleen ankarana isänä. Hänestä ei luonnollisesti ole muistitietoa samalla tavalla kuin Claes Fredrik Aminoffista eli nuoresta paronista. Työntekijämuistelijat näkevät Claes Fredrik Aminoffin osittain tylynä ja kopeana sekä osittain leppoisana keksijänä. Heidän mielestään nuori paroni ei osannut pukeutua eikä käyttäytyä paronin tavoin. Muut muistelijat taas kokevat Claes Fredrik Aminoffin olleen hyvä seuramies, intellektuelli ja tutkija, joka piti monipuolisista keskusteluista ja väittelyistä. Kaikki muistelijat ovat yhtä mieltä siitä, että Claes Fredrik Aminoff ei ollut luonteeltaan maanviljelijä vaan tiedemies. Hän ei ollut kiinnostunut taloudesta, kuten hänen isänsä oli ollut. Vapaaherrojen aseman muuttuminen 1900-luvulla liittyy kartanotalouden yleiseen murrokseen.

Asiasanat: aatelinen, Aminoff, herraskartanokulttuuri, Kankainen, kartano, kartanomiljö, Masku, muistelija, muistitieto, muistitietotutkimus, paroni, vapaaherra, vihannesviljely

1. Johdanto	2
1.1. Kastaalilinnan herrasväki 1900-luvun murroksessa.....	2
1.2. Aikaisempi kartanotutkimus.....	3
1.3. Kertomuksin rakennettua menneisyyttä	7
1.4. Haastattelut ja muu lähdeaineisto	10
1.5. Kysymykset aineistolle.....	16
1.6. Tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset	18
2. Maskun Kankainen.....	20
2.1. Kankaisten kartanon vuosisadat ennen viimeisiä vapaaherroja	20
2.2. Maskun kirkonkylä elinympäristönä 1900-luvulla.....	24
3. Claes ja Fredrik Aminoffin elämänvaiheista	26
3.1. ” <i>Vår faders stämman</i> ”- perinteiden vaikutus elämäntapaan.....	26
3.2. ” <i>Voi että, mikä ryhti hänellä oli</i> ” – sukujuuret ja vapaaherrojen luonnekuva.....	36
3.3. ” <i>Vaikka kultaa ja purppuraa vaimolleen</i> ” – Ebba Aminoff, vaimo ja äiti.....	49
3.4. ” <i>Hän oli itte kattonu morsmaikun</i> ” – muuttuva aateliston avioituminen	54
4. Vapaaherrojen sosiaalinen näyttäminen	63
4.1. ” <i>Vaikka keneltä kyläläiseltä kysytään</i> ” – ympäristön suhde vapaaherroihin	63
4.2. ” <i>Kunta oli ain jottai pyytämäs</i> ” – menneisyyden taakka	71
4.3. ” <i>Hän oli mettämies</i> ” – perinteiset ja uudet harrastukset	77
5. Claes ja Fredrik Aminoffin liiketoiminta ja tilanhoito.....	84
5.1. ” <i>Pappa Claes oli viljan puolella</i> ” – Claesin kartanotalous muutospaineessa.....	84
5.2. ” <i>Hän ei ollut tippaakaan luonteeltaan maanviljelijä</i> ” – Fredrik vihannesviljelyn edelläkävijänä	91
5.3. ” <i>Se oli niin täpärällä</i> ” – Fredrikin ratkaisunvuodet ja pankkikriisi	102
6. Loppupäätelmät.....	112
Lähdeluettelo	118
Liitteet	126

1. Johdanto

1.1. Kastaalilinnan herrasväki 1900-luvun murroksessa

Kankaisten kartano on seissyt jyrkänä kivilinnana paikoillaan Maskussa jo 1500-luvulta lähtien. Se on kuulunut historiansa saatossa muun muassa Hornien ja Aminoffien suvulle. Claes Aminoff (1895 - 1982) peri kartanon vuonna 1919 ja hänen aikaansa kartanossa on luonnehdittu vakaan talouden ja edistyksen ajaksi. Hän isännöi kartanoa yli 60 vuotta ja virallisesti hänen poikansa Claes Fredrik Ivan Filip Gregori Aminoff (1928-) sai kartanon omistajuuden isänsä kuoleman jälkeen vuonna 1982. Käytännössä Claes Fredrik Aminoff oli johtanut kartanoa jo 1970-luvun alusta lähtien, jolloin perinteinen kartanon omistajuus ja kartanon asema yhteiskunnassa olivat jo kriisissä.¹ Alunperin kartanon merkitys on ollut ympäröivälle kylälle suuri ja sitä kautta myös herraskartanon omistajan valta yhteisössä merkittävä. Yksi maskulainen haastateltava tiivistää asian näin:

”Kato, ku kartano on joskus ollu koko Masku ja se on kaikki elättäny, antanu kirkot ja koulut tehny tänne, ni se oli vaan vieläkin, et sielt kuuluu saada.”²

Merkittäväksi Kankaisten tekee se, että se on maamme vanhimpia kartanolinnoja ja siellä on asuttu yhtäjaksoisesti³ keskiajalta aina vuoteen 1992 asti, jolloin kartanoalue siirtyi Claes Fredrik Aminoffilta Åbo Akademin säätiölle (Stiftelsen för Åbo Akademi) vain täpärästi ennen konkurssiin ajautumista.⁴ Kartanon kohtalo ja viimeisen vapaaherran muutto Portugaliin 1990-luvun alussa on puhuttanut monia. Nyt kartanoalue elää uuden muutoksen aikaa hiljaisten vuosien jälkeen, kun nykyinen Åbo Akademin säätiön toimitusjohtaja Kjell Sundström haluaa tehdä alueen uudelleen eläväksi ja sanoo, ettei sitä olla tekemässä museoksi.⁵ Säätiö on remontoanut vanhan navetan juhlatilaksi ja se otettiin käyttöön lokakuussa 2010. Sen lisäksi alueelle on tarkoitus remontoida ravitsemus- ja kokoustiloja, myymälöitä ja majoitustilaa. Myös saunatilojen rakentaminen Maskunjoen varteen ja urheiluaktiviteetit vanhaan kasvihuoneeseen ovat suunnitelmis-

¹ Aminoff 1978, 236-237. Haikonen & Teräväinen 2006, 44.

² Mies 1950 työtekijä, 15.12.2010.

³ sota-aikoja lukuun ottamatta. Suomen Kuvalehti 14.4.1956.

⁴ Mies 1927 muu, 27.10.2010.

⁵ Rannikkoseutu 26.4.2010, 23.11.2010.

sa.⁶ Kaiken toteutuminen ja aikataulu ovat kiinni myös valtion rahoituksesta, mutta yleinen mielipide Maskussa tuntuu olevan tyytyväisyys siitä, että Kankaisiin on tulossa taas elämää. Toisaalta myös pelätään suunnitelmien suuruutta ja ollaan huolissaan historiallisen miljöön säilymisestä. Tietoa harmaakivilinnan viimeisistä asukkaista ja heidän elämästään on, mutta tuo tieto on pääasiassa muistinvaraista ja sen vuoksi pian katoavaa.

1.2. Aikaisempi kartanotutkimus

Kartanoita on tutkittu melko vähän. Historiantutkijat Eino Jutikkala, Gabriel Nikander ja Viljo Rasila ovat tutkineet kartanoita omista erityisistä lähestymistavoistaan. Jutikkala on tarkastellut kartanoita talous- ja sosiaalishistoriallisesta näkökulmasta tutkimuksessa *Läntisen Suomen kartanolaitos Ruotsin vallan viimeisenä aikana* (1932). Hän tarkastelee teoksessaan myös kartanon ja alustalaistalonpoikien erimielisyyksiä sekä suhteita naapuritalonpoikiin.⁷ Tutkin itsekin Kankaisten kartanon yhteyksiä lähiympäristöönsä, mutta sekä näkökulma että vuosisata eroavat Jutikkalan lähestymistavasta. Jutikkala ja Nikander ovat toimittaneet yhdessä muun muassa *Suomen kartanot ja suurtilat II* (1941), jossa kuvataan kaikki Suomen kartanot Ahvenanmaan ja entisen Turun ja Porin läänin osalta. Nikander tarkastelee yleisesti kartanoita myös rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti ”Vaasa-ajalta empireen”.⁸ Rasila puolestaan pureutuu torpparikysymykseen tutkimuksessa *Suomen torpparikysymys vuoteen 1909* (1961). Rasilan yhteiskuntahistoriallisen tutkimuksen näkökulma on sosiologinen, sillä hän tutkii maanvuokrajärjestelmän epäkohtia ja niin sanotun torpparikysymyksen kehitystä kohti vuokra-alueiden itenäistämistä.⁹ Kaikissa edellä mainituissa tutkimuksissa tehdään yleistyksiä joko tietyn alueen tai koko Suomen kartanoista.

Yksittäisiä kartanoita on tutkittu tarkemmin vain muutamaa. Louhisaari¹⁰ ja Sarvilahti¹¹ ovat vanhimpina kartanolinnoina olleet tutkituimpia. Tutkimukset liittyvät kartanoiden

⁶ Mies 1950 työntekijä, 8.10.2010.

⁷ ks. Jutikkala 1932.

⁸ ks. Jutikkala & Nikander 1941.

⁹ ks. Rasila 1961.

¹⁰ Flemingit ovat rakennuttaneet Louhisaaren kartanon 1650-luvulla. Ks. Haggrén 2005, 11.

¹¹ Creutzit rakennuttaneet Sarvilahden kartanon vuosina 1672-1683. Sarvilahti oli Creutzien kotikartano yhdeksän sukupolven ajan. Ks. Haikonen & Teräväinen 2006, 178-182.

merkkihenkilöistä tehtyihin tutkimuksiin tai kartanoita voidaan sivuta muussa tutkimuksessa.¹² Vaikka Kankainen on vielä sata vuotta vanhempi edellä mainituista kartanoista, se ei ole herättänyt silti mielenkiintoa tutkijoissa. Yksi syy tähän voi olla se, että museoiksi tai nähtävyyksiksi muutetut sekä valtion omistuksessa olevat kartanot ovat saaneet oman kartanokirjansa esimerkiksi Museoviraston toimeksiannosta.

Historioitsija Georg Haggrén on tutkinut Valkeakosken Rapolaa (2001). Hän käsittelee kartanoa sekä tila- että henkilöhistoriallisesti aina 1500-luvulta tähän päivään saakka. Yksittäisen kartanon tarkastelussa on tavoiteltu samaa kuin tässäkin tutkimuksessa eli miten yhden kartanon ja sen omistajien kautta heijastuu myös laajempi yhteiskunnallisen kuva sekä pitäjän kuin koko maan kehityksestä.¹³ Erona omaan näkökulmaani on se, että Haggrén keskittyy pitkälti myös rakennushistoriaan, johon itse en kiinnitä juuri huomiota. Olavi Anttila on puolestaan käsitellyt Jokioista (1991). Hänen tutkimuksensa on Jokioisten kunnan historia, jonka tarkastelun ytimessä on siis Jokioisten kartanon ympärille syntynyt Jokioisten kunta. Se on toiminut tukena myös omalle tutkimukselleni, koska siinä käsitellään kartanon merkitystä omassa yhteisössään. Jokioisissa kartano on tuonut ympäristöönsä teollisuutta ja työtä sekä herraskulttuurin loistoa.¹⁴

Kulttuurihistorioitsija Petri Lavonen on syventynyt Äminnen eli Joensuun kartanon historiaan Halikossa. Kankaisten ja Äminnen historiassa on useita yhtäläisyyksiä, alkaen jo niiden varhaishistoriasta. Kummankin kartanon ensimmäisiä tunnettuja omistajia oli Hornien suku. Myös niiden myöhemmässä kehityksessä on samankaltaisuuksia, jotka liittyvät yhteiskunnan muuttuneisiin rakenteisiin. Pystyn vertaamaan Lavosen tutkimusta vasten kartanoiden liiketaloudellisia ratkaisuja sekä niiden yleistä kehitystä toisiinsa.¹⁵ Kaj Dahl - C. J. Gardberg (1989) ja Iris Haikonen – Erkki Teräväinen (2006) ovat laatineet puolestaan kartanoista laajoja julkaisuja, joissa esitellään kattavasti Suomen kartanot ja pääkohdin niiden historia.¹⁶

¹² Suvikumpu 2008, 24 ja 28. Syrjälä 2010, 247. Esim. Irma Lounatvuoren ja Marja Terttu Knapaksen toimittama *Louhisaaren kartano* vuodelta 2005, Salla Lautanalan pro gradu -tutkielma *Herrasväen ja palkollisten välissä: Louhisaaren kartanon ylempi palveluskunta 1800-luvulla* vuodelta 1997. Mirkka Lappalaisen tutkimus (2005) *Suku, valta, suurvalta: Creutzit 1600-luvun Ruotsissa ja Suomessa*.

¹³ ks. Haggrén 2001.

¹⁴ ks. Anttila 1991.

¹⁵ ks. Lavonen 2006.

¹⁶ ks. Haikonen & Teräväinen 2006, Dahl & Gardberg 1989.

Yhtenä aivan uutena historian tutkimuksena on mainittava Liisa Suvikumpun tutkimus *Saaren kartano Tammela. Maan ja kulttuurin viljelyä 1600-luvulta 2000-luvulle* vuodelta 2008. Suvikumpu nostaa esille kartanoiden merkityksen ympäristönsä aineellisen ja henkisen kulttuurin keskuksina. Ne ovat usein omaksuneet ja välittäneet ympäristöönsä erilaisia kulttuurisia ilmiöitä, keksintöjä ja aatteita. Suvikumpu toteaa, ettei tätä ole huomioitu tutkimuksissa vaikka kartanoiden historiaan perehtyminen antaisi monipuolisia eväitä menneisyyden tulkintaan oman aikansa yhteiskunnasta. Kartanoa ei saisi eristää omaksi tutkimuskohteekseen vaan sitä tulisi tarkastella osana ympäröivää yhteiskuntaa. Kartano on merkinnyt ja näyttäytynyt eri ihmisille erilaisena, sillä on siis monet kasvot.¹⁷ Samalla tavoin myös tässä tutkimuksessa tarkasteltava Kankaisten kartano ja sen viimeiset vapaaherrat ovat näyttäytyneet eri ihmisille erilaisessa valossa, yhdelle työpaikkana ja työnantajina, toiselle kyläpaikkana ja ystävinä ja niin edelleen. Yksityisiä henkilöitä tutkimalla voidaan paljastaa myös laajempi kuva kartanosta ja sen omistajista. Samalla raotetaan laajemminkin aikalaisten¹⁸ maailmankuvaa ja vaikutuspiiriä. Suvikumpu kirjoittaa mielestäni osuvasti korostaessaan yksilön eli subjektin merkitystä tutkimuksessa. Tutkimukseen saadaan aivan erilaista syvyyttä, mielekkyyttä ja hedelmällisyyttä kun mukana on todellinen kokija.¹⁹ Vapaaherrojen tarkastelussa tämä on muistelija.

Aminoff-suvulle merkityksellisestä Mynämäen Saaren kartanosta on Koneen Säätiön toimeksiannosta toimitettu historiallinen tutkimus *Saaren kartano Mynämäellä* (2008). Saaren kartano oli Aminoffien hallussa vuodesta 1799 lähtien lähes 150 vuoden ajan. Aminoffien aikaa kartanossa ovat tutkineet Riitta Koskinen ja Terhi Kivistö. Teoksessa tarkastellaan kattavasti Saaren kartanon historiaa ja pureudutaan erityisesti rakennushistoriaan.²⁰ Omalle tutkimukselleni se on avuksi lähinnä taustatietona Aminoff-suvun vaiheista.

Anna-Maria Åströmin kansantieteellinen tutkimus *‘Sockenboarne’ Herrgårdskultur i Savolax 1790-1850* (1993) on mielenkiintoinen poikkileikkaus 1800-luvun alun savolaiseen kartanokulttuuriin ja antaa eväitä myös omaan tutkimukseeni. Åström tutkii suulli-

¹⁷ Suvikumpu 2008, 23.

¹⁸ Tässä kohtaa käytän sanaa aikalainen laajemmassa merkityksessä kuin muuten tutkimuksessa. Muualla rajaan käsitteen tarkoittamaan haastattelemani henkilöitä. ks. sivu 10.

¹⁹ Suvikumpu 2008, 24.

²⁰ ks. Nurminen (toim.) 2008.

sen lähdeaineiston avulla, miten kansa on nähnyt herrasväen. Hän tarkastelee muun muassa sosiaalisia suhteita ja niiden hierarkkisuutta historiallisesta ja antropologisesta näkökulmasta.²¹ Tutkimuksen rajaus niin aikansa kuin maantieteensä puolesta eroaa omastani, mutta samaa on se, että herrasväkeä tarkastelee joku ulkopuolinen. Åströmillä se on kansa, kun taas omassa tutkimuksessani ulkopuolisia ovat muistelijat.

Toinen itselleni merkittävä teos on Marja Vuorisen liseniaattityö (2001), joka luetaan sosiaalishistorialliseksi tutkimukseksi. Hän on tutkinut aateluuden semiotiikkaa ja aatelismiehen ideaalityyppiä 1800-luvun suomalaisen kaunokirjallisuuden avulla. Semiotiikka tutkii erilaisia merkkejä ja niiden merkityksiä ja tulkintoja. Vuorinen tarkastelee muun muassa aateluuteen liittyviä symboleja, aatelissuvun merkitystä, aatelisyksilöä määritteleviä piirteitä, herrasväen sosiaalista vuorovaikusta unohtamatta kartanokäsitystä.²² Vuoriselta on ilmestynyt juuri väitöskirja *Kuviteltu aatelismies. Aateluus viholliskuvana ja itseymmärryksenä 1800-luvun Suomessa*. (2010), joka jatkaa samaa tematiikkaa kuin liseniaattityö.²³ Vuorinen tutkii kaunokirjallisuuden avulla paikoin samoja asioita, joita itse lähestyn muistitietoaineistoa apuna käyttäen. Tätä taustaa vasten pysytyn pohtimaan vapaaherrojen aateluuteen liittyviä muistoja ja tyypittelyä.

Historioitsija Anna-Liisa Stigel on ansiokkaasti kirjoittanut Kankaisten eri vaiheista teoksessa *Herrgårdar i Finland, Kankas* vuonna 1926. Hän on kuvannut niin rakennus-, henkilö- kuin kartanohistoriaa aina 1920-luvulle saakka. Kankaisten kartanon viimeisistä vapaaherroista eli Claes Aminoffista (1895-1982) ja Claes Fredrik Ivan Filip Gregori Aminoffista (1928 -) on puolestaan melko vähän tietoa ja sekin yleisluontoista. Kartanoa käsittelevä historiankirjoitus keskittyy pääosin kartanorakennukseen ja tilanhoitoon. Näistä tietoa löytyy muun muassa Maskun historiasta, joka on ilmestynyt kahdessa osassa. Aulis Oja on kirjoittanut *Maskun historia I* vuonna 1966 ja Juha Vahe puolestaan *Maskun historia II* vuonna 1991. Oja keskittyy lähinnä Ruotsin vallan aikaan, kun taas Vahe 1800-luvun lopusta 1980-luvulle. Maskun historiassa nousee esille kartanon vaikutus pienessä maaseutupitäjässä, mutta myös sen vallan ja merkityksen mureneminen 1900-luvun kuluessa. Tutkimuksista on apua hahmottaessani kartanon merkitystä

²¹ ks. Åström 1993.

²² ks. Vuorinen 2001.

²³ ks. Vuorinen 2010.

lähiympäristössään. Oma tutkimukseni kohdistuu lähinnä aateliston edustajiin ja vasta välillisesti kartanoon. Tutkimus täydentää näin ollen kartanotutkimuksen kenttää, koska käyttämäni lähestymistapa tuo uudenlaista näkemystä menneisyydestä, jota perinteiset lähteet eivät paljasta.

1.3. Kertomuksin rakennettua menneisyyttä

Lähestyn vapaaherroja käyttämällä muistitietotutkimusta, jota poliittisen historian professori Jorma Kalela on ollut tuomassa Suomeen 1980-luvulla. Se on siis vielä suhteellisen tuore tutkimussuuntaus, joka on noussut erityisesti folkloristiikan piirissä 1990-luvulta alkaen. Historiantutkijoista on mainittava Kalelan lisäksi Leena Rossi, joka on hyödyntänyt paljon muistitietoa omissa tutkimuksissaan.²⁴ Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana muistia käsitteleviä tutkimuksia on kuitenkin ilmestynyt niin paljon, että voidaan jo puhua niin sanotusta ”muistin käänteestä”. Muistitietotutkimus on syntynyt tarpeesta laajentaa ja täydentää vallitsevia menneisyyden tulkintoja ja käsityksiä. Sen kohteena ovat usein ilmiöt, joista ei välttämättä ole kirjallisia lähteitä tai aineisto on hyvin pieni, kuten Kankaisten vapaaherrojen kohdalla.²⁵

Muistitietotutkimuksen kenttä on hyvin poikkitieteellinen ja sen vuoksi se sisältää erilaisia lähtökohtia.²⁶ Monitieteellisyys on hedelmällinen pohja tutkimuksille, mutta se aiheuttaa myös hajanaisuutta ja sekavuutta käytännön tutkimustyölle. Folkloristiikan tutkija Anne Heimo erottaa muistitietotutkimuksen (oral history, radical oral history) ja muistitutkimuksen (memory studies). Ensiksi mainittu on jälkimmäisen yksi osa-alue ja keskittyy yksittäisten ihmisten kokemuksiin menneestä. Jälkimmäinen termi puolestaan viittaa ryhmien muistoihin ja niihin liittyviin prosesseihin. Lyhyesti sanottuna muistitietotutkimus ”tarkoittaa silminnäkijöiden haastattelemista menneisyyden tapahtumista historian rekonstruoimista varten”.²⁷ Tutkimukseni kuuluu edellä mainittuun muistitietotutkimuksen kenttään, sillä tutkin yksittäisten ihmisten muistojen avulla vapaaherroja ja Kankaista heidän aikanaan.

²⁴ Ks. Rossi 2003.

²⁵ Fingerroos & Peltonen 2006, 27.

²⁶ Fingerroos & Peltonen 2006, 13-17.

²⁷ Heimo 2010, 37-39.

Muistitietotutkimuksen aineisto kerätään useimmiten haastatteluilla, joista käytetään joko teemahaastattelua tai avointa haastattelua sekä näiden yhdistelmää. Saatu aineisto on monipuolista tietoa ja tarinaa menneestä, kuvausta ja raportointia ajattelutavoista sekä tekemisistä, arvioita ja pohdintoja asioiden syistä sekä merkityksistä ja omia henkilökohtaisia asioita näiden kaikkien seassa. Tämän kaiken haastateltava muistaa nykyisyyden lähtökohdista.²⁸ Mukana haastateltavalla on siis tieto siitä, miten asiat ovat myöhemmin kehittyneet ja haastateltavan oma arvio, mikä on merkittävää ja muistamisen arvoista. Usein nämä ovat kuitenkin haastateltavalle itselleenkin tiedostamattomia valintoja.²⁹ Muistitietotutkimus ei kerro ”totuutta” menneestä vaan eräänlaisen tulkinnan siitä. Folkloristiikan tutkija Taina Ukkonen painottaa, että jokainen muistaa omista lähtökohdistaan oikein, vaikka eri ihmisten tarinat samasta asiasta olisivatkin täysin erilaiset.³⁰ Muistitiedon epäluotettavuudesta on keskusteltu paljon juuri historian tutkimuksessa, koska ihmisen muisti on aina rajallinen, valikoiva ja omakohtainen. Tarinoita on niin monta kuin on kertojia.

Historiantutkija Pentti Virrankoski on kirjoittanut vuonna 1994 oppaan haastattelujen toteuttamisesta ja muistitiedon merkityksestä historian tutkimuksessa. Hänen mukaansa haastattelun käyttöä historian tutkimuksessa on rajoittanut muun muassa se, että yleensä tutkimusta ei aloiteta ennen kuin on kulunut vähintään 30 vuotta tapahtumista ja sen jälkeen asioita ”todella tuntevia haastateltavia” on vain vähän elossa. Tutkijan on pidettävä hänen mukaansa mielessä muistitiedon epäluotettavuus ja huolellinen lähdekritiikki.³¹ Erilaiset näkemykset muistitiedon olemuksesta ja merkityksestä ovat eläneet rinnakkain kauan ja lista muistin epäluotettavista ominaisuuksista olisi hyvin pitkä. Tärkeämpää onkin käsittää kerrotun tapahtuman olleen vain kertojan oma henkilökohtainen näkemys asiasta virheineen ja puutteineen. Hyväksyn tutkimuksessani sen tosiasian, että en pysty selvittämään ”mitä oikeasti tapahtui” vaan kyse on muistelijoiden tulkinnoista, jotka ovat aina yksilöllisiä. Toisaalta ”totuuden” selvittäminen ei ole tarpeellistakaan. Historioitsija Jorma Kalelan mukaan tutkijan on tärkeää miettiä, mitä voimme päätellä siitä, että kertoja muistaa siten kuin muistaa.³² Muutkin kuin arkistolähteet ovat arvokkaista ja sen vuoksi Kalela kritisoi yleiskäsitettä lähdekritiikki. Lähteiden välittämän

²⁸ Rossi 2003, 24. Ukkonen 2000, 51-54, 63-66.

²⁹ Peltonen 1996, 19-20, 34-37. Ukkonen 2000, 18, 93.

³⁰ Ukkonen 2000, 39-40, 63-65, 88.

³¹ Virrankoski 1994, 6, 24-27.

³² Kalela 2000, 90-91.

informaation maksimoinnissa voitaisiin lähdekritiikin sijasta puhua lähteiden lukemisesta. Lähteen käyttökelpoisuuden todisteena määrittelee se, onko lähde pätevä vastaamaan esitettyyn kysymykseen.³³ On hyvä myös muistaa, että kaikki menneisyyden lähteet ovat tavalla tai toisella esitettyjä. Niissä on aina mukana valmiiksi valintoja ja tulkintoja, joita myös tutkija itse tekee käsitellessään menneisyyden maailmaa.³⁴ Se on ”toinen maa” siinä mielessä, että sitä ei voi palauttaa, mutta ”todistajat” voivat siitä kertoa.

Muistitietotutkimukseen (oral history) on läheisessä yhteydessä myös elämäkertatutkimus, joka on toinen tutkimuksessa käyttämäni metodi. Elämäkerrat ovat perinteisesti liittyneet kuuluisien miesten elämän kuvaamiseen, mutta suullisen historiankirjoittamisen (oral history, muistitietotutkimus) myötä historian tutkimuksessa on tapahtunut muutos.³⁵ Historiantutkija Päivi Mäkelä on kehittänyt uuden käsitteen elämäkertatutkimukseen eli ”temaattisen biografian”. Tällä hän tarkoittaa tutkimussuuntaa, jossa voidaan tutkia suuriakin ongelmia tarkastelemalla niitä yksilön kautta. Näin siis saavutetaan jotakin yleisempää tietoa, joka voi olla muilla keinoin jopa saavuttamattomissa. Yhden ihmisen kautta voidaan siis tuottaa tietoa, jostakin hänen toimintaansa tai elämäänsä liittyvästä asiakokonaisuudesta. Mäkelä tiivistää ajatuksensa: ”mene lähelle, näe kauas”.³⁶ Tämä elämäkertatutkimuksen uusi suuntaus, temaattinen biografia, palvelee myös oman tutkimuksen tavoitteita.

Aiheen kannalta oleellista on myös huomioida, että jokaisella tutkijalla on käytössään erilainen aineisto, jonka käsittelyyn hän kehittää oman kertomuksellisen metodin.³⁷ Tässä työssä hyödynnetään kahta metodia: muistitietotutkimusta ja temaattista biografiaa. Parhaimmillaan tutkimus pystyy vakuuttamaan luomalla todentuntuisen ja elämyksellisen tarinan. Tutkimuksen uskottavuus ei perustu niinkään perusteluihin tai väitteisiin, vaan kokemukseen todentunnusta.³⁸ Tässä tutkimuksessa elämäkerta näyttelee kuitenkin metodisivuosaa ja täydentää pääroolissa olevaa muistitietotutkimusta.

Muistelu ja muistot ovat tutkimuksessa keskeisiä termejä ja niiden käyttö tutkimuskirjallisuudessa on Anne Heimon mukaan melko epämääräistä. Heimo käsittelee muistiin

³³ Kalela 2000, 91-92.

³⁴ Knuutila 2007, 7-10.

³⁵ Syrjälä 2010, 251-252, 256-257.

³⁶ Mäkelä 2006, 264-268.

³⁷ Syrjälä 2010, 258.

³⁸ Syrjälä 2010, 258.

liittyvän terminologian hämäryyttä laajemminkin. Muisti voidaan jakaa kolmeen tasoon: sisäiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen. Sisäinen muisti tarkoittaa yksilöllistä eli mentaalista tai kognitiivista muistia.³⁹ Käytän muistia tutkimuksessa nimenomaan sisäisen muistin merkityksessä, mutta siihen tulee sekoittumaan varmasti myös sosiaalista ja kulttuurista muistia ihmisten vuorovaikutuksen myötä. Muisti on aina oman erityisen kulttuurinsa tuote eli yksilöiden tunteisiin, käyttäytymiseen ja muistiin vaikuttavat ympäröivän yhteiskunnan asenteet ja normit.⁴⁰ Aikalaisella ja muistelijalla tarkoitan tässä tutkimuksessa haastattelemiani henkilöitä, jotka ovat eläneet heidän kanssaan samaan aikaan ja olleet jollakin tavalla yhteydessä vapaaherroihiin. En siis tarkoita kaikkia samaan aikaan eläneitä vaan rajaan aikalaisen tarkoittamaan vain haastattelemiani henkilöitä.

1.4. Haastattelut ja muu lähdeaineisto

Pääasiallinen tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla Claes Aminoffin ja Fredrik Aminoffin tunteneita henkilöitä. Tutkimusaineistoni koostuu 9 teemahaastattelusta, joiden pituus vaihtelee puolesta tunnista noin kahteen ja puoleen tuntiin. Haastattelut on tehty Turussa, Maskussa ja Uudessakaupungissa loppuvuodesta 2010 ja alkuvuodesta 2011.

Haastattelussa tutkija on koko ajan haastateltavan kanssa vuorovaikutuksessa ja molemmilla osapuolilla on vaikutuksensa lopputulokseen. Tutkijan rooli on otettava huomioon ja se olisi hyvä tehdä näkyväksi myös tutkimukseen.⁴¹ Jokainen haastattelutilanne ja haastateltava on erilainen ja sen takia samanlainen strategia ei aina toimi. Haastattelijan on oltava valmis muuttamaan strategiaansa sen mukaan mitkä teemat ja kysymykset ovat sellaisia, joihin haastateltava pystyy vastaamaan ja miten halukas hän on niistä keskustelemaan. Tilanteen mukaan myös haastattelun muoto voi vaihtua avoimesta haastattelusta yksityiskohtaisempaan. Avoimessa haastattelussa pyritään etenemään haastateltavan johdolla, kannustamalla eteenpäin pyynnöin ja esittämällä tarpeen tullen lisäkysymyksiä.⁴² Muistitietotutkimuksen uranuurtaja, kirjallisuudentutkija Alessandro

³⁹ Heimo 2010, 39-41.

⁴⁰ Swanson 2000, 111.

⁴¹ Ukkonen 2000, 17-18.

⁴² Ukkonen 2000, 69-71, 74-76. Eskola & Vastamäki 2010, 36-39.

Portelli painottaa, että tutkijan on annettava haastateltavalle valta määrittää itse, mitä hän haluaa kertoa eikä mitä haastattelija haluaa kuulla.⁴³ Kyse on vuorovaikutteisesta keskustelusta, joka tapahtuu kuitenkin tutkijan aloitteesta ja jossa pyritään käsittelemään tutkijaa kiinnostavia aihealueita.⁴⁴ Hyvän haastattelijan ominaisuuksia ovat kysymisen ja kuuntelemisen taito, ja tässäkin asiassa harjoittelu tekee mestarin. Tärkeä haastattelijan taito on kyky eläytyä ihmisten kokemuksiin ja ymmärtää erilaisia näkökantoja.⁴⁵

Haastattelun tarkoituksena oli olla mahdollisimman vapaamuotoinen teemahaastattelu eli haastateltavaa pyydettiin kertomaan omista kokemuksistaan viimeisistä vapaaherroista antamalla kuitenkin aina teema, josta toivottiin tietoa. Taustalla oli ajatus saada haastateltavalta mahdollisimman omannäköistä materiaalia, jossa näkyisi hänen henkilökohtainen tapansa muistaa ja tulkita kokemaansa.⁴⁶ Tarpeen vaatiessa muistelijalta kysyttiin tarkentavia kysymyksiä haastattelurungon mukaisesti. Ajoittain haastateltava myös odotti lisäkysymysten tekoa tai kannustusta jatkamaan, mutta jokainen haastattelu eteni myös haastateltavan aloitteesta aiheesta toiseen. Haastattelu toteutettiin esittämällä ensin pääteemasta yleisluontoinen kysymys ja siirtymällä sitten tilanteen mukaan yksityiskohtaisimpiin kysymyksiin. Ensisijaisena tavoitteena oli kerätä haastateltavan omia kokemuksia ja muistoja sekä toissijaisesti hänen toisilta kuulemaansa ja omaksumaansa.

Haastattelurungon pääteemat olivat vapaaherrojen elämänpiiri ja elinkaari, heidän sosiaaliset suhteensa sekä tilanhoito ja liiketoiminta. Lisäksi haastattelussa hahmotettiin haastateltavan oma tausta eli pyrittiin saamaan tietoa heidän koulutus- ja työhistoriansa, perheestään ja omasta suhteestaan vapaaherroihin. Teemahaastattelun onnistumisen kannalta tärkeää on se, että haastattelija olisi tasavertainen keskustelukumppani eikä piiloutuisi kysymystensä ja muistiinpanojensa taakse.⁴⁷ Tein tämän vuoksi muistiinpanoja haastattelujen aikana hyvin vähän ja kirjoitin teemahaastattelun asiat yhdelle paperille. Teemahaastattelun ongelmana tutkimusmetodin kannalta on se, että haastateltavalle tarjoillaan valmiita teemoja, joista häneltä toivotaan muistoja. Haastattelumateriaalista ei voida siis päätellä, onko asialla ollut haastateltavalle itselleen merkitystä ja olisiko hän pitänyt sitä muistamisen arvoisena ilman haastattelijan pyyntöä. Tietoa on

⁴³ Portelli 2006, 54.

⁴⁴ Eskola & Vastamäki 2010, 26.

⁴⁵ Ukkonen 2000, 74-75.

⁴⁶ Rossi 2003, 28-31.

⁴⁷ Eskola & Vastamäki 2010, 36-39.

myös enemmän kuin mitä kerrotaan. Haastateltavalla on aina mahdollisuus tehdä tietoista tai tiedostamatonta asioiden kaunistelua ja salaamista.⁴⁸ Tässäkin on syytä muistaa, että se on haastateltavan tapa nähdä ja tulkita asioita eli hänen vaikenemiselleen löytyy jokin syy. Taustalla ovat esimerkiksi käyttäytymisnormit, mikä on hyvän tavan mukaista ja mikä ei.

Haastattelut tehtiin kahden kesken haastateltavan ja haastattelijan välillä paria poikkeusta lukuun ottamatta. Kahdessa haastattelussa puoliso oli osittain läsnä ja yhdessä haastattelussa toinen haastateltava. Yksi haastattelu tehtiin henkilön työpaikalla, mutta kahden kesken. Tällä pyrittiin minimoimaan muiden henkilöiden vaikutus vastauksiin, sillä toisten ihmisten läsnäolo saattaa häiritä haastateltavaa ja vaikuttaa hänen vastaustensa laatuun ja määrään. Haastattelut tehtiin kahta poikkeusta lukuun ottamatta haastateltavien kotona. Haastateltavilla on ollut näin niin sanottu kotikenttäetu eli tila on ollut heille tuttu ja turvallinen. Haastattelijana olen puolestaan ollut ”vieraalla maalla” ja tarkkailijan roolissa, koska jokaisella on omat toiveet siitä, miten kodissa kuuluu käyttäytyä. Haastatteluympäristönä kotia pidetään yhtenä parhaimmista. Jokaisen koti kertoo myös haastateltavan asuinympäristöstä ja perheestä eli on erottamaton osa haastateltavan persoonaa.⁴⁹

Haastattelutilanteen rentouteen ja vapautuneisuuteen vaikuttavat monet asiat, kuten haastattelijan ja haastateltavan keskinäinen vuorovaikutus, sovelias käyttäytyminen, ikäero, statusero puoleen taikka toiseen, teitittely, pukeutuminen ja puhetapa.⁵⁰ Omassa tutkimuksessani on huomioitava myös haastateltavien kaksikielisyys, jolloin heidän puheestaan ei välttämättä välity samalla tavalla puheen vivahteita, kuin mitä haastateltavan äidinkielellä voisi erottua. Joskus äidinkieleltään ruotsinkielisten oli vaikea pukea ajatuksiaan sanoiksi sekä löytää haluamansa sana kuvaamaan muistojaan. Haastattelijana myös vaikutin tähän prosessiin enemmän kuin täysin suomenkielisten kanssa. Käytetyt sanat voivat siis poiketa haastateltavan alkuperäisestä ajatuksesta eivätkä paljasta välttämättä hänen sanomaansa tarkoittamallaan tavalla. Yleensä juttelin haastateltavien kanssa ensin ”niitä näitä” ja samalla tutustuimme hieman toisiimme ja pyrin luomaan mahdollisimman luottamuksellisen keskustelusuhteen.

⁴⁸ Ukkonen 2000, 88-89.

⁴⁹ Eskola & Vastamäki 2010, 29-30.

⁵⁰ Eskola & Vastamäki 2010, 32-33.

Muistelukerronnassa elämänhistoria hahmottuu pitkän prosessin tuloksena ja jatkuvasti muotoutuvana ja muuttuvana. Haastattelun kerronnallisia valintoja ja näkemyksiä muokkaavat kertojan persoonallisuuden lisäksi elämäkokemus, maailmankatsomus ja monet muut ominaisuudet, kuten terveydentila. Sen lisäksi siihen, mitä ja miten kerrotaan, vaikuttavat kulttuuriset ja kollektiiviset odotukset.⁵¹ Usein kertomukset ovat kertojan omia eli silloin kertoja on itse kertomuksensa päähenkilö tai joskus ne ovat joltakin toiselta kuultuja, mutta jollakin tavoin kertojalle merkityksellisiä ja muistamisen arvoisia.⁵² Anna-Maria Åström tutki omassa tutkimuksessaan suullisen lähdeaineiston avulla kartanoiden herrasväkeä kansan silmin. Hän havaitsi haastatteluissa torjuvan asenteen lisäksi ihmetystä, huumoria, pilkkaa, vihaa sekä myötätuntoa.⁵³ Tarkastelen myös omassa tutkimuksessa, millaisia tunteita haastatteluissa nousee esille.

Haastateltavista neljä oli naisia ja miehiä oli viisi. Heistä neljä oli yli 80-vuotiaita ja kaikki haastateltavat olivat yli 60-vuotiaita. Viisi heistä asui haastattelun aikana maaseudulla ja neljä kaupungissa. Viidellä on korkeakoulututkinto, yhdellä on keskiasteen koulutus ja kolmella ei ole ammatillista koulutusta lainkaan. Kaksi haastateltavista on työskennellyt Åbo Akademin säätiössä. Yksi haastateltavista on ollut mukana Maskun kunnallishallinnossa ja Fredrik Aminoff on pitänyt häneen tiiviisti yhteyttä 1980-luvun lopulta aina Portugaliin lähtöönsä asti vuonna 1992. Mukana on myös sukulaismies, joka on ollut Fredrik Aminoffin läheisimpiä sukulaisia viimeiset 30 vuotta. Muistojaan vapaaherroista kertoi myös nainen, joka on tuntenut Aminoffien perheen 2-vuotiaasta lähtien, sekä koulukaveri, johon Fredrik Aminoff on tutustunut Svenska samskolanissa opiskellessaan. Lisäksi haastattelin kahta 1970-luvulla Kankaisiin tullutta työntekijää ja naista, joka on syntynyt, asunut ja työskennellyt Kankaisissa suurimman osan elämästään.⁵⁴

Haastateltavien valinta eteni pitkälti ”lumipallo-menetelmällä” eli haastateltavien suosittelemilla uusilla haastateltavilla.⁵⁵ Valintaan vaikutti eri näkökulmien löytäminen tarkasteluun eli että, haastateltavat ovat tunteneet vapaaherrat erilaisista yhteyksistä. Tämän perusteella olen ryhmitellyt muistelijat ystäviin, sukulaisiin, työntekijöihin ja

⁵¹ Tuomaala 2004, 41.

⁵² Ukkonen 2000, 38-41.

⁵³ Åström 1995, 210.

⁵⁴ ks. haastattelut: Mies 1950 työntekijä, Mies 1941 sukulainen, Mies 1927 muu, Mies 1942 muu, Mies 1946 muu, Nainen 1925 ystävä, Nainen 1927 ystävä, Nainen 1927 työntekijä, Nainen 1937 työntekijä

⁵⁵ Heimo 2010, 78.

muihin. Ryhmittely näkyy lähinnä viitteissä. Tavoitteenani oli, että kussakin neljässä ryhmässä olisi enemmän kuin yksi haastateltava. Valitettavasti sukulaisten ryhmässä oli kuitenkin vain yksi haastateltava vaimonsa kanssa. Tämä johtuu siitä, että joko läheiset sukulaiset kieltäytyivät haastattelusta tai löysin sukulaisia, jotka eivät ole olleet yhteydessä Claes ja Fredrik Aminoffiin. Tein kaikki haastattelut luottamuksellisesti ja vain tutkimuskäyttöön. Olen merkinnyt haastateltavat lähdeluetteloon ja viitteisiin sukupuolen, syntymävuoden sekä ryhmän mukaan. Ryhmiä on neljä: ystävä, työntekijä, sukulainen tai muu. Koen velvollisuudekseni ikään kuin suojella lähteitäni ja samalla myös tutkimuskohteitani, sillä he ovat todella molempia tässä tutkimuksessa.

Haastatteluaineiston litterointi helpottaa työskentelyä, mutta muistitietoaineiston tutkimisessa myös ääni on tärkeä. Ei siis vain se, mitä sanotaan, vaan millä tavalla se sanotaan. Alessandro Portelli näkee suullisten lähteiden ominaisuuksien sivuuttamisen vaikuttavan suoraan tulkintaan. Hän korostaa, että puheessa on sellaisia ominaisuuksia, joita ei pystytä kirjoittamalla ilmaisemaan. Esimerkiksi puheen äänensävy, ääniala ja rytmi pitävät sisällään sellaisia merkityksiä ja sosiaalisia yhteyksiä, joita on mahdotonta esittää kirjallisessa muodossa. Jollakin lauseella saattaa olla päinvastainen merkitys, riippuen puhujan intonaatiosta. Puheen merkityksen kannalta myös tauolla ja sen pituudella on tärkeä tehtävä, joka järjestää puheen rakennetta ja viittauksia sisältäväksi. Epäsäännölliset tauot taas kertovat tunnesisällön merkityksestä kertojalle. Myös haastattelupuheen nopeudella ja sen muutoksilla on vaikutuksensa puheen merkitykseen.⁵⁶ Portellin näkemykseen nojaten, olen litteroinut haastattelut vain osittain. Yksityiskohtainenkin litterointi antaa vajavaisen kuvan alkuperäisestä esityksestä, vaikka se toki helpottaa analysointityötä. Olen tehnyt kaikista haastatteluista sisältöreferaatit, jotka ovat olleet suureksi avuksi analyysia tehdessäni sekä kuunnellessani nauhoja.

Puhekielen julkaiseminen saattaa silti tuntua haastateltavista, kuten myös haastattelijasta, kiusallisesta tai jopa huvittavalta, koska se eroaa usein hyvin paljon kirjoitetusta kielestä. Kieliasun muokkaaminen kuitenkin hävittäisi yhteyden aineistoon ja toisaalta puhekielinen muoto avaa useampia näkökulmia kohteeseensa.⁵⁷ Aineistositaateista olen, lukijaystävällisyyden takia, karsinut pois tavailua ja ynähdyksiä, sekä poistanut omia välikommenttejani, joilla ei ole mielestäni ollut tulkinnallista merkitystä. Lainaukset

⁵⁶ Portelli 1991, 46-48.

⁵⁷ Saarinen 2003, 75.

olen pääasiassa sisentänyt muusta tekstistä ja epäselvät sanat tai lauseen kohdat olen merkinnyt kysymysmerkillä (?). Kertojan painottamat sanat olen alleviivannut ja hänen pitämiään lyhyitä miettimistaukoja olen merkinnyt kolmella pisteellä ja puheen jaksotusta isolla alkukirjaimella tai välimerkeillä. Lainaukset olen pyrkinyt kirjoittamaan puhekielellä mahdollisimman tarkkaan eli niissä näkyy myös kertojan käyttämä murre. Olen myös voinut sulkeisiin kirjoittaa joitakin tarkennuksia kerrontaan tai kertojan muistellessaan tekemiä eleitä. Olen pyrkinyt kaiken kaikkiaan litteroimaan puheen mahdollisimman tarkkaan, mutta silti aina on joitakin kohtia, jotka haastateltava on esimerkiksi ääntänyt niin epäselvästi, ettei tarkkaa muotoa ole selvitettävissä.

Tutkimuksessa käytän haastattelujen lisäksi myös lähdeaineistona yksityishenkilön, Hellin Lindholmin, leikekirjaan keräämiä lehtiartikkeleja vuosilta 1966 - 2004. Kyse on siis yhden henkilön vuosien varrelta valikoimista artikkeleista, jotka käsittelevät vapaaherroja tai Kankaisten kartanoa. Leikekirja ei kata koko lehtikirjoittelua vaan antaa viitteitä siitä. Etsin myös järjestelmällisesti neljästä lehdestä, Turun Sanomat, Åbo Underrättelser, Helsingin Sanomat ja Huvudstadsbladet, Claes Aminoffin ja Fredrik Aminoffin merkkipäivähaastatteluja vuodesta 1945 lähtien, jolloin Claes Aminoff täytti 50 vuotta. Löysin Claes Aminoffista vain 2 kirjoitusta vuodelta 1945 ja yhden kirjoituksen vuodelta 1955. Fredrik Aminoffista en löytänyt puolestaan yhtään merkkipäiväkirjoitusta tai haastattelua. Leikekirjassa puolestaan hänen haastattelujaan on useita. Valitsin tarkasteluun sekä ruotsinkielisiä ja suomenkielisiä lehtiä, koska vapaaherrat ovat vaikuttaneet kummassakin yhteisössä. Halusin ottaa paikallisten lehtien (TS, ÅU) lisäksi myös valtakunnalliset lehdet tarkasteluun (HS, HB), sillä Claes ja Fredrik Aminoffin omistukset eivät rajoittuneet yksin nykyisen Länsi-Suomen läänin alueelle. Oli mielestäni yllättävää, ettei heistä löytynyt syntymäpäivähaastatteluja, sillä erityisesti Claes Aminoff on ollut aktiivinen yhteiskunnallinen vaikuttaja.

Kankaisten kartanossa on säilynyt joitakin kirjallisia lähteitä 1800-luvun puolivälistä lähtien, kuten erilaisia asiakirjoja, kirjoja, valokuvia, kartanon pääkirjanpitoa, lypsykirjoja, onnittelu- ja osanottokirjeitä. Suurin osa tästä aineistosta on kartanossa Maskussa ja loput Åbo Akademin säätiön tiloissa Turussa. Aineistoa ei ole vielä järjestetty. Myöskään vapaaherrojen henkilökohtaisia kirjoituksia, päiväkirjoja tai kirjeitä ei löytynyt. Kartanon omasta arkistosta olen kuitenkin löytänyt joitakin kauppakirjoja ja sopimuksia, jotka auttavat kokonais kuvan hahmottamisessa, mutta muuten en ole tutkimuksessani pystynyt hyödyntämään kartanon kirjallisia lähteitä. Kankaisten tilanne on mel-

ko tyypillinen, sillä vain muutamassa kartanossa Suomessa on ylläpidetty omaa arkistoa ja silloinkin aineisto ei kata koko kartanon olemassaoloa. Jäljellä olevasta aineistosta on myös vaikea tietää, millaista aineistoa on vuosien saatossa hävinnyt tai jopa tuhouttu.⁵⁸ Kankaisissa tiedetään olleen tulipalo itäisessä sivurakennuksessa vuonna 1819, jolloin suuri osa kartanon asiakirjoista ja myös Maskun kirkonkirjoista tuhoutui.⁵⁹ Åbo Akademien kirjaston käsikirjoitusosastolta (brevsamling) löytyi vain muutamia Claes ja Fredrik Aminoffin lähettämiä kirjeitä ja kortteja.

Käytössäni on ollut myös mielenkiintoinen radiohaastattelu, jossa haastatellaan molempia vapaaherroja. Sen ensimmäinen osa on nauhoitettu vuonna 1961 ja siinä Claes Aminoff esittelee kartanoa ja sen interiööriä sekä kertoo Kankaisten historiasta. Haastattelun toisessa osassa, joka on vuodelta 1986, Fredrik Aminoff puolestaan kertoo ajatuksiaan herraskartanokulttuurista ja kartanotalouden nykytilanteesta 1980-luvulla.⁶⁰

1.5. Kysymykset aineistolle

Tutkimuksen tavoitteena on rakentaa temaattista elämänkertaa Claes ja Claes Fredrik Aminoffista muistitietoaineiston avulla. Miten muistelijat ovat nähneet vapaaherrat ja miksi? Tutkimuksen kohteena ovat niin vapaaherrojen persoonat kuin kartanonhoito. Lähdeaineiston luonteesta johtuen, tarkastelen tutkimuksessa myös muistelijoiden tulkintoja. Miten aikalaiset ovat kertoneet vapaaherroista ja tulkinneet menneisyyttä tämän päivän lähtökohdista? Muistelihoillahan on tieto siitä, miten asiat ovat myöhemmin menneet ja se vaikuttaa heidän kerrontaan ja tulkintaan. Muistelijat ovat ikään kuin kanssatutkijoita, jotka tekevät omia tulkintojaan. Itse käyn puolestani vuoropuhelua heidän tulkintojensa kanssa. Tutkimus on näin ollen muistelijoiden kanssa yhdessä rakentunut historiantulkinta Kankaisten kartanon viimeisistä vapaaherroista ja heidän 1900-luvulla luotsaamastaan kartanosta.

Vapaaherroilla on ollut monia erilaisia rooleja elämänsä aikana: vanhemman ja lapsen rooli, yhteiskunnallisen vaikuttajan rooli, kartanonherran rooli, aviopuolison rooli, tutkijan rooli, ystävän rooli, aatelisuvun jäsenen rooli ja niin edelleen. Nämä kaikki roolit ja

⁵⁸ Suvikumpu 2008, 24-27.

⁵⁹ Stigell 1926, 13-14.

⁶⁰ Radiohaastattelu 27.3.1986.

niiden vaikutus yksilön käyttäytymiseen niin ajallisesti kuin tilannekohtaisesti vaikuttaa tulkintoihin vapaaherroista. Oman lisämausteensa tutkimukseen tuovat myös Claes ja Fredrik Aminoffin lehtihaastattelut ja muu heitä koskeva kirjoittelu. Ne voivat joko tukea muistelijoiden näkemyksiä tai paljastaa uusia puolia vapaaherroista. Niissä kuuluu suoremmin vapaaherrojen oma ääni. On kuitenkin otettava huomioon, että haastattelun tarkoitus on voinut ohjata sitä aina tiettyyn teemaan tai painotuksiin joko vapaaherran/-herrojen tai toimittajan aloitteesta. Käytän lehtileikkeitä tutkimuksessa syventääkseni tarkasteluani vapaaherroista.

Yhteiskunta on muuttunut paljon 1900-luvulla ja samoin kartanoiden asema ja merkitys ympäristössään. Suuri ”maalta pako” ja kaupungistuminen mullistivat perinteisen maa-seutuelämän 1960-luvulta alkaen ja asettivat myös kartanot uudenlaiseen tilanteeseen.⁶¹ Claes ja Claes Fredrik Aminoff ovat siis kohdanneet hyvin erilaisia haasteita johtaessaan kartanoa 1900-luvulla yhteensä 73 vuoden ajan. Tutkimuksen ajallinen jänne on pitkä. Tutkimus alkaa vuodesta 1919, jolloin 24-vuotias Claes Aminoff peri Kankaisten kartanon ja liikkuu sieltä aina vuoteen 1992, jolloin Claes Fredrik Aminoff luovutti kartanon Åbo Akademin Säätiölle ja muutti Kankaisista Portugaliin.⁶² Haastateltavilta kerätty muistitietoaineisto alkaa vasta 1930-luvulta eli se asettaa omat rajoitteensa varhaisille tutkimusvuosille.

Historiantutkimuksissa on havaittavissa 2000-luvun taitteessa vahva kiinnostuksen lisääntyminen yksilöihin ja elämäntarinoihin. Ihminen kohtaa läpi koko elämänsä monenlaisia vaikutteita monelta eri taholta. Tämä prosessi tuottaa uusia näkemyksiä ja ajatuksia, jotka sulautuvat henkilön maailmankatsomukseen.⁶³ Yksilöä ei edes voisi tarkastella ympäristöstään irrallisena ja eristettynä. Tämän vuoksi on tärkeää tarkastella sitä sosiaalista miljöötä, johon yksilö on kulttuurisesti sekä historiallisesti sidoksissa.⁶⁴ Tällä tarkoitan tutkimuksessa ensinnäkin sitä fyysistä ympäristöä, jossa tutkittavat ovat eläneet. Toiseksi tarkoitan sosiaalista kasvuympäristöä ja ihmissuhteita, unohtamatta myöskään yhteiskunnallisten tekijöiden merkitystä. Ihmissuhteista erityisen keskeiseen asemaan nousevat ystävyys- ja sisaruussuhteet, mutta oma merkityksensä on myös satunnaisem-

⁶¹ Vihavainen 1997, 863.

⁶² Aminoff 1978, 236.

⁶³ Soikkanen 2006, 137.

⁶⁴ Leskelä-Kärki 2006, 40.

milla tuttavuuksilla, joista on tullut ”vaikuttajayksilöitä” ihmisen elämässä.⁶⁵ Tarkastelusta ei voi unohtaa myöskään yksilön koulutusta, joka muokkaa aina ihmistä sekä satunnaisia tekijöitä, kuten sotaa, onnettomuutta tai jotakin muuta sattumaa. Ilman näitä konteksteja yksilön elämäkerrasta jäisi puuttumaan jotakin hyvin oleellista.

Käytän tutkimuksessa tästä lähtien Claes Fredrik Aminoffista pelkästään nimitystä Fredrik Aminoff kahdesta syystä. Ensinnäkin se on tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden erottamisen kannalta selvempää ja toiseksi myös haastateltavat kutsuivat häntä usein vain nimellä Fredrik tai tuttavallisemmin Fridde. Claes Aminoffia kutsun tutkimuksessa välillä vanhaksi paroniksi ja Fredrik Aminoffia nuoreksi paroniksi. Nämä puhenimitykset ovat olleet laajalti käytössä, ja ovat edelleenkin, ja sen vuoksi niiden käyttö tutkimuksessa on mielestäni perusteltua. Vapaaherran arvonimi on perua 1500-luvulta ja pääsääntö on ollut, että arvonimi periytyy aatelisten jokaiselle lapselle. Virallisesti heistä kuuluu kirjoittaessa käyttää nimitystä vapaaherra ja puhuttaessa nimitystä paroni.⁶⁶

1.6. Tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset

Haastattelujen aloittamista helpotti osittain omat siteeni Maskuun ja sen ympäristöön. Isäni suku on kotoisin naapurikunnasta Nousiaisista, aivan Maskun rajalta, joten Masku on myös oman lapsuuteni maisemia ja kyläyhteisöä. Side Kankaisiin syntyi, kun isäni vuokrasi kartanon maat Åbo Akademin säätiöltä vuonna 1992 ja viljeli niitä 18 vuotta. Pääsin tutustumaan kartanoon ja sen alueisiin näiden vuosien aikana. Olen myös ”kautta rantain” tuntenut osan haastateltavista etukäteen ja se on helpottanut vastaanottoani haastattelijana. Tämä saattaa vaikuttaa myös tutkimuksen tuloksissa niin, että minulle on voitu kertoa enemmän kuin, mitä täysin ulkopuoliselle olisi kerrottu. Se puolestaan asettaa minulle tutkijana lisähaasteen siitä luottamuksesta, joka minulle on osoitettu, ja myös tietoisuuden siitä, että omat ja haastateltavien odotukset saattavat olla ristiriidassa keskenään.

⁶⁵ Uino 2006, 75-76.

⁶⁶ Riddarhuset SE Adelshistoria, 15.02.2011. Kuningas Eerik XIV perusti kreivin ja vapaaherran arvoniimet vuonna 1561. Suomen ritarihuonejärjestyksessä on viisi luokkaa: ruhtinas, kreivi, vapaaherra, ritari, herra. Kreivi-luokkaan kuuluu viiden suvun sukuhaara: Creutz, Armfelt, Aminoff, Mannerheim ja Berg. Vapaaherrasukuja on useita, mm. Aminoffien toinen sukuhaara. Ks. Ritarihuonejärjestys, 15.02.2011. Riddarhuset FI –Aateliskalenterit, 15.02.2011.

Aineiston luonteesta johtuen olen miettinyt paljon historianantutkijaa koskevia eettisiä kysymyksiä ja tutkimuskohteiden kunnioittamista. Vaikkei tutkimuksen aihepiiri ole arkaluontoinen, niin tietyt asiat sen sisällä saattavat sellaisia olla. On asioita, jotka ovat yhdelle neutraaleja ja toiselle taas arkaluontoisia. Kokemukseen vaikuttavat niin kulttuuriset kuin tilannekohtaiset tekijät.⁶⁷ Tyypillisiä varottuja aiheita elämäkertatutkimuksessa ovat perhe- ja parisuhteet, vaikkei niissä olisi edes ollut mitään erityisen arkaluonteista tai kuohuttavaa. Elämäkerrallisessa tutkimuksessa esille nousee vahvasti tutkijan vastuu, koska tutkimuskohteena on toinen ihminen. Tutkija esittää toisen ihmisen elämää julkisesti niin kuin sen on itse ymmärtänyt ja on vastuussa tutkimuskohteelleen. Vastuu tutkittavalle henkilölle ei kuitenkaan saa tarkoittaa sitä, ettei saisi kirjoittaa kriittisiä elämänkertoja. Tutkimuskohdetta tulee ymmärtämisen lisäksi myös arvioida ja analysoida, mutta samalla ei saa unohtaa pyrkimystä selvittää sitä, miten vapaaherrat itse itsensä ja oman elämänsä näkivät ja kokivat.⁶⁸

Historioitsija Merja-Liisa Hinkkanen ei näe, että näistä aiheista pitäisi vaieta, vaan pohdii tahallisten aukkojen jättämisen puolestaan vahingoittavan tutkimuskohteena olevan henkilön kokonaiskuvan ymmärtämistä. Tärkeämmäksi asiaksi Hinkkanen nostaa sen tavan ja sävyn, miten kirjoitetaan henkilölle tärkeistä aiheista.⁶⁹ Arkaluonteisuus teemanä nousee esille esimerkiksi jo haastateltavia etsiessäni. Eräs sukulainen koki pettävänsä Fredrikin ”jopa hyvillä muistoillaan” ja totesi tiettyjen asioiden olevan heidän suvulleen arkaluontoisia. Tutkija ja kirjailija Tyyni Tuulio (1892 - 1991) tiivistää tutkimuskohteen kunnioittamisen seuraavasti: ”myös edesmenneellä henkilöllä tulee olla jonkinlainen intymiteettisuoja, silläkin uhalla että sen taakse voivat jäädä ”hienoimmat vivahteet, ihmiselämän sisin tuoksu ja ehkä vielä ne vaikuttavimmatkin tekijät”. – Mutta kukaan ei tahtoisi itsestään sileää kiiltokuvaa, yksitoikkoisen ihailevaa ylistyslaulua. Kuvassa täytyy olla varjostuksiakin. Ihmisiähän kuitenkin olemme kaikki (...)”. Tuulio tukeutuu kirjailija Alexandra Gripenbergin (1857 - 1913) ajatuksiin, ettei mikään voi olla arveluttavampaa kuin toisen ihmisen elämän kuvaileminen.⁷⁰

Tutkijan tulee tehdä tutkimuskohteelleen kunniaa, mutta saatan silti loukata tutkimuksellani joidenkin ihmisten soveliaisuuskäsityksiä. Se, mikä on soveliaista 1920-luvulla

⁶⁷ Kuula 2006, 135-136.

⁶⁸ Hinkkanen 1997, 124-128. Soikkanen 2006, 137.

⁶⁹ Hinkkanen 1997, 130-131.

⁷⁰ Oittinen 2005, 180.

syntyneelle, on toisenlaista 1940-luvulla tai sitä myöhemmin syntyneelle. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut perustavalla tavalla tutkittavana aikana agraarisesta moderniksi yhteiskunnaksi ja ihmisten maailmakuva eroaa myös aikaisemmasta monella tavalla. Yksi haastateltavista totesikin, että ”se oli niin erilainen maailma” muistellessaan lapsuuttaan.⁷¹

2. Maskun Kankainen

2.1. Kankaisten kartanon vuosisadat ennen viimeisiä vapaaherroja

Kankaisten kartano (Kankas, Kanckais) sijaitsee Varsinais-Suomessa Maskun kirkonkylässä, noin 1 kilometrin päässä kirkolta. Maskunjoen seutu on alavaa viljelylaaksoa, jossa on ollut asutusta jo rautakaudelta lähtien. Kankaisten kartanolinna on yksi harvoja keskiajalta periytyviä ylemmän aateliston rakennuttamia kivisiä asuinkartanoita. Sen tekee myös erikoiseksi se, että siellä on asuttu yhtä mittaa.⁷² Linna on ollut yksi Ahvenanmaalta Viipuriin johtavan kuninkaantien vartijoista sekä toiminut muun muassa hallintokeskuksena Hornien aikana ja ollut läpi vuosisatojen kulttuurikotina.⁷³ Museovirasto määritteli Kankaisten kartanon vuonna 2009 yhdeksi Suomen valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä. Museoviraston RKY-inventoinnin⁷⁴ tarkoituksena oli nostaa esille kohteita, jotka kuvaavat hyvin Suomen historiaa ja kehitystä sekä ilmentävät rakennetun ympäristön monipuolisuutta. Hanke tuli voimaan vuoden 2010 alussa ja sen pohjalta säädellään muun muassa alueiden kaavoitusta ja lupamenettelyä.⁷⁵

Kankaisista löytyy ensimmäinen asiakirjamaininta vuodelta 1346, mutta kartanoksi Kankainen muodostui ilmeisesti 1410-luvulla. Tällöin Kankaisen omisti Turun linnanpäällikkönä vuodesta 1411 toiminut Claus Lydekenpoika Diekn.⁷⁶ Kankaisten kellari-kerros on todennäköisesti tältä ajalta, mutta itse kartanorakennus on silloin ollut pui-

⁷¹ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

⁷² Museovirasto II, 28.01.2011. ”Yhtä mittaa asutun” tiedon kanssa on ristiriidassa tieto: ”Kankainen seisoi tyhjillään vuosikausia 1700-luvun alkupuolella” ks. Haikonen & Teräväinen 2006, 41. Suuri Maatila kirja 1963, 775.

⁷³ Suomen Kuvalehti 14.4.1956.

⁷⁴ RKY-inventointi = Rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointi. Ks. Museovirasto I, 28.01.2011.

⁷⁵ Museovirasto I, 28.01.2011.

⁷⁶ Museovirasto II, 28.01.2011. Oja 1966, 72.

nen.⁷⁷ Kankaisten sijainti Maskunjoen varrella vanhan Ahvenanmaalta Turkuun ja Viipurin vievän kuninkaantien varrella on synnyttänyt erilaisia tulkintoja kartanon synnystä ja merkityksestä. Se on voinut olla puolustuslinna ulkoista vihollista vastaan, kuninkaantien turvaaja tai sitten sen rakentamiseen ovat vaikuttaneet vain taloudelliset syyt tai nämä kaikki yhdessä.⁷⁸

Dieknin vävyn Henrik Olavinpojan kautta kartano siirtyi Hornien suvun omistukseen vuonna 1437.⁷⁹ Etelä-Suomen laamanni Henrik Klaunpoika Horn⁸⁰ rakensi 1500-luvun puolivälissä nykyisen kivisen kartanolinnan. Esikuvana oli todennäköisesti Ruotsissa yleisten 1100-luvun vartiolinnojen rakennustavasta periytynyt muoto ja neliömäinen pohjaratkaisu. Linnasta tuli kolmikerroksinen, lähes kuutiomainen ja telttakattoinen, vaikka selvää kuvaa linnan alkuperäisestä ulkomuodosta ei voida muodostaa.⁸¹ Nykypäivään on säilynyt tältä ajalta ensimmäinen kerros, kellarin uudet osat ja toisen kerroksen ulkoseinät.⁸² Suomen vaikutusvaltaisimpiin aatelissukuihin kuuluneet Kankaisten Hornit olivat suomalais-ruotsalaisen Horn-suvun toinen päähaara.⁸³ He omistivat Kankaisten kartanon 1500-luvulta aina 1700-luvulle.⁸⁴ He olivat miltei säännöllisinä valtiopäivämiehinä ja heidän vaikutusvaltaansa todistaa myös kuningas Kustaa Vaasan ja kuningas Kustaa II Aadolfin vierailut Kankaisissa.⁸⁵ Kankaista käytettiin myös Hämeen ja Turun linnan välisten vankikuljetusten taukopaikkana. Kivieteiseen on holvattu ovi, jonka takana on pieni vankityrmä, jossa vanki sai odottaa, kun muut lepäsivät matkan raskuuksia pois.⁸⁶

⁷⁷ Oja 1966, 100.

⁷⁸ Jutikkala & Nikander 1941, 478.

⁷⁹ Jutikkala & Nikander 1941, 479. Oja 1966, 72.

⁸⁰ Henrik Klaunpoika Horn oli mm. Suomen sotavoimien päällikkö, Suomen herttuan Juhanan käskynhaltija, Viron käskynhaltija, Ruotsin valtaneuvos ja Suomen käskynhaltija. Ks. Oja 1966, 184-185.

⁸¹ Museovirasto II, 28.01.2011. Jutikkala & Nikander 1941, 482. Oja 1966, 184. Haikonen & Teräväinen 2006, 41.

⁸² Kellarin vanhemmat osat ovat peräisin todennäköisesti 1400-luvulta, jolloin kerrarin päällä uskotaan olleen puinen päärakennus. Jutikkala & Nikander 1941, 482. Oja 1966, 100.

⁸³ Nykyisin tämä sukuhaara on sammunut. Matrikel öfwer Swea (...), 28.01.2011.

⁸⁴ Jutikkala & Nikander 1941, 479.

⁸⁵ Kustaa Vaasa vieraili Kankaisissa vuonna 1556 ja Kustaa II Aadolf vuonna 1616. Oja 1966, 294.

⁸⁶ Haikonen & Teräväinen 2006, 41.

Kuva 1. Kankaisten kartanon pääfasadi symmetristen 1700-luvun tyyli-ihanteiden mukaan. Kaksoisporttaali: oikea pääovi ja vasen valeovi. Myös vasen ikkuna on osittain valeikkuna. Nykyinen ulkoasu on vuodelta 1935. Kuva 06.09.2010 Elina Rissanen.

Isonvihan aikaan (1713 - 1721) rakennus vahingoittui ja rappeutui, mutta vuonna 1756 kartanon osti Horn-suvulta professori ja laamanni Nils Hasselbom (myöhemmin aateloituna Fredensköld, 1690 - 1764).⁸⁷ Hän palkkasi August Ehrensvärdin⁸⁸ suunnittelemaan restauroinnin ja toteutti huomattavan korjauksen kartanoon vuonna 1762 - 1763. Siinä yhteydessä pahimmin raunioitunut kolmas kerros purettiin.⁸⁹ Tältä ajalta ovat peräisin julkisivun symmetria, joka noudatti aikansa tyyli-ihanteita. Hieman oikealla sijaitsevan pääoven vastapainoksi tehtiin valeovi ja myös julkisivun ikkunoita asetettiin säännönmukaisiin riveihin.⁹⁰

⁸⁷ Jutikkala & Nikander 1941, 482. Stigell 1926, 12. Oja, 1966, 348

⁸⁸ August Ehrensvärd oli aikakautensa arvostettu rakennusasiantuntija, joka oli rakennuttanut Viaporin ja Svartholman linnoitukset. Ks. Oja 1941, 348.

⁸⁹ Museovirasto I, 28.01.2011. Oja 1966, 348.

⁹⁰ Jutikkala & Nikander 1941, 482.

Kuva 2. Kartano Maskunjoen suunnasta. Kuva 06.09.2010 Elina Rissanen.

Nils Fredensköldin pojanpoika everstiluutnantti Nils Fredensköld teetätti 1700-luvun ja 1800-luvun vaihteessa kartanoon 7 tynnyrinalan⁹¹ kokoisen puutarhan ja puiston. Puutarhastaan tunnetulla Kankaisten kartanolla oli ollut oma puutarha jo 1600-luvulta lähtien, mutta myös se oli isonvihan aikaan rappeutunut.⁹² 1800-luvulla kartanoon palautettiin reduktiossa menetettyjä maita ja myös muita: Villilän kylän Vähäperheen rälssitila, Immalan kylän Heikkilän ja Keskitalon perintötilat, Maulan rälssitila, Uusituvan ja Portin rälssitilat, Järvenniityn ulkokylänmaa ja Raision Metsäkylän rälssisäteri.⁹³

Everstiluutnantti Berndt Wilhelm Aminoff osti 30. huhtikuuta vuonna 1846 Kankaisten kartanon. Hän itse asettui Raision Metsäkylän kartanoon ja uskoi Kankaisten kartanon hoidon veljelleen Johan Fredrik Aminoffille. Kankaisissa alkoi järjestelmällinen uudispeltojen raivaus, alustalaistalojen liittäminen kartanoon, vuoroviljely sekä metsänhoito. Kartanon kokonaispinta-ala kohosi lähes 3000 tynnyrialaan (1500 ha), josta peltoa ja niittyä oli yhteensä 274 tynnyrialaa. Berndt Wilhelm Aminoff määräsi testamentissaan Kankaisten ja Metsäkylän kartanot alustalaistaloineen jakamattomiksi sääntöperintöti-

⁹¹ Tynnyrinala: vuoden 1688 ohjeissa tynnyrinalaksi vakiintui 56 000 neliöjalkaa eli 14 000 neliökyynärää, joka puolestaan on 0,494 ha. Mitat. 28.01.2011.

⁹² Oja 1966, 348. Stigell 1926, 9.

⁹³ Haikonen & Teräväinen 2006, 42.

loiksi.⁹⁴ Sääntöperintötilaksi muuttamisen taustalla oli yleensä se, että haluttiin maaomaisuuksien pysyvän jakamattomana sukupolvelta toiselle ja estää tulevia haltijoita haaskaamasta omaisuutta myymällä tai panttaamalla. Tähän usein liittyi myös suvun sosiaalisen aseman ja arvostuksen ylläpito.⁹⁵

Metsäkylän kartanon päärakennuksen tulipalon jälkeen Aminoff-suku muutti Kankaisiin 1870-luvun alussa. Carl Fredrik Aminoff (1875 - 1918) isänsä esimerkkiä seuraten kehitti kartanoa ja osallistui aktiivisesti kotikuntansa toimintaan.⁹⁶ Hän oli muun muassa ajamassa kansakoulun perustamista Maskuun ja lahjoitti koululle tontin kartanon mailta. Fredrik Aminoff valittiin samalla Kankaisten kansakoulun johtokuntaan.⁹⁷ Kankainen oli Fredrik Aminoffin aikana oma pieni yhdyskuntansa, jossa vakinaista työväkeä oli 20-40 henkilön välillä. Pelkästään kartanon navetta yli sadalla lehmällään oli merkittävä työllistäjä. Kartanon alueella hääri paljon palkollisia, torppareita, muonamiehiä ja käsi-työläisiä, kunnes maataloutta koneellistettiin sotien jälkeen 1950-luvulla.⁹⁸ Carl Fredrik Aminoff kuoli sisällissodassa vuonna 1918. Hän oli lapseton ja testamentannut Kankaisen kartanon sukulaiselleen vapaaherra Claes Aminoffille, jonka omistukseen kartano siirtyi maaliskuussa vuonna 1919.⁹⁹

2.2. Maskun kirkonkylä elinympäristönä 1900-luvulla

Maskussa oli 1900-luvun alkupuolella kaksi merkittävää tietä. Tärkein tie aina 1950-luvulle asti oli aivan Maskun kirkon vierestä kulkeva Turun-Rauman tie (nykyinen vanha Raumantie) ja kirkolta Naantaliin lähtenyt paikallistie (nykyinen Lietsalantie). Turun ja Rauman tietä pitkin kulkivat ensimmäiset linja-autot jo 1920-luvulla, mutta tie jäi lähinnä kauttakulkutieksi. Kunnan keskiosasta eli kirkonkylästä kuljettiin Turkuun pääasiassa rautateitse ja muut kuntalaiset käyttivät pienempiä teitä yhteyksissään muualle. Maskun läpi rakennettiin 1950-luvulla kaksi suurta tietä eli nykyinen Raumantie ja niin sanottu Raision-Ösnäsin tie, joka tunnetaan paremmin Kustavintienä. 1950-luvun puolivälissä Maskun läpi kulki päivittäin jo 80 linja-autovuoroa Turkuun. Masku alkoi kun-

⁹⁴ Stigell 1926, 16-17.

⁹⁵ Haikonen & Teräväinen 2006, 299.

⁹⁶ Vahe 1991, 59-60.

⁹⁷ Vahe 1991, 267-268.

⁹⁸ Vahe 1991, 62.

⁹⁹ Aminoff 1978, 236.

nostaa teitä 1970-luvulla asukkaiden tarpeita silmällä pitäen eli pienempiä teitä päällystettiin ja rakennettiin kevyenliikenteen väyliä.¹⁰⁰ Turun ja Uudenkaupungin välinen rautatie avattiin vuonna 1924 liikenteelle. Maskun laiturivaihteen lisäksi Maskun alueelle tuli Piuhan, Kankaisten ja Jonkkusten seisakkeet.¹⁰¹ Rautatie halkoo Kankaisten kartanon maita ja kulkee aivan kartanon puiston vierestä. Radan seisakkeet poistettiin 1970-luvulla ja se palvelee nykyisin vain tavaraliikennettä.

Maskussa oli asukkaita vuonna 1920 1582 henkilöä ja määrä pysyi melko samanlaisena 1940-luvulle asti. Vuonna 1945 asukkaita oli vain 1380 henkilöä, mutta viittä vuotta myöhemmin jo 2067. Tämä selittyy sodan jälkeisten suurien ikäluokkien syntymisellä. 1960-luvulta lähtien kasvu on ollut melko tasaista, noin 50 henkilöä vuodessa. Vuonna 1985 asukkaita oli 3980 henkilöä.¹⁰² Maskussa oli 1900-luvun alkupuolella useita sekatarakauppoja ja vuodesta 1915 Nousiaisten osuuskaupan sivumyymälä. Erikoisliikkeet osoittautuivat yrityksistä huolimatta kannattamattomiksi suhteellisen alhaisen väkiluvun sekä kaupunkien läheisyyden vuoksi. Vähittäiskaupan luonne muuttui 1970-luvulla Maskussakin ja pienet kyläkaupat eivät enää pärjänneet kilpailussa. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta erikoisliikkeitä alettiin perustaa pääasiassa vasta 1980-luvulta lähtien Raumantien eli valtatie 8:n tuntumaan.¹⁰³ Maskussa toimi 1900-luvulla kaksi pankkia: Maskun säästöpankki vuodesta 1898 vuoteen 1990¹⁰⁴ ja Maskun osuuspankki vuodesta 1925.¹⁰⁵ Masku on ollut tutkittavana aikana melko pieni kunta, jossa ison kartanon merkitys on väistämättä ollut suuri. Suurimmat muutokset Maskun kunnassa ajoittuvat Claes Aminoffin aikaan. Fredrik Aminoffin aikaa Maskussa kuten muuallakin leimaa yhteiskunnallisen tehokkuuden, tuottavuuden ja erikoistumisen vaatimus.

¹⁰⁰ Vahe 1991, 160-166.

¹⁰¹ Oja 1966, 516.

¹⁰² Vahe 1991, 16-17.

¹⁰³ Vahe 1991, 137-143.

¹⁰⁴ Maskun säästöpankki fuusioitiin vuonna 1990 Turun Suomalaisen Säästöpankin kanssa. Ks. Vahe 1991, 149.

¹⁰⁵ Vahe 1991, 146-151.

3. Claes ja Fredrik Aminoffin elämänvaiheista

3.1. ”*Vår faders stämman*”- perinteiden vaikutus elämäntapaan

Isä oli perheen ehdoton auktoriteetti 1800-luvun lopussa. Miehen asema perheen päässä ja talonsa herrana oli usein kiistan aihe eikä hänen päätöksensä kuulunut puuttua. Myös uskonto määritteli miehen perheensä päämieheksi ja vaimothan olivat vielä 1900-luvun alussa miehensä alapuolella jo lainopillisestikin. Äideille puolestaan kuului lasten henkinen opettaminen.¹⁰⁶ Säätyläiskodeissa tyttöjä kasvatettiin 1800-luvulla toteuttamaan vaimon, äidin ja emännän velvollisuuksia. Lasten synnyttäminen ja huolenpito olivat tärkeitä naisen tehtäviä.¹⁰⁷ Historiallinen muutos eteni niin ajattelun kuin yhteiskunnallisten instituutioiden rakenteissa hitaasti ja vanhat normistot vaikuttivat vielä vahvasti Claes Aminoffin lapsuudessa.¹⁰⁸

Perhe-elämässä 1910-luvulta lähtien eroteltiin ideologisista syistä yhä selkeämmin toisistaan julkinen ja yksityinen elämä. Perhehistorioitsija Leonore Davidoff nostaa esille myös sisaruussuhteiden merkityksen. Omaan asemaan sisarusparvessa vaikutti esimerkiksi sukupuoli. Usein joku sisarista jäi huolehtimaan vanhemmista varsinkin, jos he sairastuivat. Toiset taas saattoivat hankkia oman perheen tai uran ja tukivat vanhempiaan tarvittaessa esimerkiksi taloudellisesti. Sisaret huolehtivat usein toisistaan vielä aikuisiälläkin.¹⁰⁹ Sisaruussuhteista ei ole tehty juurikaan historiallista tutkimusta, mutta muutamissa tutkimuksissa asiaa on sivuttu. Historiantutkijat Anne Ollila ja Eva-Helen Ulvros ovat tutkineet 1800-luvun sivistyneistöä ja nostaneet esille sisaruussuhteet oleellisina ja tärkeinä yksilön elämään vaikuttaneina ihmissuhteina.¹¹⁰ Claes ja Fredrik Aminoffin kohdalla tilanne on mielenkiintoinen, koska ensiksi mainitulla oli paljon sisarusia ja Fredrikillä puolestaan ei yhtään. Tällä on varmasti ollut vaikutusta heidän elämäntapalliseen.

Claes Aminoff syntyi 16. kesäkuuta vuonna 1895 Mynämäen Saaren kartanossa Ivan Alexander Aminoffin ja Augusta Lovisa Josefina Janssonin yhdeksäntenä lapsena. Kai-

¹⁰⁶ Davidoff 1999, 137-141.

¹⁰⁷ Koskinen 2008, 163.

¹⁰⁸ Soikkanen 2006, 137.

¹⁰⁹ Davidoff 1999, 52-55, 204, ja 227-232.

¹¹⁰ Ulvros 1996, 196-199; Ollila 1998, 91-94 ja 106-111.

ken kaikkiaan sisaruksia oli yksitoista¹¹¹, mutta yksi veljistä oli kuollut vain 8 kuukauden ikäisenä.¹¹² Saaren kartano Mynämäellä oli Aminoff-suvun hallussa lähes 150 vuotta. Kreivi Johan Fredrik Aminoff isännöi kartanoa vuosina 1799 - 1842 ja sen jälkeen hänen poikansa Adolf, Fredrik ja Alexander Aminoff yhdessä vuoteen 1886. Tilan vuokrausta jatkoi Alexander Aminoffin poika vapaaherra Ivan Alexander Aminoff, joka oli Claesin isä. Kartanoa hoidettiin 1800-luvulla huolellisesti ja ajoista on säilynyt runsaasti asiakirjoja. Aminoffeilla oli vilkas perhe-elämä, koska lapsia oli paljon. He pitivät tiiviisti yhteyttä myös sukulaisiinsa ja vierailivat toistensa luona. Vierailuilla seurusteltiin, tehtiin huvimatkoja, käveltiin ja musisoitiin. Saaren kartanon merkitys Aminoffeille tiivistyy Claesin äidin leskivapaaherratar Augusta Lovisa Josefina Aminoffin muistokirjan ensisäkeissä:

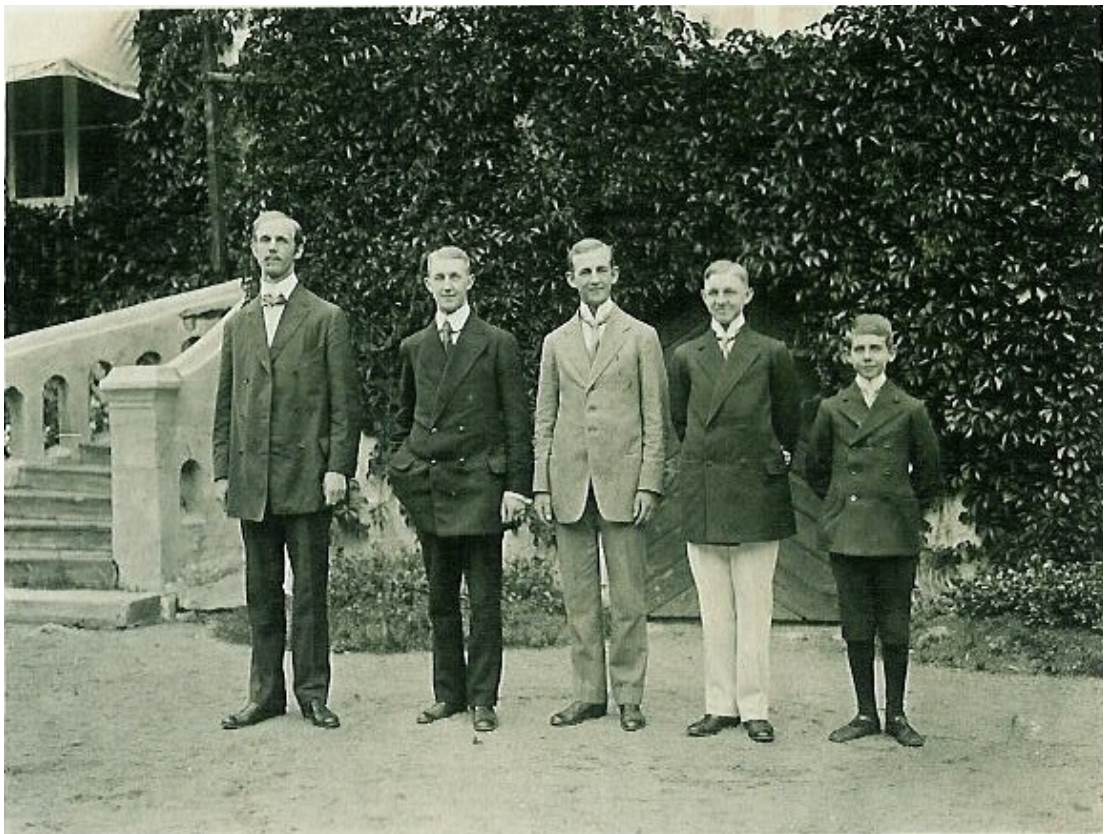
Saris! För oss, dess barn, det namnet är som en smekning skänkt vår panna av modershänder lena och milda. Djup och varm i dess ljud sig många vår faders stämma. Nämnas det, stiger åter levande upp för vårt minne hela vår barnbom: bland grönskande, lummiga kronorna reser huset sitt brutna tak, där det standard uppe på höjden...¹¹³

Mielikuvissa pääsemme näkemään vilahduksen siitä vehreästä ja vehmaasta ympäristöstä, jossa Claes Aminoff varttui suuren perheensä ympäröimänä säätyläiskodin lämmössä. Kotikartanon merkitys, perinteet: ”isiemme ääni” ja jatkuvuus nousevat vahvasti esille ja luovat perustan, joka kesti läpi elämän ja ohjasi myös Claes Aminoffin toimintaa.

¹¹¹ Erik synt. 1879, Greta synt. 1881, Johan synt. 1882, Gustav synt. 1884, Anna synt. 1886, Märtha synt. 1887, Berndt synt. 1889, Helena synt. 1892, Claes synt. 1895, Svante synt. 1897, Sten synt. 1901.

¹¹² Aminoff 1978, 222.

¹¹³ Koskinen 2008, 162-164. Kivistö 2008, 188-192.

Kuva 3. Veljekset: Gustav, Berndt, Claes, Svante ja Sten Aminoff Mynämäen Saaren kartanon edessä 1910-luvulla. Kaarina ja Lars-Thomas Töttermanin yksityisarkisto Sundholman kartanossa. Julkaistu omistajien luvalla.

Muistelijat kuvaavat Claes Aminoffia hyväsydämiseksi mieheksi. Eräs muisteliijoista perustelee tätä muun muassa sillä että Claes ”ei ajattele vain omia pellojaan”¹¹⁴. Tällä muistelija viittaa siihen, miten Claes Aminoff huolehti serkkunsa perillisistä, kun Sundholman kartanon nuori isäntä Lars Ture Tötterman kuoli sodassa vuonna 1941. Vanha paroni huolehti Sundholman kartanon maanviljelystä Kankaisista käsin ja koneet matkasivat usein Maskun ja Uudenkaupungin välillä.¹¹⁵ Muistelija näkee tämän suurenmoisena eleenä, että Claes kustannuksista välittämättä huolehti sukulaisistaan, kun he sitä kipeimmin tarvitsivat.

Ylioppilastutkinto ja akateemiset opinnot kuuluivat kartanon poikien tavoitteisiin 1800-luvulla, myös sotilasura oli yleinen.¹¹⁶ Claes Aminoff opiskeli maataloutta Landbohöjs-

¹¹⁴ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

¹¹⁵ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

¹¹⁶ Vahe 1991, 291. Vuorinen 2001, 128-129. 06.04.2011.

kolanissa Kööpenhaminassa ja valmistui vuonna 1915. Suomessa elettiin poliittisesti ja yhteiskunnallisesti kireissä tunnelmissa vuoden 1917 lopussa. Claes Aminoffin perhettä kohtasi samaan aikaan yksityinen mullistus, sillä isä kuoli keuhkosityöpään 1. tammikuuta vuonna 1918. Suomen sisällissota alkoi ja Claes liittyi valkoisten Nystadskårin joukko-osastoon Uudessakaupungissa tammikuussa vuonna 1918. Hän osallistui sotaan helmikuussa Golbyn taisteluun Ahvenanmaalla ja myöhemmin ratkaiseviin Tampereen taisteluihin Satakunnan rintamalla maaliskuun lopussa. Claes sai sotilasarvon reservivänrikki ja osallistumisestaan sisällissotaan valkoisen armeijan riveissä vapaudenristin lk.4 ja vapaudenmitali lk.2 kunniamerkit. Hän erosi armeijan palveluksesta 17. toukokuuta vuonna 1919. Claes Aminoff ylennettiin reserviluutnantiksi vuonna 1929.¹¹⁷

Fredrik Aminoff kuvaa lehtikirjoituksessa lapsuuttaan ”tavallisen pojan elämäksi”. Aateluus ei hänen mukaansa erottanut lapsijoukosta ja mielenkiintoista on, että hän mainitsee oppineensa ensin suomen kielen ja vasta sitten ruotsin. Palveluskunta oli suomenkielistä eli todennäköisesti tämä vaikutti suomen kielen aiempaan oppimiseen. Lehtikirjoituksesta välittyy leppoisa ja välitön kuva 60-vuotiaasta Fredrik Aminoffista. Tämä saattaa olla nuoren paronin tarkoituskin, sillä hän ”hienovaraisesti kiertää” toimittajan tietyt mielipiteitä kirvoittavat kysymykset.¹¹⁸ Ystävä muistelee Fredrikin pukeutumista pienenä: ”Fredrik oli kuin nukke puettu nuorena – precis, kerta kaikkiaan kaikki precis”¹¹⁹. Tuskin tämä oli aivan ”tavallista” 1930-luvulla. Lisäksi se antaa viitteitä äidin Ebba Aminoffin huolenpidosta. Muistelijan kertomuksessa on mukana ihailua ja myös nostalgiaa hänen ja Fredrikin yhteisestä lapsuuden ajasta.

Liikenneyhteydet tekivät 1920-luvulta lähtien mahdolliseksi koulukäynnin kotoa käsin Turussa.¹²⁰ Fredrik Aminoff aloitti opiskelut kuitenkin kotona kotiopettajan ohjauksessa 1930-luvulla.¹²¹ Kotiopettajan käyttäminen oli ollut tyypillistä aatelisperheille jo 1800-luvulla ja todennäköisesti sekä tämä perinne että välimatka Turkuun vaikuttivat siihen, että Fredrik aloitti koulunkäynnin oman kodin suojassa.¹²² Hän siirtyi vuonna 1939

¹¹⁷ Aminoff 1978, 222, 236, 262.

¹¹⁸ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.9.1988.

¹¹⁹ Nainen 1925 ystävä, 06.10.1999.

¹²⁰ Vahe 1991, 291.

¹²¹ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹²² Vuorinen 2001, 125-126. 06.04.2010.

Turkuun toiselle luokalle Åbo Svenska Samskolaniin.¹²³ Kulkuyhteydet olivat kuitenkin hankalat, niin junalla kuin puukaasukäyttöisellä bussilla. Fredrik Aminoff muisteli junamatkansa Turkuun kestäneen yli kaksi tuntia, sillä energialähteenä käytettiin märkää puuta ja pannusta loppui usein höyry. Lisäksi Raision kohdalla seisahduttiin pitkän lastausvaiheen ajaksi.¹²⁴ Matka, joka siis nykypäivänä taittuu autolla 20 minuutissa, oli 1930- ja 1940-lukujen taitteessa vielä huomattavan pitkä ja myös sota-aika antoi koulunkäynnille omat lisävärinsä. Junarata kulki kuitenkin kartanon maiden läpi ja Kankaisissa oli oma seisakkeensa eli käveltävä koulumatka oli lyhyt vaikka se ajallisesti kestikin pitkään.

Fredrikin ystävä muistaa, miten vieraili Kankaisissa ensimmäisen kerran koulutyttöä jatkosodan aikana luultavasti vuonna 1943:

Ensimmäinen kerta oli varmasti, kun vielä olimme koulussa. Niin meidän luokka ja sit seuraava luokka. Olimme siellä metsätöissä. Saimme kerran läh.. lomaa koulusta.(nauraa). Ja ja... me kaadoimme puita. Se oli vain päivän.(...) Silloin saimme hyvä ruuat ja siihen aikaan ei ollut niin paljon ruokaa, sodan aikana, niin se oli... se oli elämys kyllä.¹²⁵

Vierailuun osallistuivat siis kaksi Åbo Svenska Samskolanin luokkaa, jotka menivät Kankaisiin töihin. Sota-aikana oli yleisesti pulaa työvoimasta ja kaupunkilaisia voitiin lähettää maaseudulle apuun. Tämäkin muisto saattaa kertoa vastaavasta tapauksesta, vaikka haastateltava muisti sen lomana. Koululaisten aherrus palkittiin maittavalla aterialla, joka oli pula-aikana suorastaan elämyksellistä. Muistelija koki sen anteliaana eleenä vanhalta paronilta.

Fredrik kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1946. Hän jatkoi opiskeluja Åbo Svenska Lantbruksverketissä ja luki itsensä agrologiksi (1947).¹²⁶ Syynä ei kuitenkaan ollut Fredrikin oma kiinnostus alaan vaan kartanon perillisen velvoite:

(...) Hän tuli agrologiksi, mä luulen, siksi että muuten valtio olis ottanut vielä enemmän maata.¹²⁷

¹²³ Yksityinen Åbo Svenska Samskolan toimi Turussa vuosina 1888-1972. Oma koulutalo valmistui Puolalanmäelle vuonna 1910. Koulun toimintaa jatkoi vuonna 1972 Åbo svenska samlyceum, nykyisin Katedralskolan i Åbo. Suomen yksityisten oppikoulujen digitaalinen matrikkeli. 15.03.2011. Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹²⁴ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.9.1988.

¹²⁵ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹²⁶ Aminoff 1978, 237.

Haastateltava halusi jättää itselleen erehtymisen mahdollisuuden tuomalla ilmi, että tulkinnot olivat hänen omiaan. Fredrik ei muistelijan mukaan kertonut ystävilleen yleensä kotiasioita, mutta näin yleisluontoinen asia oli kuitenkin myös heidän tiedossaan.¹²⁸ Fredrik siis pelasti opiskelullaan osan Kankaisten kartanon maista, joita olisi sotien jälkeen maanhankintalain perusteella pakkolunastettu muuten enemmän. Laki säädettiin yli 400 000 hengen siirtolaissäväen uudelleen sijoittamiseksi yhteiskuntaan ja sitä varten perustettiin uusia asutustiloja. Maa piti ottaa pääosin valtiolta ja vasta toissijaisesti yksityisiltä maanomistajilta, mutta koska suurin osa viljelyskelpoisesta maasta oli yksityisillä, niin pakkolunastukset kohdistuivat heidän maahansa.¹²⁹ Suomen jälleenrakennus ja asutustoiminta eteni vauhdikkaasti, mutta toimet muuttivat vahvasti olemassa olevaa maatilarakennetta. Maa-alueiden pieneneminen oli aina riski kartanotaloudelle, jossa oli suurien tulojen lisäksi myös suuret menot. Kankaisten maista pakkolunastettiin kaksi kolmasosaa sodan jälkeen.¹³⁰

Agronomiksi opiskelun jälkeen Fredrik sai vihdoin opiskella sitä, mitä halusi eli kemiaa Åbo Akademiassa.¹³¹ Fredrik Aminoff ei kulkenut koko opiskeluaikaansa Maskun ja Turun väliä, vaan hänelle hankittiin oma asunto Maariankadulta Turusta. Kysyin Fredrikin läheiseltä koulukaverilta, asuiko Fredrik kouluaikana Turussa:

Ei alussa, mutta sitten hän heillä osti ostivat tai vuokrasivat, en tiedä, Maariankadulla. Siel oli neli..se oli aika isokin. Et sitten myöhemmin siellä oli opiskeli..kavereita...asuivat myöskin siellä. Siel oli hipat ja kivat (nau-rua).¹³²

Haastateltavan äidinkieli on ruotsi ja hänellä oli vaikeuksia löytää välillä suomenkielisiä sanoja. Muistelijalla haluaa pitää muistelunsa aika yleisluontoisena.¹³³ Tämä saattaa olla tietoinen valinta ja hän voi ystävänä miettiä sitä, kuinka paljon hänen on ”soveliaista” kertoa. Muistot ovat täynnä nuoruuden tapahtumien iloa. Maariankadun asunto ei ollut mikään pieni opiskelija-asunto vaan iso viiden huoneen huoneisto. Fredrikillä oli siellä

¹²⁷ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹²⁸ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹²⁹ Maanhankintalaki 15.03.2011; Vahtola 2003, 341.

¹³⁰ Hellin Lindholmin leikekirja. Monitoiminen Claes Aminoff ei suostu ahtautumaan muiden muotteihin. Kankaisten vapaa herra. Turun Sanomat 23.9.1988.

¹³¹ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹³² Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹³³ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

oma sisäkkö ja myöhemmin myös hänen serkkunsa ”Aadoffi” asui siellä.¹³⁴ Oman asunnon myötä Fredrik saattoi elää vapaammin, tavata ystäviä ja järjestää ”hippoja”. Heillä oli noin kymmenen hengen ystäväjoukko, joka juhli muistelijan mukaan ”aika usein” toistensa luona. Yksinäinen ja velvoitteiden täyteinen kartanoelämä vaihtui näin kesiä lukuun ottamatta sosiaalisemmaksi opiskelijaelämäksi: ”tanssittiin ja... pikkuisen tietysti myös... otettiin joku lasi, mut ei niin et olisimme olleet minkäänlaisessa kännissä.”¹³⁵ Muistelija halusi painottaa seurueen hyväkäytöksisyyttä vaikka hauskaa pidettiinkin. Ystäväjoukon jäsenet olivat samanhenkisiä ja myös monet vanhemmat tunsivat toisensa, sillä muistelijan mukaan Turun ruotsinkielisten piiri oli hyvin pieni. Opiskeluajan jälkeen ystävät alkoivat perustaa perheitä, ja tiivis joukko hajosi. Myöhemmin he ovat pitäneet toisiinsa vaihtelevasti yhteyttä. Yksi Fredrikin hyvä ystävä Herrick Beltscheffsky asuu nykyisin Ruotsissa.¹³⁶

Fredrik Aminoff valmistui filosofian maisteriksi Åbo Akademista vuonna 1954.¹³⁷ Hän palasi asumaan Kankaisiin, mutta muistitietoaineiston perusteella hän matkusti Ruotsiin 1950-luvulla opiskelemaan muutamaksi vuodeksi, ehkä jopa viideksi.¹³⁸ Hänellä oli joidenkin muistelijoiden mukaan Ruotsissa paljon tuttavuuksia ja sukulaisia:

Haastattelija: Miten se tarina, kun Fredrik oli sitten siellä Ruotsin hovissa, niin mitä hän opiskeli sitten siellä Ruotsin puolella?

Haastateltava: Öööö.... Todennäköisesti... humanisia aineita, siis humkandihan hän oli. Historiaa ja kasvitieteitä. Ja tämmöstä.

Haastattelija: Joo. Ja jostain tuli semmonen tieto, että hän olis ollut Uppsallassa opiskelemassa myös. Oliko se...

Haastateltava: Se oli siinä yhteydessä, joo.¹³⁹

Muistelijan tiedot Fredrikin opielusta Ruotsissa ovat melko suuntaa antavia, koska sukulaismuistelija ei ollut tuolloin aktiivisesti vielä Fredrikin yhteydessä. Hän on kuulut niistä ohimennen myöhemmin.¹⁴⁰

¹³⁴ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

¹³⁵ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹³⁶ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

¹³⁷ Aminoff 1978, 237. Fredrik Aminoffin sotilasarvot: vänrikki vuonna 1955, luutnantti vuonna 1961 ja yliluutnantti vuonna 1966.

¹³⁸ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010; Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010; Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

¹³⁹ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

Toinen muistelijä kertoo Fredrikin olleen opiskelemassa puolestaan myös Ranskassa:

Hän on Ranskas opiskellut. Hän on siel opiskellut. Ja mä tykkään, et olsiks hän opiskellu... ku hänen piti professoriks tulla, mut ei siit sit tullu. Niin. En mä tiedä, olikh hän kans Ruotsis ollu. Ranskas ainakin. Hän puhus aika hyvin ranskaa. Hänel oli ranskan opettajakin Kankkasis kesäl. Ainaki mä tykkään, et kaks vuotta olis ollu.(...) Kyl ainakin yhden vuoden.¹⁴¹

Muistelijä pinnistelee muistaakseen Fredrikin opiskeluaikaa. Kerronta on tässä kohtaa melko toteavaa ja muistelijä on ottanut asiat esille haastattelijan pyynnöstä. Hän uskoo ranskankielen taittuneen hyvin nuorelta paronilta, jonka myös muut kertojat vahvistavat.¹⁴² Fredrik Aminoff on ollut Iso-Britanniassa oppimassa englantia 21-vuotiaana ja kirjoittanut sieltä Runa Nordenstengille (1902 - 1986). Kirjeessään hän kertoo viihtyvänsä hyvin Somerset:ssä ja matkustavansa vielä kuukaudeksi Skotlantiin. Hän kertoo matkakuulumisiaan ja toivottaa 49-vuotiaalle Runalle hyvää vointia.¹⁴³ Kirje on luonteeltaan henkilökohtainen ja lempeä, aivan kuin Fredrik olisi kirjoittanut sen vaikkapa äidilleen. Yksi muistelijä kertoi Runa Nordenstengin kuuluneen akateemiseen opettajakuntaan 1950-luvulla.¹⁴⁴ Fredrik todennäköisesti kirjoitti siis englanninopettajalleen, mutta muuten heidän tuttavuudestaan ei ole tietoa. Tämä oli ainut Fredrikin yksityinen kirje, joka on ollut käytössäni.

Fredrik oli hyvin kielitaitoinen ja hänen oli helppo omaksua uusia kieliä. Haaveet professorin urasta ovat tuttuja useammalle muistelijalle, mutta ne sijoittuvat heidän muistoissaan Ruotsissa vietettyyn aikaan.¹⁴⁵ Fredrik oli hyvin kiinnostunut tieteestä ja olisi halunnut jatkaa sen parissa, mutta Kankaisten kartano ja isä odotti kuitenkin Fredrikiä tilanhoidon pariin:

No, poika olis halunnut tieteeseen. Isä halus, et Kankaista jatketaan, joka kyllä suvun vanhimmalla oli oikeuskin. Niin kun aina, et joku pitäis ottaa. Mut Fredrik..., mut kyl se tappeli Kalle Fogelin kans, joka oli paras (kaveri). Ja me riideltiin, niin ku mä sul sanoin et.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

¹⁴¹ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

¹⁴² Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

¹⁴³ Åbo Akademis bibliotek, brevsamling.

¹⁴⁴ Nainen 1925 ystävä, 03.06.2011.

¹⁴⁵ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010. Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

¹⁴⁶ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

Fredrikin oma kiinnostus ja kunnianhimo sai väistyä, kun isä määräsi poikansa kotiin. Isän tahtoa oli noudattava, kuten kertoja sen ilmaisee. Haastateltava näkee sen myös oikeutetuksi eli ”suvun vanhimmalla” on lupa vaatia Fredrikiä palaamaan kotiin ja jatkamaan tilaa hänen omasta tahdostaan riippumatta. Muisteli ja myös tuo esille Fredrikin ”vaikean” luonteen eli sen, että hän riiteli mielellään myös ystäviensä kanssa. Muistelijan ja Fredrikin riidat ovat kuitenkin olleet sanaharkkoja puolin jos toisin, eikä niitä ole jääty muistelemaan pahalla, vaan ne ovat kuuluneet heidän kommunikointiinsa.¹⁴⁷

Ympäristö voi asettaa esteitä yksilön vapaudelle valita ja päättää omasta elämästään monella tavalla. Tässä prosessissa perheen vaikutus on suuri sillä jokainen rakentaa omaa identiteettiään aina suhteessa perheeseensä. Prosessi voi ilmetä eri tavoin joko samaistumisena ja traditioiden jatkamisena tai kapinana ja traditioiden vastustamisena. Edellisen sukupolven vaikuttaminen seuraavaan sukupolveen voi ilmetä esimerkiksi rahana, tavaroina, ideoina, niminä, arvoniminä, työnä, mahdollisuuksina, uskomuksina ja perinteinä. Isä toimii usein poikansa mentorina eli tämä side on nähty merkityksellisenä.¹⁴⁸ Aatelisuus velvoitti yksilöä vahvasti vielä 1800-luvulla. Hän oli ennen kaikkea säätyasemansa ”ikoni”, sukunsa edustaja, joka edusti ja vaali sen kunniaa. Suvun kautta määrittyi yksilön identiteetti ja se myös vaikutti yksilön valintoihin. Suvun vanhimmalla oli myös määräysvaltaa muihin nähden. Vaatimusten ja uhrausten vastapainoksi suku kuitenkin muodosti myös turvaverkon.¹⁴⁹ Fredrikin vapautta rajoittivat ainoan perillisen velvollisuudet, mutta toisaalta hän sai asemansa takia monia etuuksia.

Yksilöllistyminen ja demokratisoituminen etenivät myös aateliston keskuudessa, mutta perinteet vaikuttivat pitkään. Claes oli varttunut aikana, jolloin isä oli perheen auktoriteetti. Hän halusi olla sitä myös ainokaiselleen ja myös sotilaallisesta taustastaan johtuen hän edellytti kuria ja tottelevaisuutta:

(...) Mut aika kauan hän oli, kuin kauan hän mahto olla semmonen, et hän vaan isäs kanssa kulki eikä puhunut juur siihen mitään. Isä puhus ja hän oli hiljaa.¹⁵⁰

Muisteli tulkitsi asian niin, että isä ei halunnut poikansa puhuvan ilman lupaa. Fredrikin elämä Kankaisissa erosi huomattavasti Turussa vietetystä opiskeluajasta. Kotona isä

¹⁴⁷ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

¹⁴⁸ Davidoff 1999, 52-55, 204, ja 227-232.

¹⁴⁹ Vuorinen 2001, 71, 125.

¹⁵⁰ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

määräsi, mitä sai ja mitä ei saanut tehdä, kun taas opiskelleessaan Fredrik oli pääosin päättänyt itse asioistaan.

Claes Aminoff osallistui talvi- ja jatkosotaan ja hänet ylennettiin elokuussa 1940 reservikapteeniksi.¹⁵¹ Vanha paroni ehti kokea siis kolme sotaa ja viimeisiin sotiin osallistuksessaan hän oli jo yli 40-vuotias. Fredrik Aminoffin mukaan rasitus oli ollut niin kova, ettei isän terveys koskaan enää palannut täysin ennalleen.¹⁵² Vanhan paronin viimeisiä vuosia melko läheltä seuranneen työntekijän mukaan hän oli terve eikä ollut ollut ennen kuolemaansa sairaalassa. Claes Aminoff kuoli Kankaisissa lähes 87-vuotiaana vuonna 1982.¹⁵³

Kankaisten työntekijä muistelee Claes Aminoffin kuolemaa ja hänen poikansa suhtautumista suru-uutiseen:

Hän (Fredrik) otti sen hyvinkin helposti. (...) Sen verran, et kun vanha paroni kotona kuoli ja hän sit oli. Senkin piti päänsä, että hän ei antanut sitte mitään tutkimusta tehdä sitte ja. Eikä...no ehkä kun hän oli sen verran iäkäs sitte ja tää paikallinen nimismieskään ei sit siihen puuttunut. Tietenki hänet lain mukaan olis pitänyt viedä ja tut.. niinku aina pitäis tehdä, jos kotona kuolee, mut ei hänt sit viety mihinkään tutkimuksiin sitte. Kai se sit sydänkohtaus varmaan oli sitte vaan.¹⁵⁴

Isä Claesin poismeno tuntui sivullisista olleen Fredrikille enemmän helpotus kuin järkytys. Claes Aminoffin määräysvalta poikaansa kohtaan korostuu muistelijoiden kerronnassa, mutta samoin korostuu Fredrik Aminoffin ”omapäisyys”. Hän osasi olla hyvin määrätietoinen ja sai jopa paikallisen nimismiehen sivuuttamaan lakipykälät.¹⁵⁵ Muistelijalla on itse selvästi järjestyksen ja oikeudenmukaisuuden puolustaja ja näki Fredrikin toiminnan liian omavaltaisena.

Claes ja Fredrik Aminoffin elämänvalintoihin vaikuttivat vahvasti aateliston vanhat perinteet. Perheen ja sisarusten merkitys elämänsäkuun ja erilaisiin valintoihin oli huomattava. Claes Aminoffin koulutus ja asepalvelus noudattivat pitkälti aatellisia perinteitä, samoin perheenjäsenten ja sukulaisten auttaminen. Ensin piti huomioida aseman velvollisuudet ja vasta sen jälkeen omat kiinnostuksen kohteet. Fredrik Aminoffin koh-

¹⁵¹ Aminoff 1978, 236.

¹⁵² Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.09.1988.

¹⁵³ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

¹⁵⁴ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

¹⁵⁵ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

dalla tämä tarkoitti, että hänen piti ensin opiskella tutkinto, joka oli kartanon säilymisen kannalta merkittävä ja palata kotiin tieteen parista, kun isä niin määräsi. Hän sai opiskella myös omia kiinnostuksen kohteitaan ja matkustaa maailmalla kartuttamassa kieli- taitoa ja kokemuksia. Äidinkielen ruotsin sekä suomen kielen lisäksi Fredrik Aminoff puhui ainakin englantia ja ranskaa.

3.2. ”Voi että, mikä ryhti hänelä oli” – sukujuuret ja vapaaherrojen luonnekuva

Ensimmäiset tiedot Aminoffien suvusta löytyvät 1600-luvun alusta Venäjältä, Novgorodin ja Pihkovan alueelta, kun Ruotsin ja Venäjän välillä käytiin Inkerin sota. Suvun ensimmäinen tunnettu edustaja oli inkerinmaalainen Feodor Grigorievitj Aminev, joka toimi Iivananlinnan linnanpäällikkönä ja voivodina¹⁵⁶, mutta joutui luovuttamaan linnan vuonna 1612 Kustaa II Aadolfin sotajoukoille. Mielenkiintoinen yksityiskohta Kankaisten historian kannalta on se, että kuninkaan joukkoja johti Kankaisten silloinen omistaja sotamarsalkka Evert Kaarlenpoika Horn. Feodor Grigorievitj Aminev aateloitiin 24.9.1618 ruotsalaiseksi aatelisherraksi nimellä Aminoff. Suku introdusoitiin Ruotsin ritarihuoneeseen vuonna 1650 numerolla 456.¹⁵⁷

Suuri Pohjan sota (1700 - 1721) mullisti jälleen olot ja Inkerinmaa siirtyi Uudenkaupungin rauhassa uudelleen Venäjälle. Uusi rauha merkitsi suvulle maaomistusten ja rahavarojen menetyksiä ja suku siirtyi Inkerinmaalta Ruotsi-Suomen puolelle. Tilanne muuttui uudelleen Suomen sodan (1808 - 1809) jälkeen. Suurin osa Aminoff-suvusta asui autonomisen Suomen alueella ja suvun jäsenille tarjoutui mahdollisuuksia tsaarinvallan alla niin sotilaalliselle uralle kuin virkamiesuralle.¹⁵⁸ Suomessa asuu nykyään kaksi Aminoff-suvun haaraa. Claes ja Fredrik Aminoff kuuluvat Aminoffien nuorempaan haaraan eli valtiomies ja kenraalimajuri Johan Fredrik Aminoffin (1756 - 1842) jälkeläisiin. Kreivi Johan Fredrik Aminoff oli Claes Aminoffin isoisän isä.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Voivodi oli slaavilainen arvonimi, joka alkujaan tarkoitti sotapäällikköä. Myöhemmin sillä tarkoitettiin tarkoin valittuja ruhtinaita. Puolassa ja Venäjällä se on ollut myös maaherran eli valtakunnan ylimmän hallintoviranomaisen arvonii 1500-luvulta 1800-luvulle asti. Otavan iso tietosanakirja 1967, 70. Uusi tietosanakirja 1966, 650.

¹⁵⁷ Aminoff 1978, 7-8, 23-27. Riddarhuset FI- Suvut ja vaakunat 01.02.2011. Mäntylä 1997, 181.

¹⁵⁸ Aminoff 1978, 7-8. Mäntylä 1997, 264.

¹⁵⁹ Aminoff 1978, 197-202, 212, 222.

Aatelissuvun historia oli kantajalleen niin ylpeys kuin velvollisuuskin. Claes Aminoff oli sääntöperintötilan omistaja eli fideikomissarie.¹⁶⁰ Perinteinen kartanoherran valta ja aateluus eli vahvasti kartanoissa vielä ennen sotia, 1930- ja 40-luvun vaihteessa. Palveluskuntaan kuulunut työntekijä muistelee, miten herrasväen asema ja aateluus ylipäättään näkyi paljonkin kartanon jokapäiväisessä elämässä. Vanhalla paronilla oli omat vaatimuksensa esimerkiksi käytöksestä:

(...) Hän oli semmonen... nuorena, et vanha herra tahtos, et kaikki niiaavat. Aina täytys niata, kuule. Niin, oikeen syvälle ja jos tuli simmonen ettei niannut, niin siit tuli harmia.¹⁶¹

Vieläkin muistelijalla oli elävänä mielessä se, miten niiaus piti tehdä tarpeeksi syvään, koska muuten vapaaherra antoi siitä nuhteet. Vanha paroni oli itse kohtelias kaikille ja vaati samaa toisinpäin. Claes Aminoff oli muutenkin tarkka eikä suvainnut suurta virhettä työntekijöille, mutta hän kunnioitti uskollista ja kunnollista palvelusväkeä. Tällainen tilanne oli esimerkiksi kun uusi nuori puutarhuri oli käsenyt vanhemman naistyöntekijän puuhun leikkaamaan oksaa: ”Sillos tää paroni tuli pihalle ja sanos et miten tuo voi olla mahdollista et te pistätte naisen puuhun ja seisotte itte...siel alhaalla...ja katotte”.¹⁶² Claes Aminoff erotti siitä paikasta uuden puutarhurin. Aikaisempi puutarhuri Stenvall oli myös saanut lähteä ajettuaan yöllä juovuspäissään taksilla kartanon pihalle, koska ”siihen aikaan työhminen ei saanut juur mennä aidan sisälle”.¹⁶³ Työntekijällä oli siis oikeus tehdä työnsä kartanon alueella, mutta muuten heidät eristettiin alueelta pois ja sääntöjen rikkomisesta seurasi rangaistus, tässä tapauksessa erottaminen. Claes Aminoffille oli siis hyvin tärkeää käyttäytymisnormien noudattaminen. Pienenä tyttönä Kankaisten palveluskunnassa aloittanut ja suuren osan elämästään Kankaisissa puutarhurina työskennellyt muistelija ei ole katkera Claes Aminoffille, pikemminkin päinvastoin. Haastateltavan mukaan ”ei Claes sanonu ikän mittä pahasti”. Hän olisi ollut koska vain valmis auttamaan vanhaa paronia, vaikka muuten kokeekin palvelleensa Aminoffeja jo tarpeeksi elämänsä aikana.¹⁶⁴ Kuitenkin ero herrasväen ja tavallisen kansan välillä elää vielä nykyhetkessäkin vahvana:

¹⁶⁰ Aminoff 1978, 236.

¹⁶¹ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

¹⁶² Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

¹⁶³ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

¹⁶⁴ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

Mut kyl aina tommoses herrasväes varmaan, mitäs mää olen täsä niin paljon seurannut niitä ni..., niin varmaan on se aina, et mä tykkään, et he pitävät ittettä jotenki parempana. Niin mä olen aina ymmärtäny.¹⁶⁵

Herrasväki halusi tehdä muistelijan mukaan eroa tavallisiin kansan ihmisiin. Erotuksena 1940-luvulla erotuksena toimi käyttäytymisen lisäksi esimerkiksi vaatetus sekä kieli. Palvelijoilla oli päällään aina tietynlaiset vaatteet, kesällä vaaleammat ja talvella tummemmat. Esiliina piti olla aina moitteettomassa kunnossa. Kartanon ohi kulkevan kyläläisen ei ollut soveliasta vilkuilla kartanoa, vaan kulkea reippaasti ohi.¹⁶⁶

Claes Aminoffin suhtautuminen kartanon palvelusväkeen ei kuitenkaan ollut niin jyrkkä kuin aiemmasta olisi voinut kuvitella. Muutama yksittäinen tapaus antaa hänestä liian yksipuolisen kuvan. Aminoffien perheen ystävä muistelee Claesin olleen hyvin ”lämminsydäminen” ja muun muassa suntion kanssa paras kaveri:

Haastateltava: Siis, Claes Aminoff oli suntion kans paras kaveri. Hän oli mattoja kutovan, räsymattoja kutovan paras kaveri. Niin ku mä kerroin, et Kujanpään Ulla, kun heidän sukunsa oli ollut renkinä siellä. (...) Mutta mä sanon sulle, et kun mä menin sinne vanhainkotiin kattomaan..., niin Valtteril oli kirjoituspöytä, jonka päällä oli Claessin kuva. Ja hän alkoi laulaa mulle sitä laulua, mitä he yhdessä lauloivat. Ja sitten viel... lausu runoja, joita oli kirjoittanut.¹⁶⁷

Muistelija on ollut hyvin aktiivisesti yhteydessä moniin ihmiseen ja hänellä on laaja kontaktiverkosto. Hän on ollut niin Aminoffien perhetuttu kuin tuntenut myös ”suntio Kujanpään” perheen. Valtteri Kujanpään ja Claes Aminoffin ystävyys merkittävyttä kertoja korostaa kuvaamalla Claesin kuvan olleen Valtterin kirjoituspöydällä vielä vanhainkodissakin ja heidän yhteisellä lauluharrastuksellaan. Muistelija halusi painottaa Claesin hyväsydämyyttä ja miten ”kaikki rakasti häntä”¹⁶⁸. Vanhan paronin 1950-luvulta asti tuntenut ja 1970-luvun puolivälistä lähtien Kankaisissa työskennellyt nainen vahvistaa samaa näkemystä Claes Aminoffista totemalla hänen olleen ”hieno persoona”. Hän kertoo heidän olleen alusta asti myös hyviä ystäviä.¹⁶⁹ Muistoista syntyy kuva, jossa aatelin herrasmies ja tavallinen kansanmies ovat olleet yhdenvertaisia esimerkiksi laulaessaan. Silti taustalla on voinut, ainakin suntion puolelta, olla mukana myös ihailua

¹⁶⁵ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

¹⁶⁶ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

¹⁶⁷ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

¹⁶⁸ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

¹⁶⁹ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

ja kunnioitusta linnanherraa kohtaan. Claes Aminoffille syntyperällä ei ole ollut näkyvää merkitystä ainakaan joissakin ihmissuhteissa.

Claes Aminoff muistetaan herrasmiehenä, joka oli sitä niin käytökseltään kuin pukeutumiseltaan. Hän oli kohtelias jokaiselle vastaantulijalle ja vielä vanhuuden päivillään yli 80-vuotiaana piti tavoistaan kiinni:

Hän oli semmonen herrasmies, kun hän tosa tiel kulki: sil oli kaks keppii, aina puku pääl ja kravatti, se oli ihan hänen asuste ja sit hattu päässä. Hän nosti hatun, kun joku tuli vastaan. Hän meni tien reunaan, laitto kepit ensin tähän toiseen käteen ja sit hän nosti. Auton kans sillon mentiin ja joskus vähän äkkiiki mentiin toi matka, oltiin menty yli radan (rautatie katkaisee Kankaisten pihatien) ennen kuin kerkes, mut nosti kuitenkin. Hän teki sen kaikille: oli se lapsi tai vanha tai kuka vaan. Kaikille. Siit hän oli erikoinen.¹⁷⁰

Vapaaherran toiminta on ollut niin poikkeuksellista, toistuvaa ja sitä kautta myös mieleenpainuvaa, että muistelijan on helppo kuvailla sitä tarkkanäköisesti vielä muutaman vuosikymmenenkin jälkeen. Tasavertaisuus oli piirre, jonka muistelija erityisesti halusi nostaa esille.

Vaikuttava on myös tarina Aminoffien sukkokokouksesta, jossa Claes antaa todisteen omasta herrasmiesmäisyydestään muille suvunjäsenille niin olemuksensa kuin käytöksensä puolesta:

Haastateltavan vaimo: (...) Voi että, mikä ryhti hänel oli. Ei semmosia miehiä oo enää missään.

Haastateltava: Mut tost mun täytyy kertoa. Meil oli Aminoffien sukkokous, hän oli suvun vanhin ja sitten mun pikkuserkkuni, ni hän esitti laulun...esitti laulua Svenska Klubbenis Helsingissä. Ja sen lauluesityksen jälkeen, ni Claes... ottaa yhden ruusun esille ja ottaa kaks askelta tanssilattialla, heittäytys polville ja liukuu pari metriä ja ojentaa sen kukan.(naurahdus) Claeshan oli kans miltei kaks metrinen. Se oli näyttävä (nauraa) ja niin kleini, ettei varjookaa maahan jääny.¹⁷¹

Claesin toiminta on jäänyt elävästi muistelijan mieleen, koska se oli niin vaikuttavaa. Hän osoitti hyvää tilannetajuua ja samalla oikeutetun paikkansa suvun vanhimpana. Muistelijat ovat kaikki yhtä mieltä siitä, että vanha paroni käyttäytyi asemansa ja arvonsa mukaisesti niin kuin aatelisen heidän mukaansa kuului. Hänen olemuksensa ja käy-

¹⁷⁰ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

¹⁷¹ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

töksensä herätti huomiota ja kunnioitusta niin työntekijöiden, sukulaisten, ystävien kuin laajemmin kyläläistenkin keskuudessa.

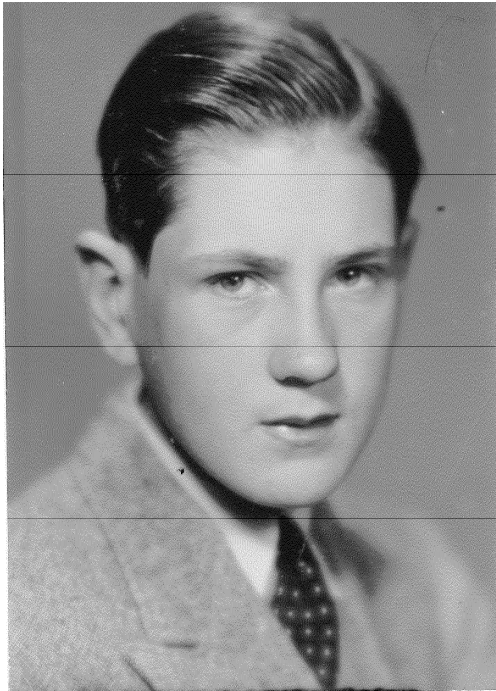

Kuva 4: Vapaaherra Claes Aminoff vuonna 1949. Kan kaisten kartanon arkisto 2. Julkaistu Åbo Akademin säätiön luvalla.

Ihmisille oli muodostunut 1800-luvun kuluessa käsitys siitä, miltä aatelinen näyttää ja miltä hän ei näytä. 1800-luvulla ”aateliseen ulkonäköön” ja olemukseen kuului monia piirteitä. Miehillä fyysinen koko ilmensi voimaa, suorituskykyä ja vaurautta. Pituus liitettiin usein rotevuuteen, mikä puolestaan viittasi usein aateliston hyvään ravitsemukseen. Jalot kasvonpiirteet, tummaverisyys, säkenöivät silmät ja iso mutta kapea ”aatelinen” nenä olivat myös aateliston tunnuspiirteitä. Aatelinen elämäntapa, harrastukset ja seurapiirielämän vaatimat esiintymistaidot sekä mahdollinen sotilasura antoivat yleensä aatelisille ryhdikkään, hienostuneen ja sokean ulkomuodon. Kaiken kaikkiaan aatelinen oli siis komea ja kaunis.¹⁷² Näkemykset ovat usein hitaasti muuttuvia ja aatelistoa koskevat käsitykset ovat siirtyneet jossain määrin aina meidän päiviimme saakka muistelijoiden mielissä. Claes Aminoff täytti monella tavalla nämä ”aatelisen ulkonäön” kriteerit.

¹⁷² Vuorinen 2001, 164-165. 06.04.2011. Vuorinen 2010, 115.

rit. Hän oli pitkä ja sokea mies, olemukseltaan ryhdikäs, esiintymistaitoinen, hienostuneen kohtelias ja hänen kasvojaan voi mielestäni luonnehtia jalopiirteisiksi. Muistelijoitten näkemykset sopivat hyvin yhteen tutkimuskirjallisuuden aateliskuvan kanssa. Ei siis ihme, että vanha paroni nähtiin aatelisena herrasmiehenä, jota kunnioitettiin sekä suvun kuin lähiympäristön piirissä.

Kuva 5: Vapaaherra Claes Fredrik Aminoff 13-vuotiaana vuonna 1941. Kankaisten kartanon arkisto2. Julkaistu Åbo Akademin säätiön luvalla.

Fredrik Aminoff oli isäänsä suurikokoisempi ja hän oli selvästi ”tummaverisempi” ja sitä kautta eksoottisempi. Hänkin täytti näiltä osin ”aatelisen ulkonäölle” asetettuja tunnuspiirteitä, mutta silti muistelijat eivät näe häntä samalla tavalla aatelisena kuten Claes Aminoffia. Fredrik Aminoffille ei pukeutuminen ollut yhtä tärkeää kuin hänen isälleen ja se varmasti lisäsi isän ja pojan vastakohtaisuutta ulkopuolisten silmissä. He olivat myös ruumiinrakenteeltaan erilaisia, sillä Claes Aminoff oli hyvin laiha mies ja Fredrik Aminoff puolestaan myöhemmällä iällään roteva. Lisäksi Fredrik erosi myös tavoiltaan isästään. Hän ei esimerkiksi tervehtinyt jokaista vastaantulijaa niin kuin hänen isänsä oli tehnyt ja mistä kyläläiset erityisesti muistivat vanhan paronin. 1970-luvulla Kankaisiin tullut työntekijä muistelee Fredrikin käytöstä, kun kysyin näkyikö siinä syntyperä:

Haastateltava: Ei. Ei hän oikein ollut sellanen minust, ku arvoherran olis tarvinnu käyttäytyä.

Haastattelija: Eli hänen käytöksensä ei ollenkaan viitannut...

Haastateltava: Ei. Kyl hän oli kuulemma, mää en ole semmosis tilaisuuksis ollu, mut sanovat, et hän oli hyvinkin herrasmies, kun oli tämmönen joku juhlatilaisuus, tämmöset arvokkaat partyt. Kyl hän käyttäytyy osas, ei se siit ollu, mut en tiedä mikä siin sit oli, ettei hän arkisin osannut paronin taval käyttäytyy ollenkaan. ...Ei, ei käyttäytyä eikä pukeutua, ei kumpakaan. Et se ol, en tiedä..., mä olen sitä miettinyt joskus, et se voi olla, et ku se isä oli aika ankara ja kova ääninen ja määräs kaiken, et sit kun hän pääsi siit... niinku... vapauteen, niin sit hän anto sen mennä... ja teki kaiken toisinpäin kuin normaalisti olis kuulunu (nauraa).¹⁷³

Työntekijämuistelija kokee Fredrikin käytöksen ja pukeutumisen olleen arkena huonoa, ei paronin arvolle sopivaa. Hän tulkitsee Fredrikin pukeutumisen olleen hänen vastalauseensa isälleen, joka oli aiemmin sanellut Fredrikin elämää. Toinen työntekijämuistelija tiivistää pukeutumisen olleen hänen mielestään jopa ”renttumainen”.¹⁷⁴ Lähes kaikki muistelijat nostavat esille Claesin ankaran Fredrikin kohtelun, mutta eräs muistelija myös toisin päin, että Claesilla ”oli raskas poika”¹⁷⁵. Nuoren paronin käytös ja pukeutuminen kuitenkin vaihtui vapaaherralle sopivaksi, jos oli jotkut juhlat tai hän tapasi aatelisia. Kysymys oli siis selvästi Fredrikin tietoisesta valinnasta. Pukeutuminen ei ollut hänelle tärkeää ja käyttäytyminen vaihtui erilaiseksi seurasta riippuen. Eri haastateltavilla on hänestä sen vuoksi erilainen käsitys. Työntekijämuistelija nostaa esille myös käsitteen ”normaali” eli hän kokee nuoren paronin toimineen normaalien käyttäytymis- ja pukeutumismien vastaisesti.¹⁷⁶ Paronille oli siis asetettu ympäristön puolesta odotuksia siitä, miltä hänen tulisi näyttää ja miten toimia. Fredrik Aminoff kuitenkin ravisteli näitä käsityksiä muistelijan mukaan päinvastaisella toiminnalla. Hän ei ollut missään nimessä keikari vaan oman tiensä kulkuri. Turun Sanomien lehtikirjoituskin vuodelta 1988 on otsikoitu osuvasti: ”Monitoiminen Claes (Fredrik) Aminoff ei suostu ahtautumaan muiden muotteihin”.¹⁷⁷

¹⁷³ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

¹⁷⁴ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

¹⁷⁵ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

¹⁷⁶ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

¹⁷⁷ Hellin Lindholmin leikekirja. Monitoiminen Claes Aminoff ei suostu ahtautumaan muiden muotteihin. Turun Sanomat 23.9.1988.

Toinen selitys sille, etteivät muistelijat näe Fredrik Aminoffia isänsä tapaan aatelisena on muistelijan esille tuoma nuoren paronin käytös.¹⁷⁸ Muiden yhteiskuntaluokkien silmissä aateliston merkkipaheeksi nousi 1800-luvulla ensinnäkin ylpeys, joka näkyi omanarvontuntona, ylimielisyytenä, kopeutena ja tylyytenä. Toinen aatelistoa leimannut perussynti oli kiivaus. Yhteiskunta muuttui 1900-luvulla pikkuhiljaa demokraattisemmaksi ja uusi tilanne peräänkuulutti itsehillintää ja diplomaattisuutta.¹⁷⁹ Kankaisissa työskennelleiden muistelijoiden kertoessa nuoresta paronista on havaittavissa merkkejä ensiksi mainituista ylpeyden piirteistä. Nuoren paronin omanarvontuntoisuus suhteessa Kankaisessa työskennelleeseen muistelijaan näkyi aluksi, mutta tasoittui iän myötä: ”ei hän ikän silloin puhunu, silloin nuorena, ei ei, vanhempana kylläkin”.¹⁸⁰ Tosin puhumattomuus saattoi yhtä hyvin johtua Fredrikin arkuudesta, joka nousee myös muisteluissa esille.¹⁸¹ Toinen Kankaisissa työskennellyt haastateltava puolestaan koki, ettei nuori paroni kunnioittanut työntekijöitä ollenkaan ja kertoi perään tarinan joulukorteista:

Mä muun muassa teetin.. jossain vaiheessa sit joulukortit, vuos kausia sitte ihan omakustannuksella. Tämmöset teetin, et ne oli aika henkilökohtaisia sit..sillä lailla ne kortit, että..se tekstitys siinä ja. (...) Työntekijöille ja siten myös asiakkaille. Ja sit nää kortit oli niin paljon ku vaan osoitteita oli. Se oli aikamoinen työ ku voi olla melkeen tuhannen korttiä vuodessa sit ku pisti postiin ja kirjotti ne osoitteet ja kaikki siihen ja. Mä kerran sit lähetin hänel, taik annoi hänel, et hän allekirjoittais. Ihan, oliskos niit ollu viitisenkymmentä. Semmoset ku oli nyt vakituiseen töissä tai tämmöstä. Et en sen enempää. Ni ei hän, hän palautti ne ja sano, et ei hän.. hän on palkan maksanut, ei hänen tarvii enempää kiitosta antaa... Et se oli semmonen, et ku mä tekstiin laitoin, et mä kiittäisin näit ihmisiä, et he on tehnyt.. mut ei hän. Mut hän oli sitä mieltä, et ei hänen tarvii kiittää enempää.¹⁸²

Haastateltavaa oli loukannut syvästi nuoren paronin suhtautuminen joulukortteihin, joissa Fredrik olisi saanut kiittää kartanon työntekijöitä tehdystä työstä. Muistelija kertoi joulukorttien tekemisen olleen aika työlästä ja hän oli maksanut kaikki kulut omasta kukkarostaan. Näitä kuluja hän ei nuorelta paronilta edes pyytänyt vaan olisi halunnut hänen allekirjoittavan noin 50 vakituisen työntekijän kortit. Nuoren paronin mielestä hänen ei tarvinnut kiittää, mikä taas tuntui tunnollisesta työntekijästä tylynä ja kopeana

¹⁷⁸ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

¹⁷⁹ Vuorinen 2010, 110-111.

¹⁸⁰ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

¹⁸¹ Mies 1927 muu, 27.10.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

¹⁸² Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

vastauksena. Tapaus on painunut muistelijan mieleen ja selvästi vaikuttaa sekä vahvistaa hänen tulkintaansa Fredrikin luonteenpiirteistä.

Fredrik oli pukeutunut joidenkin muistelijoiden mukaan aina huonosti eli vielä isä Claesin eläessään. Aatelisen ja herrasmiehen odotettiin pukeutuvan siististi säätynsä mukaan, koska hän edusti omaan säätyään eli oli sen kävelevä ”ikoni”.¹⁸³ Nuoren paronin ulkomuoto herätti kuitenkin erilaista huomiota kylillä kuin hänen isänsä:

Haastateltava: Ainoa, mikä viittas, et hän oli paroni oli golfhousut. Golfparit oli joo. Tämä kato, et sukka vedetään (näyttää). Vaik ne olikin tavalliset housut, mut sukka vedettiin päälle. Se pisti niinku silmään, tämmösel maatiaisel. Se kuuluu sinne... aatelispuolel, se tapa. Ei muuta siit kyl.... Ainoo, Tai sanotaan todella vaatimattomis vaatteis se kulki, et oikein pisti silmään joskus et ei voi olla totta(?).

Haastattelija: Ja siis, vaikka hän lähti täältä jonnekin, niin...

Haastateltava: Ei mitään vaikutusta. Se vedettiin, se pitkä semmonen vihreä paltto pääl ja sit lähdettiin (?) siin oli hieman koiran karvot ja jottai siin, mut ei se vaikuttanu. (?) Eikä se paikka ollut mitään väliä, mihin he meni tai no juhliin nyt tietysti.¹⁸⁴

Muistelijan tapa tarkastella menneisyyttä on humoristinen ja hän painottaa eroaan aatelisiin: ”maatiaisel”, ”aatelispuolel”. Hierarkia kartanossa oli edelleen kaikille selvä ja kartanonherran käytöstä katsottiin läpi sormien, olihan hän palkanmaksaja ja työnantaja. Työntekijöiden kesken ja laajemminkin ”kylillä” kuitenkin ihmeteltiin nuoren paronin tapoja. Elämäntavat osoittivat, ettei Fredrik Aminoff elänyt niin sanotusti herroiksi vaan hyvinkin vaatimattomasti. Muisteli vieläkin palaa tunteeseen: ”et ei voi olla totta”, jonka hän on kokenut nähdessään nuoren paronin pukeutumista. Aatelisto pukeutui vielä 1800-luvulla ylellisesti, mutta pikkuhiljaa pukeutuminen maltillistui. Liian karkeaa pukua tai loppuun kuluneita loistopukineita pidettiin sekä yksilön että säädyn rappion merkkeinä.¹⁸⁵ Todennäköisesti tästä perinteestä kumpuavat myös kansan käsitykset ja odotukset siitä, miten aatelisen kartanon perijän/omistajan olisi pitänyt pukeutua. Ei haluttu nähdä mahtailevaa, muttei myöskään liian vaatimattomissa asusteissa kulkevaa kartanon herraa.

¹⁸³ Vuorinen 2001, 125. 06.04.2011.

¹⁸⁴ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

¹⁸⁵ Vuorinen 2010, 117.

Fredrik Aminoff oli taas toisen muistelijan mukaan ”äärettömän hyvä seuramies” ja tämän lisäksi ”vieraanvarainen”. Muisteli keskusteli nuoren paronin kanssa kaikenlaisista asioista ja samalla ”parannettiin maailmaa”. Fredrik ”tykkäs väitellä” myös monista asioista, saada aikaan keskustelua, vaihtaa mielipiteitä ja perustella näkemyksiään.¹⁸⁶ Heidän välinsä ovat olleet erittäin hyvät ja tuttavuussuhde on ollut jokseenkin tiivis. Muistelijan näkemys Fredrikistä vaikuttaa toisenlaiselta kuin vaikkapa työntekijämuistelijoiden tulkinta hänestä. Nuoresta paronista piirtyy kuva sympaattisena vapaa-herrana, joka oli ”lentävä intellektuelli”, kuten kolmas muisteli luonnehti Fredrik Aminoffia.¹⁸⁷ Intellektuelleille on tyypillistä asioiden kyseenalaistaminen ja väittely. He vaikuttavat yleensä sekä tiede- että kulttuurimaailmassa.¹⁸⁸ Fredrik Aminoffille kulttuuri näkyi erityisesti musiikin arvostuksena. Kankaissa järjestettiin Naantalin musiikkijuhlien aikaan konsertteja Kankaisten kartanon kellariholvissa. Fredrik Aminoff oli kunnostanut kellariholvin 1980-luvulla Aminoffien suvukokousta varten Carin Bryggmanin¹⁸⁹ suunnitelman pohjalta.¹⁹⁰ Nämä muistelijat näkevät Fredrikin siis älykkönä, joka kulki omaa tietään.¹⁹¹ Hän halusi keksiä uutta ja levittää niitä eli olla edelläkävijä: samaan tapaan kuin kartanot olivat olleet vuosisatoja suunnannäyttäjiä.

Terveys aiheutti Fredrik Aminoffille murheita, toisin kuin isä Claesille:

Haastateltava: Hän (Claes) oli sil taval mun tietääkseni terve, et ei... mä uskoisin, et ei hänel ollut mitään lääkitystä, ei mitään ollu. Toisin ku tää nuor paroni Fredrik Aminoff ku hän oli semmonen kroonisesti sairas. Hänel oli aina jotaki tämmöstä ja hänel oli näit määrättyjä lääkäreitä, joita hän aina sit suosi, koska ne antoi hänel lääkkeitä. Se oli pääasia, et ne anto vaan lääkkeitä. Se ol hirvee...puol pöytää oli aina niitä lääkepurkkeja täynnä sit, arsenaalia ja sit oli semmonen... kerranki oli semmonen, et hän oli saanut tältä yhdelt lääkäriltään sitte.. apteekkiin sitte reseptin ja... sit hän hoputti mun hakemaan sitä, et kui sä et mee jo hakemaan ni lääkkei, et hän tarvii ne. Mä hain, ni hän ottaa jotain antibioottia kourakaup.. kourallisen siitä sitten jo, sit hän paranee jo päivä.. heti saman tien sitte ja ei ne antibiootit sillälailla vaikuta. Se oli, tuntu joskus ettei... hän oli ehkä sil

¹⁸⁶ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

¹⁸⁷ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

¹⁸⁸ Alapuro 1997, 7.

¹⁸⁹ Carin Bryggman (1920-1993) oli turkulainen sisustusarkkitehti. Hän oli Erik ja Agda Bryggmanin tytär. Hän teki upean uran niin Ruotsissa kuin Suomessa ja oli ammatillisesti aktiivinen 1990-luvun alkuun asti. Bryggman, 10.05.2011.

¹⁹⁰ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

¹⁹¹ Mies 1942 muu, 28.10.2010. Mies 1946 muu, 11.01.2011.

taval... oli ehkä jäänyt jo äidistään asti sitte semmonen kaipaus, et hänt
paiataan sitten kun on sairas tai semmonen.¹⁹²

Muisteliija näkee isän ja pojan hyvin erilaisina terveytensä suhteen ja tulkitsee Fredrik Aminoffin ”kroonisen sairauden” olevan lähinnä luulosairautta. Haastateltava on selvästi pohtinut tähän syytä aiemminkin ja nuoren paronin lääkkeiden käyttö on askarruttanut. Hän muistelee, miten Fredrik on parantunut ”saman tien” vaikeivat lääkkeet niin nopeasti oikeasti vaikuta. Ihmetystä muistelijassa tuntuu herättävän kouluttautuneen nuoren paronin suhtautuminen lääketieteeseen ja hän tulkitsee Fredrikin käytöksen johtuvan hoivankaipuusta ja mahdollisesti äidin varhaisesta kuolemasta. Tunne ajaa näin järjen edelle. Isä Claes ei tarjonnut äidin poismenon jälkeen pojalleen hoivaa, vaan vaati noudattamaan kuria ja järjestystä. Myös toinen muisteliija näkee Fredrikin antaneen tahallaan itsestään sairaampaa kuvaa kuin, mitä hän todellisuudessa oli:

Haastateltava: No, ilmeisesti hän oli terveempi ku mitä hän anto kuvan, minust ainakin tuntuu. Ei simmost kestä, jos on niin sairas. Hän oli niin sairas, et tämmönen mies ol aikaa sit kuollu.¹⁹³

Yhtänä selityksenä Fredrikin sairasteluun on edellä mainittu hoivan ja huolen kaipuu. Ylipaino ja liikunnan vähäisyys olivat muistelijoiden mukaan Fredrikille ongelmia. Hän on pyrkinyt itse vaikuttamaan terveyteensä, liittymällä 1960-luvun puolivälissä Turun, ja samalla Suomen, ensimmäisen kuntokoulun¹⁹⁴ asiakkaaksi. Fredrik kävi kuntokoulussa parin vuoden ajan. Kuntokoulun perustaja muistelee hänen olleen tuolloin vahva, mutta huonokuntoinen ja ylipainoinen. Lähes 40-vuotias nuori paroni antoi itsestään erittäin ”kohteliaan, hienostuneen ja fiksun” kuvan. Hän ei ollut missään nimessä leuhka vaan hyvin huomaavainen, kuten suomenruotsalaiset yleensä. Hänen pukeutumisensa muistelijan mielestä kuitenkin ”pisti silmään”. Hänellä oli usein päällään golffarit, ruudulliset sukat, lippalakki tai metsästyshattu, pikkutakki sekä kissarusetti, joten näky oli ollut kuntokoulun perustajan mukaan huvittava. Fredrik Aminoff innostui kuntokoulusta yhdessä muiden suomenruotsalaisten kanssa ja oli mukana taas yhdessä hankkeessa, joka oli aikansa edelläkävijä. Monet lääkäri/apteekkarituttavat, kuten Lönnqvist, Vegelius ja Modin, hikoilivat myös kuntokoulussa ja heidän puoleensa Fredrik on voinut

¹⁹² Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

¹⁹³ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

¹⁹⁴ Hannu Alho sai idean perustaa ensimmäisen kuntokoulun Turkuun, Rauhankatu 1:een, 1960-luvun puolivälissä, koska ihmiset eivät hänen mukaansa osanneet liikkua oikein. Muutaman vuoden aikana hän testasi yli 11 000 ihmistä, mukaan lukien Fredrikin. Myöhemmin Hannu Alho myi kuntokoulun Kimmo Elomalle. Henkilökohtainen tiedonanto Hannu Alho, 25.5.2011.

myöhemmin kääntyä tarvitessaan lääkkeitä.¹⁹⁵ Hänen osallistumisensa kuntokouluun kertoo, kuten lääkkeiden käyttö, nuoren paronin terveyshuolista ja peloista. Hän pyrki ehkäisemään niitä tavalla tai toisella.

Isä ja poika olivat siis muistelijoiden mielestä monella tapaa erilaisia, mutta eräs muistelijoiden löytämä samankaltaisuus on rahan käyttö:

Haastateltava: Mä tykkään, et ei he oikein ollu samanlaisia. (...) Ei kumpikaan ollut, ei Fredrikään ollu mittää rahaa käyttänyt, ei hän käyttäny mittä rahaa semmosel taval, et siin he kyl ova ollee samanlaisia mut tota noi, kyl he muuten oli et... Et mä ajattelisin, vaik Fredrikki oli muuten semmonen, et hänel olis äitis tyyli ollu vähä enemmän, et hän olis kuiteski ollut semmonen pehmeempi.¹⁹⁶

Kankaisten kartanossa ei kummankaan vapaaherran aikana törsätty hienoihin juhliin tai ylevään elämään, vaan he elivät melko vaatimattomasti. Rahan käytöllä tarkoitan tässä vain jokapäiväiseen elämiseen kuluvaan rahaa eli vaate-, ruoka- ja vapaa-aika kuluja. Toisenlaista rahankäyttöä ja kartanotaloutta käsittelen tutkimuksessa vielä myöhemmin. Mielenkiintoinen on haastateltavan kommentti, että Fredrik olisi ollut ”pehmeempi”, jonka voi tulkita useammalla tavalla: joko niin, että hän on ollut isäänsä lempeämpi tai sitten herkempi. Lempeys viittaisi siihen, ettei hän ole ollut yhtä tiukka tai ankara kuin isänsä. Herkkyys taas siihen, että hän on ollut vaikutuksille alttiimpi ja kaivannut huolenpitoa enemmän kuin Claes. Joka tapauksessa tätä Fredrikin pehmeää kuvaa on mielenkiintoista verrata aiempaan joulukorttien lähettämisestä syntyneeseen tyylyyn vaikutelmaan. Kummatkin luonnehdinnat ovat syntyneet työntekijöiden taholta, joilloin rooliasetelmat ovat olleet melko samanlaiset. Tulkiten muistelijan tarkoittavan ensisijaisesti herkkyyttä, sillä temperamentistaan huolimatta Fredrik tuntuu muistelijoiden mukaan kaivanneen myös huolenpitoa.¹⁹⁷ Ystävä korostaa myös Fredrikin ”temperamenttia”, sillä hän oli tapellut parhaan ystävänsäkin kanssa niin, että kuvainnollisesti ”seinät meinasivat kaatua”. Ystäväpiirin professorit olivat kaikki tulisia ja myös muistelijalla ja Fredrikillä oli tapana kiistellä ja sadatella toisilleen. Se oli heille kuitenkin mieluisaa mielipiteiden vaihtoa. Ystävän mukaan Fredrik ”ei tykännyt mistään pehmost” ja sen takia sukulaisistakin oli vain muutamia, jotka hän hyväksyi.¹⁹⁸ Muistelijan tulkinnan

¹⁹⁵ Henkilökohtainen tiedonanto Hannu Alho, 25.5.2011.

¹⁹⁶ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

¹⁹⁷ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

¹⁹⁸ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

mukaan Fredrik arvosti aitoutta, älykkyyttä ja rohkeutta omiin mielipiteisiin. Joskus silti hänen omien mielipiteidensä arvostelu tai kyseenalaistaminen tuntuu nostattaneen kiu-kun pintaan.

Aateluuden merkitys oli vähentynyt vapaaherrojen elämässä vuosien kuluessa. Claes Aminoffin aikana sillä oli ollut suurempi merkitys. Herrasväen ja muiden välistä rajaa pidettiin yllä aina sotiin asti 1940-luvulla. Muistelijoille on piirtynyt vanhasta paronista kuva miehestä, joka oli hienostunut, ryhdikäs ja esiintymistaitoinen. Häntä kunnioitettiin ”oikeana” vapaaherrana. Fredrik Aminoffin aikana aateluuden merkitys kapeni entisestään, kuten kartanon omistajan merkitys vallankäyttäjänä. Hän ei myöskään suostunut ahtautumaan perinteiseen muottiin vaan oli monella tavalla oman tiensä kulkija, uuden kehittäjä ja tutkija. Hän oli saanut aatelisen kasvatuksen ja osasi seuramiehen tavat, mutta hänen käytöksensä vaihteli seurasta riippuen. Aateluus näkyi hänen kohdallaan tietynlaisena omanarvontuntona, sillä kaikki työntekijät eivät kokeneet nuoren paronin kunnioittaneen heitä. Näkemykset Fredrik Aminoffista ovat ristiriitaisempia kuin muistelijoiden tulkinnat hänen isästään. Fredrik oli näin ollen monimuotoisen persoonansa lisäksi monitulkintainen henkilö.

3.3. ”Vaikka kultaa ja purppuraa vaimolleen” – Ebba Aminoff, vaimo ja äiti

Kuva 6: Vapaaherratar Ebba Aminoff (os.Tollet). Kankaisten kartanon arkisto 1. Julkaistu Åbo Akademin säätiön luvalla.

Lääketieteen lisensiaatti Gustaf Adolf Tolletin ja Ingeborg Fitinghoffille syntyi tytär Ebba 8. syyskuuta vuonna 1891 Turussa. Hän meni naimisiin insinööri ja vapaaherra Gustaf Woldemar Wreden kanssa syyskuussa vuonna 1915, mutta liitto purettiin jo vuonna 1919. Kahta vuotta myöhemmin, toukokuussa vuonna 1921, Ebba meni naimisiin vapaaherra Claes Aminoffin kanssa.¹⁹⁹ Ebba Aminoff oli tuolloin lähes 30-vuotias ja liittoa uhkasi lapsettomuus:

Haastateltava: Rouva oli kahdeksan vuotta ilman lasta, mutta hänhän oli Wreden rouva ennestään, ja kun Claes halusi niin se oli ilman muuta selvä, et he eroaa. Ja hän kantoi vaikka kultaa ja purppuraa vaimolleen (naurahdus). Mut sit hän tuli keuhkotautiin ja sanottiin, että hän ei voi saada lasta, mutta hän riskeeras sittenkin.”²⁰⁰

Muistelija tulkitsee Ebba Aminoffin ensimmäisen avioliiton päättyneen, koska Claes oli näin tahtonut rakastuttuaan vapaaherrattareen. Haastateltava tulkitsee samalla Claes Aminoffin olleen niin voimakastahtoinen ja charmikas, että hän sai mitä halusi. Claesin

¹⁹⁹ Aminoff 1978, 237.

²⁰⁰ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

rakkaus Ebbaan oli muistelijan mukaan niin syvää, että aviomies olisi tehnyt vaimonsa puolesta mitä tahansa. Kaipaus omaan lapseen sai vapaaherrattaren ottamaan tietoisien riskien, joka kannatti. Heidän ainokaisensa Claes Fredrik Ivan Filip Gregori Aminoff syntyi Helsingissä 1. syyskuuta vuonna 1928. Fredrikistä tuli vanhempiansa silmäterä, jota palveluskuntaan kuulunut nainen muistelee:

(...) Tietenkin he palvosivat pientä poikaa. Hänhän kiukutteli silloin nuorena aika paljon.²⁰¹

Perheen ainokaisena kasvaminen toi Fredrikin lapsuuteen omat vivahteensa. Häntä paltottiin ja hän sai ehkäpä tahtonsa helposti kiukuttelemalla läpi, mutta myöhemmin tilanne muuttui. Muisteli on kokenut kiukuttelun määrän suurena, koska hän nostaa sen esille ja kokee sen merkityksellisenä. Tässä muistelijan oman perheen kova onninen elämä ja hänen oma paikkansa siinä suhteessa kartanonpojan lapsuuteen on varmasti ristiriitainen. He olivat lähes samanikäisiä, mutta olleet lapsuudessa hyvin eriarvoisessa asemassa. Työntekijämuistelijan kertomuksissa näkyy puute ja kova työnteko.²⁰² Samalla Fredrik on elänyt edellä mainittuun verrattuna yltäkylläistä lapsuutta palvelijoiden keskellä. Ymmärrettävästi näkökulmat ovat moniin asioihin olleet erilaiset.

Ebba Aminoffia muistelijat luonnehtivat lapsirakkaaksi ja ystävälliseksi ihmiseksi.²⁰³ Hän kuoli heti sotien jälkeen 1.6.1945 Fredrikin ollessa vasta 16-vuotias.²⁰⁴ Rakkaan äidin varhainen poismeno jätti Fredrik Aminoffiin syvät jäljet. Hän muistelee 60-vuotiaana äitiään lehtihaastattelussa lyhyesti:

Muistikuvani ovat hyvin valoisia. Hän oli lämminhenkinen ja ystävällinen ihminen, josta kaikki pitivät.²⁰⁵

Fredrikille äidin muiston vaaliminen on ollut tärkeää ja hän on käynyt äitinsä haudalla niinä harvoina kertoina kun on tullut käymään Portugalista Suomeen.²⁰⁶ Toisaalta äidin menetys vaikuttaa olleen myös hänelle arka aihe, sillä hän ei ole juurikaan äidistään puhunut muistelijoiden kanssa. Vain sukulainen muistelee Fredrikin puhuneen äidistään:

²⁰¹ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²⁰² Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²⁰³ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010; Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²⁰⁴ Aminoff 1978, 237.

²⁰⁵ Paroni Aminoff, Tuntematon kuuluisuus. *Tuntematon lehti* 10.9.1988.

²⁰⁶ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

Lämpimäste hän puhui äidistään. Esimerkiksi ku toinoi.. yks hänen toinoi.. tuttavista, naistuttavista oli menny, pistäny..vieny Aminoffin haudalle sitte.. kukkanen. Hän oli sanonu, et hän oli vienyt isän haudal. Se ei ollu hyväst, mut sit ku seuraaval kerral sano, et mä vein sun äidils. Se oli hyväst. Et siin oli se suhde.²⁰⁷

Muistelijan tarina kuvastaa Fredrikin lämmintä suhtautumista äitiinsä, mutta samalla se kertoo siitä erosta, miten Fredrik suhtautui vanhempiinsa. Isän ja pojan välillä lieenee sattunut jotakin haavoittavaa, koska Fredrik ei halunnut muistaa edesmennyt isäänsä vaan koki muistamisen ennemminkin loukkaavana. Haastateltava halusi tuoda esille juuri tämän eron toteamalla ”et siin oli se suhde”. Myös ystävä tiivistää äidin ja pojan suhteen lyhyesti ja ytimekkäästi: ”mamma jumaloi häntä”²⁰⁸.

Ebban elämä Claessin rinnalla ei ollut kuitenkaan pelkkää ”kultaa ja purppuraa”, vaan tässäkin suhteessa oli omat varjopuolensa:

He (pehtoori ja Kyrjet?) olivat hyvin paljon Fredrikin seurana, mut me oltiin seurana tietenkin, kun äiti meni päiväksi sinne, ja mun äitini... taik sil-lä tavalla et rouvat. Hänellä (Eballa) oli hyvin vähän ystäviä... tällä, koska toi oli niin epäluuloinen toi... Claes. (...) Siis Claes oli niin mustasukkainen vaimostaan, että kun oli juhlat, et jokukin miehistä näytti jotakin: nauroivat keskenään tai muuta. Niin Claes meni viereen... ja sanoi jotakin rouvalle ja rouva lähti vähän ajan päästä migreenin kans vinttiin.²⁰⁹

Ebba ja Claes Aminoffin ystäväpiiri oli siis pieni ja elämä pienessä maaseutupitäjässä yksinäistä. Muisteliija oli kuullut Claesin ”sairaanloisesta” mustasukkaisuudesta rovas-tilta ja halusi tuoda esille suhteen varjopuolen. Samoin hän painotti kartanon eristynei-syyttä ja sitä, ettei esimerkiksi Fredrikillä ollut juuri poikakavereita vaan hän oli saanut leikkiä ”näitten pikkutyttöjen” kanssa. Haastateltava viittasi samalla myös itseensä ja lisäsi ”mä meinaan vaan, et se on kummallista tää maailman kierto, et kaikki ei mene niin, vaiks olis rahaa ja ympäristöä.”²¹⁰ Muisteliija halusi tuoda esille, että olipa ihminen rikas tai köyhä voi hänellä olla myös ongelmia eli raha ei tuo onnea.

Ebba Aminoffia, eli työntekijöiden kesken ”frierinnaa”, pidettiin ystävällisenä, mutta yksi tarina löytyi, jota vanha paronikaan ei ollut muistelijan mukaan uskonut vaimos-taan todeksi. Haastateltava oli muuttanut perheensä kanssa takaisin Kankaisiin, jossa

²⁰⁷ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

²⁰⁸ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

²⁰⁹ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

²¹⁰ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

hänen äitinsä oli töissä. Hän oli mennyt nuorena tyttönä kartanoon sisäköksi, mutta ei ollut viihtynyt työssä:

Mut sillon ku mä kivimuurist sisäköst tulis poies. Ku en mä tahtonu siel olla. Ni sit hän (Friarinna =Ebba) tuli ales ja mun niin paljon haukkumaa, ja sanos et sä tulet joka päivä kivimuurii ja kysyt mitä Kankaisis tarvitaan, keittiös ja tual (nauraa) ja tuat ne tavarat sinne. Ja Claes ei ymmärtäny ku mä olen sanonu et kuin pal friarinna haukkus mut sillo. Hän olis kouluttanut mut.²¹¹

Muistelija kertoi tarinan, miten vapaaherratar oli suuttunut hänelle, kun hän oli lopettanut työt ”kivimuuril”. Aikalaiset kutsuivat kartanoa linnan lisäksi muuriksi tai kivimuuriksi.²¹² Suuttumus oli kuitenkin johtunut pettymyksestä, sillä ”friarinna” olisi halunnut kouluttaa tytön ammattiin ja nyt se ei enää onnistunut. Ebba todennäköisesti kanto huolta perheestä, jonka isä oli kuollut vuonna 1933 lavantautiin ja perhe oli ”karkoitettu” kartanon mailta siitä huolimatta, että perheen äiti edelleen työskenteli Kankaisissa. Friarinnan vaikutuksesta he saivat palata kartanon mailta vapautuneeseen mökkiin vuonna 1941 ja myös Claes oli myöhemmin pahoitellut häätämistä. Perheen kovassa ja koskettavassa tarinassa ei kuitenkaan ole katkeruuden merkkejä. Muistelijan kertomuksesta voi aistia hieman omaakin pettymystä, koska friarinnan tarkoituksena oli opettaa hänelle ammatti, mutta hän oli päättänyt lähteä pois. Ero omien ja herraväen tapojen välillä oli ollut liian suuri. Tulkinta vapaaherrattaresta on ystävällinen ja hyväntahtoinen. Hänen suuttumuksensa oli jotakin hyvin poikkeuksellista. Vapaaherratar Ebba Aminoffin voi tulkita olleen hienostunut, pidetty ja huomioonottava kartanon emäntä, jonka toimia ja olemusta muisteltiin ja muistellaan edelleenkin lämmöllä.

Ebba Aminoff piti yhdessä miehensä kanssa kiinni jouluperinteestä eli he järjestivät aina joulujuhlat työntekijöilleen. 1900-luvun alussa työntekijöiden määrä lisääntyi kartanossa niin paljon, että joulujuhlien pitopaikkaakin piti muuttaa yhä suuremmaksi. Ensin juhlat pidettiin kartanon piharakennuksessa, sen jälkeen Kankaisten koululla ja lopulta Maskun Seurojentalolla.²¹³ Muistelijan mukaan vapaaherratar ”piti lapsista kovaste ja hän sit aina tahtos joulujuhlat pitää ja niit valmisteltiin”. Kartano tarjosi työntekijöilleen yllin kyllin ruokaa ja juomaa ja lapsille myös paketteja. Muistelija arvostaa rou-

²¹¹ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²¹² Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²¹³ Hellin Lindholmin leikekirja. Hornien isännyydestä Aminoffien kauteen. Kankaisten historiallinen kartano vaalii perinteitään. Tuntematon lehti. 13.8.1966.

van tapaa huomioida työntekijöitä, jotka puolestaan arvostivat joulujuhlia: ”se oli kovin tärkeä juhla kaikille”.²¹⁴ Silloin ei eletty yltäkylläisyydessä ja kartanonväki osoitti eleellään arvostusta työntekijöitään kohtaan.

Vapaaherrattaren kuoleman jälkeen hallinnon kartanon emännyydestä otti hetkeksi kotiopettaja neiti Gurli Bergqvist. Hän määräili palvelijoita ja niinpä palvelijoiden vaihtuvuus oli suurta. Muistelijan mukaan ”sit vasta paronitte silmät aukes” kun ketään ei meinannut saada palvelijoiksi. Kotiopettaja oli ollut ihastunut vanhaan paroniin: ”mul on simmonen kuva, et hän (oli) kovasti vanhan herran perään.” Claes Aminoff ei ollut muistelijan mukaan kuitenkaan kiinnostunut hänestä ja tapaili ”neiti Söderlinkiä” ja se raivostutti neiti Bergqvistiä.²¹⁵ Toinen muistelija kertoo taas kotiopettajattaren olleen ”vanhan paronin rakastajatar”, ja vahvistaa kertomuksellaan hänen olleen luonteeltaan hyvin ”määräilevä ihminen”.²¹⁶ Muisteluissa on haluttu tuoda esille nimenomaan kotiopettajan vahva luonne, jolla on ollut vaikutusta koko Kankaisten ilmapiiriin. Claes Aminoffin naisasioita ei juurikaan keräämissäni haastatteluissa käsitelty. Niistä todennäköisesti tiesi vain muutama eikä niitä ehkä ajateltu oleellisiksi. Toisaalta ne todennäköisesti koetaan myös kiusallisiksi asioiksi kertoa vieraille ja varsinkin huomattavasti itseään nuoremmalle haastattelijalle. Käytössäni olevassa haastattelumateriaalissa vuodelta 1999 tilanne on ollut toinen, kun samaa ikäluokkaa olevat naiset ovat keskustelleet ”Kankaisten muistoista” keskenään. Ainoastaan yksi omista haastateltavistani sivusi asiaa.

Vapaaherratar Ebba Aminoffin merkitys kummankin vapaaherran elämään on ollut valtava hänen eläessään ja sen jälkeenkin muistojen kautta. Friarinnan muistellaan olleen sydämellinen, viehättävä ja huomioonottava kartanonrouva ja tietenkin vaimo sekä äiti. Hänen valoisa persoonansa hurmasi ja hän osasi huomioida myös työntekijät. Erityisesti lapset olivat lähellä hänen sydäntään ja totta kai oma poika Fredrik. Äidin ja pojan suhde on ollut erityinen ja läheinen, jonka vuoksi äidin varhainen poismeno on ollut Fredrikille raskas asia. Ebba Aminoffilla oli suuri merkitys koko Kankaisten kartanon ilmapiiriin ja herrasväen sosiaaliseen elämään, eikä hänen paikkaansa lunastanut kukaan muu.

²¹⁴ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²¹⁵ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

²¹⁶ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

3.4. ”Hän oli itte kattonu morsmaikun” – muuttuva aateliston avioituminen

Claes Aminoffista tuli Fredrikin yksinhuoltaja vuonna 1945. Hän oli ollut sotavuosina paljon poissa kotona puolustaessaan isänmaata. Puolison kuolema ja murrosikäinen poika merkitsivät taas uudenlaista elämänvaihetta ja myös sosiaalisen eristäytymisen lisääntymistä Kankaisissa. Ebba Aminoffin aikana sosiaalinen kanssakäyminen ystävien ja sukulaisten kanssa oli ollut tiiviimpää.²¹⁷ Claes Aminoff oli itse kasvanut sisarusparven keskellä erilaisessa yhteiskunnassa kuin missä sotien jälkeen elettiin. Hänen oma lapsuutensa ja sotilaallinen taustansa vaikuttivat siihen, että hän arvosti auktoriteettia ja isän vahvaa kurinpidollista roolia. Hän kasvatti poikaansa näiden näkemysten perusteella ankaralla otteella ja epäilemättä poikansa parasta ajatellen.

Aatelisilla oli käytössä vielä 1800-luvulla niin sanottu naittajavalta, joka erityisesti kohdistui tyttäriin. Heidän keskuudessaan oli tyypillistä, että holhooja, joka useimmiten oli isä, saattoi vastustaa aatelitonta avioliittoa. Vallitseva käytäntö kahlitsi jäseniään ja vei heiltä itsemääräämisoikeuden hyvin intiimillä elämäntilanteella.²¹⁸ Aateliston ja suvun perinteet saattoivat vaikuttaa vielä Claes Aminoffin ainoan lapsen puolisonvalintakäytännössä, joka aiheutti kitkaa isän ja pojan välille:

Haastateltava: Hän (Claes) oli hyvin hyväntahtoinen ja semmonen, mutta... pojallensa oli kyl... aika... julma. Hänhän vaatis toinoi... tai ei hyväksynyt Fredrikin tyttöystävät. Hän oli itte kattonu toinoi... morsmaikun.

Haastattelija: Nii et hänel olis ollut oma, ketä olis pitänyt ottaa?

Haastateltavan puoliso: Eiks se ollu Ruotsin hovi... (lause jää kesken)

Haastateltava: Ruotsist hovist. Prinsessa.

Haastattelija: Just.

Haastateltavan puoliso: Margaretha.

Haastateltava: Prinsessa Margaretha. Fredrik eli... viis kuus vuotta Ruotsin hovis, opiskeli siellä.

Haastattelija: Okei.

Haastateltavan puoliso: Se oli aika jännä tieto. Oliko sulle tullut tätä tietoa ennen? (Samaan aikaan haastateltava: Tämmöst mä olen kuullu)

Haastattelija: Ei, ei ei.

²¹⁷ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²¹⁸ Vuorinen 2001, 85. 06.04.2011.

Haastateltavan puoliso: Kyl se varmaan paikkansa pitää.²¹⁹

Claes Aminoffin suunnitelmat Fredrikin puolisosista eivät olleet aivan tavanomaiset, mutta ne olivat ristiriidassa Fredrikin omien näkemysten kanssa. Toisen muistelijan mukaan Fredrik oli viisas, kun ei ”sekaantunut” kuninkaallisiin.²²⁰ Omalta osaltaan hän myös varmistaa tarinan todenperäisyyttä. Haastateltava puolisoineen pitivät tarinaa pikanttina ja ”jännänä” yksityiskohtana Fredrikin nuoruudesta. Claesin toimia poikaansa kohtaan kuvataan sanoilla ”julma” ja ”vaatis” eli isän auktoriteetti ja ehdottomuus olivat suvun piirissä ja laajemminkin tiedossa. Isän ”naittajanvalta” oli siis edelleen todellisuutta. Claes olisi halunnut Fredrikin solmivan säätynsä mukaisen avioliiton tai menevän naimisiin jopa prinsessan kanssa. Oikeaoppinen säätypuhdas avioliitto solmittiin aatelissukujen eikä yksilöiden ehdoilla. Perinteisen naittajavallan suomalla valtuutuksella saatettiin sulkea tottelemattoman jälkeläinen perheyhteisön ulkopuolelle ja jättää hänet jopa perinnöttömäksi.²²¹ Claes itse oli solminut rakkausavioliiton, vaikkakin säätyynsä sopivan mutta eronneen morsiammen kanssa. Pojalleen hän halusi kuitenkin olla itse valitsemassa puolisoa, mikä on mielenkiintoinen asetus. Tämä on kiristänyt isän ja pojan välejä, koska Fredrik ei ole suostunut isänsä määrättäväksi puolisonvalinnassa. Hän oli nähnyt ystäviensä rakastuvan ja menevän naimisiin ja olisi halunnut tehdä samoin, mutta ei myöskään voinut ohittaa isänsä tahtoa.²²²

Aminoffien perheystävä kertoo Fredrikin suhtautumisesta säätynsä mukaiseen avioliittoon näin:

”Jos Fredrik olisi itse saanut päättää, niin hänelle olisi kelvannut siivoojakin.”²²³

Tätä perheen ystävän tulkintaa voi tarkastella kahdella tavalla. Ensinnäkin se todistaa isän vaikutusvallasta poikaansa nähden, mutta toiseksi myös siitä, ettei muistelijan mukaan Fredrikille aateluus ollut merkittävää aviopuolison valinnassa. Haastateltavan näkemys ei ole ehkäpä esitetty täysin kritiikittömästi. Olisiko tällainen ajattelutapa ollut kuitenkaan ”soveliasta” kartanon perilliselle vielä 1900-luvun puolivälissä? Isän toiminta on ollut ehkä sittenkin oikeutettua muistelijan mielestä. Tilanne kuvaa hyvin sitä yh-

²¹⁹ Mies 1941 sukulainen 24.11.2010.

²²⁰ Nainen 1925 ystävä, 11.01.2011.

²²¹ Vuorinen 2001, 82. 06.04.2011.

²²² Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

²²³ Nainen 1925 ystävä, 11.01.2011.

teiskunnassa tapahtuvaa yksilöitymisen ja modernisaation prosessia, jossa nuori paroni eli. Hän todennäköisesti koki vanhat perinteet itseään liikaa sitovina ja ahdistavina.

Fredrik Aminoff oli yhden muistelijan mukaan ulospäinsuuntautunut sekä utelias. Mielienkiinto kohdistui useimmiten nuorempiin naisiin, joiden kanssa hän ”teki mielellään tuttavuutta”. Työntekijämuistelija kuitenkin kertoo, että joissakin tilanteissa Fredrik oli ollut taas hyvinkin arka.²²⁴ Muistelija kokee Fredrikin olleen eri tilanteissa erilainen. Joskus hän on ollut hyvinkin avoin ja ulospäin suuntautunut, ja toisinaan taas arka. Osa muistelijoista ei ole nähnyt Fredrikiä arkana, mutta välillä hiljaisena ja tarkkailijana.²²⁵ Naisia kohtaan nuori paroni tuntuu muistelijoiden mielestä olleen hyvinkin utelias ja sosiaalinen.²²⁶ Yleisiä ovat myös haastateltavien tulkinnat, että Fredrik Aminoff olisi tarvinnut elämänkumppanin rinnalleen, joka olisi pitänyt rattaat pyörimässä.²²⁷ Hänellä on ollut useampia naisystäviä, joiden kanssa hän on suunnitellut avioliittoa:

(...) Hän on neljä kertta mul sanonu, et hän menee naimisiin. Mutta ei niist koskaan oo tullu mittään.²²⁸

Muistelija on syntynyt, asunut ja työskennellyt Kankaisissa eli tuntenut Fredrikin lapsesta saakka. Ulkopuolisten silmissä vannoutuneelta poikamieheltä vaikuttava Fredrik Aminoff kuitenkin suunnitteli avioituvansa neljästi, mutta aina se oli peruuntunut. Muistelijat nostivat esille kaksi viimeisintä Fredrikin naisystävää, joita he muistelevat tarkemmin. Kertojina olivat Kankaisten kaksi naispuolista työntekijää. He ovat siis nähneet Fredrik Aminoffia lähes päivittäin ja ehkäpä heille on ollut myös helppo kertoa omasta tilanteesta. Onnellisen Fredrikin oli varmasti ollut vaikea 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa kätkeä onneaan ja olla jakamatta iloisia uutisiaan:

Fredrik oli ihan varma, et he menee naimisiin. Ja ja kai he oli sillälaila siten siinä ja... ehkä ehkä rakastuneitakin. Marja kävi Kankaisissa siinä ja oli.. olis ollut hirveen tomera ihminen, et mä uskon, et Kankainen olis tänä päivänä viel vanhassa mallissa, jos Marja olis tullu emännäks sinne, mut hän varmasti huomais sen mahdollisuuden et ei siit tuu mitään, koska ei hän olis...hän oli nuorempikin ja sikäliki sit se yhteiselo olis ollu mahdo-

²²⁴ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

²²⁵ Mies 1927 muu, 27.10.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²²⁶ Nainen 1925 ystävä, 11.01.2011. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Mies 1942 muu, 28.10.2010.

²²⁷ Nainen 1925 ystävä, 11.01.2011. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Mies 1942 muu, 28.10.2010. Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

²²⁸ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

tonta kuitenkin koska toinen oli tällöinen täysin passattu ja semmonen sitte.²²⁹

Marja Ylätalo oli maa- ja metsätieteiden lisenssiaatti ja aktiivinen puutarha-alan artikkelien kirjoittaja sekä järjestövaikuttaja. Marja erosi miehestään ja harkitsi todennäköisesti Fredrikin kanssa avioitumista.²³⁰ Haastateltava on selvästi arvostanut hyvin paljon Marjaa ja hänen persoonaansa. Vaikuttaa siltä, että haastateltava on vähän kiusaantunut kertoessaan toisen rakkaudesta ja miettii, miten hänen olisi asiasta sopivaa puhua. Mielenkiintoista on myös muistelijan vertaus tähän päivään eli hänen uskonsa ”tomeraan” Marjaan, joka olisi pystynyt pitämään kartanon pystyssä. Marja ja Fredrik ovat muistelijan mielessä ikään kuin vastakohtaparit tomera - passattu, jotka olisivat täydentäneet toisiaan, mutta olivat kuitenkin liian kaukana toisistaan, jotta liitto olisi hänen mielestään onnistunut.

Viisikymmentävuotias Fredrik Aminoff itse uskoi löytäneensä Marjasta elämänsä naisen, joka ei jätä häntä ja huolehtii hänestä aina. Fredrik innostui Marjan myötä uudelleen 1980-luvun alussa purjehtimisesta ja muistelijan mukaan nuori paroni koitti silläkin saada Marjan ”puolelleen”.²³¹ Muutaman vuoden kestänyt seurustelu hiipui Marjan hienovaraisesti kieltäytyessä enää tapaamasta. Haastateltava muistelee suhteen viimeisiä aikoja:

(...) Joskuskin perjantai-iltana hän (Marja) soitti mulle konttorille, et sanoksä Fredrikil et ei hän pysty lähtemään, et hänel on niin kova migreeni. Ei hän voi lähtee tulemaan Maskuun ja. No mä sanoin, et hän Fredrik istuu täs vasta.. vieres ihan, et mä annan puhelun hänelle. Tämä koitti houkutella ja huokutella, ei toinen lähde. Ja tällöisiä vastaavii tapauksia tuli ja. Kyl mä sen ymmärsin. Mä muistan, kerran me oltiin paronin kans tuol tili-toimistossa, Taivassalossa. Maiju Ääritalo piti Kankaisten kirjanpitoa ja. Lähdettiin sieltä ja, mä sit jossain vaiheessa sanoin, et ei Marja tuu tänne, ei Marja tuu kyl Kankaisiin koskaan ja. Se oli kyl mun elämän kauhein matka, ku me tultiin Taivassalosta Maskuun, kun hän ajo (?). Hän oli täysin raivoissaan ja hän hakkas päätään ja auto meni ja, kovaa vauhtia ja hän hakkas vaan päätään sitte ja. Et selvitääks täs hengissä Maskuun ja. Tultiin ja hän sanos, et hän ei sunt usko et kyl hän sen tietää, et Marja tulee ja hoi-taa hänet vaikka pyörätuolissa ja. No, monta kertaa hänhän varas auton, et lähdetään Marjan tavaroita hakemaan ja. Muuta tällöistä.²³²

²²⁹ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

²³⁰ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²³¹ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

²³² Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

Nuorelle paronille suhteen päättyminen oli hyvin kipeä asia ja hän reagoi voimakkaasti kun haastateltava oli sanonut hänelle, millaisena tilanteen näki. Kertoja koki kauhunhetkiä, joita ei voi unohtaa, kun Fredrik oli ”täysin raivoissaan”. Tapaus kertoo niin Fredrik Aminoffin äkkipikaisesti luonteesta, kuin siitä surusta ja pettymyksestä, jota hän koki menetettyään Marjan, vaikka kieltäytyikin sitä aluksi uskomasta. Fredrik oli seurustellut Marjan kanssa vielä vanhan paronin eläessä. Marja ei ollut aatelinen, mutta korkeasti koulutettu nainen. Vanhan paroni suhtautumisesta Marjaan muistelijat eivät mainitse. Toinen Fredrikin naisystävä, joista muistelijat kertoivat, oli ”leskirouva Hisinger”. Hän oli yksi Billnäsin ja Fagervikin kartanon omistajista. Heidän seurustelunsa ajoittuu 1970-luvun loppupuolelle ja myös hänen kanssaan Fredrik suunnitteli menevää naimisiin. Rouvan kymmenvuotias tytär Eva (Hisinger-Jägerskiöld) oli myös tuttu näky tuohon aikaan Kankaisissa.²³³

Kartanon herrasväki tarvitsi ympärilleen palvelusväkeä. Ebba Aminoffin vielä eläessä jokaisessa kerroksessa oli oma sisäkkönsä ja sen lisäksi pikkupiika ja keittäjä.²³⁴ Myöhemmin isä ja poika pärjäsivät kahdella sisäköllä, joista toisen merkitys nousi Kankaisissa ja Fredrik Aminoffin elämässä suureksi:

Haastateltava: Niin kauan, kun vanha paroni oli, ni hänel oli oma sisäkkös, semmonen Anni. Mut sit ku vanha paroni kuoli, ni Anni pistettii poies. Heil oli, sisäköil kovakin valtataistelu kun he yhdes siel oli, kumpi kumpikin on. Ku vanha paroni ei vissiin kovin, kovin ollut tyytyväinen tämän Paulan toimintaan, et se halus sen Annin pittää sitte. Eikä se Paula olikin tietyst (??) voi tulla hiukan hankaluuksi. Mää en joutunut koskaan sen kans pahemmin, mut kyl tääl moni sen kirouksen alla oli.

Haastattelija: Eli jos joutu hänen kanssaan huonoihin...

Haastateltava: Ni kyl vaikeuksis oli. Me ei koskaan simmotto... kai se joskus vähä haukku, mut mää pistin sen leikiks ja se rupes itteki nauraa. Mä koitin sit aina vähän jututtaa. Me puheltiin Paulan kans paljon, taik hän oli kova puhumaan. (...) ²³⁵

Vanhan paronin kuoltua palvelusväentilanne muuttui. Kummallakin paronilla oli ollut oma sisäkkö ja nyt toinen sai lähteä. Paula Välisuo oli tullut Kankaisiin muistelijan mukaan todennäköisesti 1970-luvun alussa. Hän oli aiemmin ollut Louhisaaren kartanon

²³³ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

²³⁴ Nainen 1929 työntekijä 06.10.1999.

²³⁵ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

omistaja Inkeri Hovisen palveluksessa, joka oli myynyt kartanon vuonna 1961.²³⁶ Työntekijämuistelija korostaa taloudenhoitaja Paula Välisuon vaikutusvaltaa Kankaissä, sillä hänen kanssaan ei kannattanut joutua huonoihin väleihin. Muutenkin humoristinen muistelija oli löytänyt oman pelastuksensa siitä, että ”pistin sen leikiks” ja onnistui lepyttämään Paulan. Taloudenhoitajan merkitys korostuu kaikkien haastateltavien puheissa. He ovat järjestään nähneet hänet voimakkaana persoonana, jonka vaikutusvalta Kankaissä oli kiistaton. Vallan määrä jää arvoitukseksi, mutta näyttäisi monien seikkojen valossa, että sitä oli paljon: ”piti kaikist nauruist kiinni”. Hän oli yhden haastateltavan mukaan töissä ”28 tuntii vuorokaudes” töissä ja ei siis tuntenut vapaapäiviä. Fredrik ja Paula kulkivat yhdessä katsomassa peltoja, hoitamassa juoksevia asioita, kävivät Paulan kotitilalla ja Paulan vastuulla oli myös purjehallin mittaukset iltaisin ja viikonloppuisin. Paula oli kuuluisa keittiötaidoistaan ja sitä vakuuttivat kaikki tapaamani henkilöt. Se, mikä puolestaan ei ollut Paulan alaa, oli siivoaminen ja hän pyysikin siihen usein apua Kankaisten muilta naistyöntekijöiltä.²³⁷

(...) hän (Paula) laittoi hyvää ruokaa, mutta se oli kyllä karmeeta – meinaan se olomuodon muutos mikä siinä talossa tapahtu!²³⁸

Muistelijat kokivat, että taloudenhoitajan aikana kartanolinnassa vallitsi kaaos ja sekasotku. He toistelivat sanoja ”hervittävä” ja ”melkein tuho”. Muistelijoita on järkyttänyt tapa, jolla kulttuurisesti arvokkaasta kartanolinnasta on huolehdittu sekä se, että koirat ovat saaneet mennä arvokkaassa ympäristössä, miten ovat halunneet: ”koirat sai repii kaikki!”²³⁹. Ne olivat raapineet ovia ja repineet huonekaluja. Muistelijat ovat tulkinneet taloudenhoitajan olleen ”syyllinen” tähän kaoottiseen alennustilaan, joka linnassa oli vallinnut.

Paulan vaikutusvalta ulottui muistelijan mukaan myös Fredrikin naisasioihin ja niiden onnistumiseen:

Kyl maar hänellä (Fredrikillä) niit oli semmosii naistuttavia, en mää tiedä miten paljon ystäviä.. Oli kai siin parikin ystävän piikkiin, mut tota.... Mutta mutta... Ei niist sit mittään tullu. Taloudenhoitaja piti siit huolen, ettei mitään naisvieraita ollu. (nauraa) (...) Oli semmonenkin hauska tilanne, ku yks rouva, hänel oli sappi, sappi niin kauan. Jotain tämmöst, hän

²³⁶ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Värtinen 2005, 178-179.

²³⁷ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

²³⁸ Nainen 1925 ystävä, 06.10.1999.

²³⁹ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999. Nainen 1925 ystävä, 06.10.1999.

ei saanut kermää ja rasvaa ja tämmösii ruokii...(?) Ja hän joskus kävi tai usseemminkin yhteen aikaan täällä, oli yötä ja muuta. Taloudenhoitaja sanos, et kyl hän sen tietää, miten hän sen saa kottiis lähtemää. Hän pistää vähän rasvaa ja kermää ruokiin, ni ei se voi olla. Tämmösii konstei. Kyl naisil konstit on. Ja niin kävi kans, et se rouva lakas kaymäst. ... En tiedä, miten sit nuorempana, kun en ole paikal ollu, mitä vaan olen kuullut, et vanha paroni piti kovan seulan sillon, et ketä saa tuoda ja ketä saa tavata, mimmosii naisii. Se tuotti joskus ain Maskus, tuol pitäjälki hilpeyttä ku paroni oli ajanut pojan tyttöystävät täältä pois.²⁴⁰

Muistelija ei aluksi ollut niin kovin innostunut puhumaan Fredrikin seurustelusta, sillä se ei tuntunut todennäköisesti sovelialta. ”Parikin ystävää” viittaa kuitenkin juuri rouva Hisingeriin ja Marja Ylätaloon. Vauhtiin päästessään muistelija kertoo taloudenhoitaja Paula Välisuon ohjailleen erään seurustelusuhteen loppumista, jolla hän siis viittaa rouva Hisingeriin. Saman katon alle Paulan kanssa ei mahtunut toista naista ja hän osasi junailla asiat itselleen suotuisasti. Paula halusi olla kartanon ainut emäntä, jonka useat muistelijat vahvistavat. Hän oli itse kertonut karkeista suunnitelmistaan muistelijalle ja lopputuloksesta päätellen myös toteuttanut ne.²⁴¹ Muut työntekijät ovat seuranneet tapahtumia järkyttyneinä ja ne ovat säilyneet jokaisen työntekijämuistelijan mielessä.²⁴² Haastateltava myös kertoo muilta kuulemaansa, miten ”pitäjälki” oli naurettu Fredrikin poisajetuille tyttöystävälle.²⁴³ Myös toinen muistelija näkee Paulan olleen ”kova ihminen” ja kertoo yhden tapauksen:

Hän kerran ku siel oli lintukoira, Fredrikil oli lintukoira, muutenki koirii oli. Niin hän potkas totanoini, niin Fredrik potkas kyl koiraa, et siin oli vika, kun koiraa ei saa löydä. Niin mää sanosin Paulal, et kui voi et ja hän meni ja potkas Fredrikki sit, kauhiaste hän potkasi. Ni mä sanosin, et kui sä noin voit tehdä, ni hän sanos, et hän on Fredrikki kovin.. hallin tykönki potkassu oikken kovin.²⁴⁴

Muistelija painotti, että Fredrik teki väärin potkiessaan koiraa, mutta oli hyvin järkyttynyt Paulan tavasta käyttää väkivaltaa toista ihmistä kohtaan. Useampi muistelija oli sitä mieltä, että Paulalla oli henkisiä ongelmia.²⁴⁵ Erikoista tässä kaikessa on kuitenkin se, että Fredrik antoi Paulan toimia miten tahansa eikä siitä tullut hänelle mitään seuraa-

²⁴⁰ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

²⁴¹ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 24.11.2010.

²⁴² Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 24.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²⁴³ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

²⁴⁴ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²⁴⁵ Nainen 1937 työntekijä, 24.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Nainen 1925 ystävä, 06.10.1999.

muksia. Tämäkin on todiste siitä vaikutusvallasta, joka Paulalla oli niin nuoreen paroniin kuin koko Kankaisiin. Paulan asema on askarruttanut muita työntekijöitä ja yksi muistelijat esittääkin oman tulkintansa:

Haastateltava: Paula laittoi hyvää ruokaa, joo. Se oli semmonen, et osas. (...) Se voi toisenkaut olla, mä olen sitä miettiny, ku hän oli kurinalanen ja semmonen ja mahroks siin sit olla ku se äiti hänel (Fredrikillä) vähän nuoren sillon häipys ja, et jos hän vaati tommosen vähän kovan naisen komento sit vaan jollain taval.

Haastattelija: Niin, ketä huolehti ja järjesti ja hoisi?

Haastateltava: Niin, huolehti kaikki. Ei paroni mistään mittään. Paula sit aina ties mitä ol misäki. Sit se (Fredrik) huusi, keskel tuvan lattiaa makas ja huusi: ”Paula, (?) on mun kravatti?”²⁴⁶

Muistelija oli tulkinut nuoren paronin halunneen sekä tarvinneen järjestelmällisen ja kurinalaisen kumppanin. Isä oli pitänyt hänelle kuria aiemmin ja isän jälkeen sitä piti yllä taloudenhoitaja Paula. Kertoja muistelee elävästi ja humoristisesti tilannetta, joka tukee hänen nuoresta paronista jo aiemmin antamaansa kuvaa, ettei hän käyttäytynyt niinkään aatelisen tavoin vaan kansanomaisemmin. Toinen työntekijä muistelee myös Paulan olleen ”voimakastahtoinen nainen kyllä, piti paronin komennuksessa”.²⁴⁷ Sen lisäksi, että hän oli karkoittanut rouva Hisingerin, niin myös Marja Ylätalon ja Fredrikin suhteen päättymisessä Paulalla oli vaikutusta:

(...) Samaten hän Marjaa. Hän (Paula) varmasti valehtelikin ja kaikkee tämmöstä. Et hän ei halunnut sinne ketään. Et se on hyvin torjuva luonne ja ehkä oli minunkin suhteen vaikkei meil nyt ollut minkään näköstä suhdetta paronin kanssa mut kuitenkin hän sen jotenkin sillon ku mä sinne meninkin tai paroni kävi, he kävivät molemmat meil kotona ja pyytelemässä siinä ni. Jotenki hän vissiin ajatteli, et paroni tykkää musta tai jota-kin näin. Taik halus mut töihin vain. Jotenki se tuli, et hän oli vastahakonen. (...) Kyl hän ”Nainen 1929 työntekijä” kin vastaan, et hän keksi ihan perättömiä juttuja ja kaikkee. Hän oli tämmönen.²⁴⁸

Haastateltava kertoo Paulan käytöksestä, tulkitsee sitä ja samalla perustelee tulkintaansa. Hän näkee siis syynä mustasukkaisuuden ja omistushaluisuuden. Hän halusi olla ainut nainen Fredrikin elämässä ja kartanon kivimuurien sisällä. Muut naiset saivat siis lähteä ja Paula jäi. Hän muutti Fredrikin kanssa myöhemmin myös Portugaliin ja hoiti

²⁴⁶ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

²⁴⁷ Nainen 1937, 25.11.2010.

²⁴⁸ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

hänen talouttaan kunnes menehtyi keuhkosyöpään 2000-luvulla. Fredrik Aminoff olisi halunnut suhteensa Marjaan jatkuvan, mutta samalla Paula myrkytti omilla toimillaan suhteen tulevaisuutta. Fredrik ei välttämättä osannut päättää tai nähdä tilannetta koko laajuudessaan. Hän ei myöskään halunnut Paulan lähtevän, sillä oli taloudenhoitajastaan hyvin riippuvainen:

(...) Kerrankin hän sit soitti mul joku aamuyö, et Paula lähti, Paula lähtee. Ja mä sanoin, et ei Paula mihinkään lähde ja. Jotain erimielisyyttä oli ollu ni. Hän sit kuitenkin vaan hätäänty, et jos toinen lähtee pois kuitenkin. Et tämmönen.”²⁴⁹

Paula oli Fredrik Aminoffille läheinen ja hän ei halunnut menettää naista, joka huolehti hänestä sekä kartanosta. Paulahan ”tiesi kaiken” ja piti rattaat pyörimässä. Muistelijoiden tulkinta Paulasta ei ole sydämellinen. Heidän luonnehdinnoissaan esiintyvät muun muassa sanat: voimakastahtoinen, paha, valehtelu, karkoittaminen, potkiminen, vika, hyvä ruoka, mustasukkaisuus, kirous, kova puhumaan, torjuva, perätön. Fredrik Aminoffia taas kuvataan ”passatuksi” ja mieheksi, joka kaipasi naisen hoivaa ja myös kovaa komentoa. Kenties tämä oli yhtälö, johon ei mahtunut enää muita.

Claes Aminoff pyrki käyttämään aatelliselle isälle perinteisesti kuulunutta naittajavaltaa. Hän halusi ainoalle pojalleen heidän säädyn mukaisen avioliiton, jonka perimmäinen tarkoitus oli vahvistaa Aminoff-suvun ja heidän perheensä merkitystä. Yhteiskunnan modernisoituminen ja Fredrikin omat näkemyksen puolustivat taas yksilön omaa päättäväisyyttä. Claes oli itse mennyt naimisiin eronneen vapaaherrattaren kanssa. Fredrik halusi myös valita itse puolisonsa. Hän ei kuitenkaan voinut täysin sivuuttaa isänsä ja suvun asettamia perinteitä ja mielipiteitä. Monien tekijöiden ja myös Fredrikin elämässä vaikuttaneiden voimakkaiden persoonien vaikutuksesta, hän ei lopulta löytänyt aviopuolisoa rinnalleen. Huolehtivan ja muistelijoiden tulkintojen mukaan jopa dominoivan taloudenhoitajan Fredrik sai pitää luonaan yli 30 vuotta. Paulan merkitys Fredrikille ja koko Kankaisten kartanolle oli suuri. Hän vaikutti Fredrikin naissuhteiden onnistumisiin, jokapäiväisten asioiden hoitoon, kartanotalouden hoitoon ja kartanon ilmapiiriin. Fredrikin elämässä oli muutenkin voimakkaita persoonia, joista hän piti, mutta toisaalta heidän vaikutuksensa saattoi olla Fredrikiin liian suuri.

²⁴⁹ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

4. Vapaaherrojen sosiaalinen näyttämö

4.1. ”*Vaikka keneltä kyläläiseltä kysytään*” – ympäristön suhde vapaaherroihin

Kylän asukkaat ovat perinteisesti pysyneet koko elämänsä samalla seudulla. Yksilölle kylä on ollut hänen toimintansa ja tarpeidensa keskus. Paikallisilla on ollut suhteellisen pysyviä ja sukupolvelta toiselle siirtyviä käsityksiä ihmisten sosiaalisesta asemasta ja tehtävästä. Kylän asukkaiden jokapäiväiseen vuorovaikutukseen ovat vaikuttaneet erilaiset traditiot. Kuvatonlainen kylien yhteisöllisyys alkoi vähentyä 1950- ja 1960-luvulla, kun keskinäinen vuorovaikutus kyläläisten välillä ja asioiden hoitaminen omassa kyläyhteisössä vähenivät. Yksityistyminen eteni nopeasti arkielämässä, mutta silti maaseudulla elämä on säilynyt yhteisöllisempänä kuin kaupungeissa. Yhteisöllisyys perustui seurallisuuden sijaan kuitenkin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Yhteisön kulttuuri tarjosi yksilölle ajattelutavan, normit ja arvot, joiden mukaan maalaiselämää oli eletävä. Kylän asukkaille oli tyypillistä kertoa toisistaan juttuja ja olla siis naapuristaan uteliaita.²⁵⁰

Kartanon omistaja on ollut osa paikallista kulttuuria, mutta herrasväki on ollut myös osa paikallisuuden ylittävää kulttuuria eli he ovat olleet osa herraskartanokulttuuria. Tämän lisäksi he olivat 1900-luvun alkuun asti myös osa valtakunnallista hierarkiajärjestelmää. Herrojen kulttuuri tarkoitti eri asiaa kuin kansan kulttuuri. Jälkimmäinen oli alisteinen edelliselle niin sosiaalisesti, poliittisesti kuin taloudellisesti vielä 1800-luvulla. Kyläläisten näkemystä kartanon herrasväestä hallitsi siis oma alistussuhde sekä herrasväen kulttuurin vieraus. Kartano pysyi kansalle etäisenä vaikka se oli fyysisesti lähellä.²⁵¹ Kansalla on perinteisesti ollut torjuva asenne kartanoja kohtaan ja se on usein ilmennyt kartanoista kerrotuista kummitustarinoina. Kummitusten näkijät ovat puolestaan kansan edustajia ja kummitustarinoita kertomalla saadaan sopiva muoto käsitellä itselle vierasta ja vaikeasti ymmärrettävää sekä luvan kanssa keskustella kartanon omistajista. Kummitustarina on rajamerkki herraskulttuurin ja kansan kulttuurin välillä, mutta se on myös raja entisten ja nykyisten kartanon omistajien välillä. 1900-luvun kuluessa kummitustarinoiden merkitys hiipui, mutta ne kertovat vanhasta raja-aidasta, joka kartanon ja pitäjäläisten välillä oli. Myös Kankaisissa on oma, mutta lyhyt kummistustarinansa:

²⁵⁰ Saarinen 2003, 24-25, 27.

²⁵¹ Åström 1995, 208-209, 232.

Tääl on se harmaa rouva, ku tuol haravoittee puistos aina syksysin lehti.²⁵²

Muistelija ei ole kyseistä rouvaa koskaan nähnyt, mutta kuullut kummituksesta nuorelta paronilta ja vanhoilta Kankaisten työntekijöiltä.²⁵³ Tarinaa on haluttu tuoda esiin, mutta vapaaherrojen ajasta se ei varsinaisesti enää kerro. Fredrik Aminoff on halunnut ylläpitää itse kartanon kummitustarinaa, kertomalla siitä ihmisille, koska se on osa herraskartanokulttuuria.

Kankaisten kartano sijaitsee kirkonkylässä ja se on ollut merkittävästi läsnä jo olemuksellaan maskulaisten arjessa. Kartanoyhteisö oli kuitenkin oma suljettu yhteisönsä, johon ulkopuolisilla ei ollut luvatta pääsyä. Yhteisön sisäinen valtahierarkia oli myös selvä ja sen sisällä korkeimmalla oli herrasväki omassa ”hovissaan”.²⁵⁴ Claes Aminoffiin saattoi törmätä hänen liikkueensa kartanon mailla, mutta sisällä herrasväki ja palvelijat oli erotettu omiin alueisiin. Palvelusväki ei saanut muun muassa käyttää kartanon pääportaita vielä 1940-luvun alussa:

Haastateltava: (...) Ei siihen aikaan ku määkin siel olin ni niis... ku valan...Me palvelijat kuljettiin niist pikkurappusist ku tääl sivul oli. Oleks sä ollu siel?

Haastattelija: Joo.

Haastateltava: Niin, ei näist saanu kulkee. Jälkeen sai kulkee jo, mut ei sillo, mut ei siihen aikaan ku mää olen ollu siel. Ni ei, ei sillo saanu, täytys vaan täält mennä.²⁵⁵

Muistelija painottaa aikaa ja eroa herrasväen ja palvelusväen välillä. Hän itse kuului palvelijoihin ja hänen kuului muiden tavoin kulkea hankalista ja kapeista sivurappusista. Palveluskunnan tuli hoitaa hyvin työnsä, mutta olla muuten mahdollisimman huomamattomia. Jako korosti myös vanhaa säätyjakoa vaikka elettiin jo 1940-lukua: ”erotettiin kovaste”. Palvelijoille oli tarkat käyttäytymis- ja pukeutumissäännöt, joista ei poikettu. Herrasväkeen kuulumattoman piti kulkea kartanon ohi sinne tuijottamatta, sillä se ei ollut soveliaista.²⁵⁶

²⁵² Mies 1950, työntekijä, 15.12.2010.

²⁵³ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

²⁵⁴ Åström 1993, 13.

²⁵⁵ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

²⁵⁶ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

Kuva 7. ”Pappas 80 års firade på Kankas”. Vapaaherratar Ebba Aminoffin isän lääketieteen lisensiaatti Gustaf Adolf Tolletin 80-vuotissyntymäpäiväjuhlat Kankaisissa vuonna 1942. 14-vuotias Fredrik Aminoff edessä keskellä isovanhempiensa Gustaf ja Ingeborg Tolletin vieressä. Ebba Aminoff toisessa rivissä isänsä takana ja Claes Aminoff takarivissä, toinen vasemmalta. Kankaisten kartanon arkisto 2. Julkaistu Åbo Akademin säätiön luvalla.

Claes Aminoffin aatelisen syntyperän merkitystä pohtii myös sukulainen kertomalla tarinan, jonka on aikoinaan kuullut Fredrik Aminoffilta:

Claes oli enempi...varmasti enempi...aatelisto(?). Muun muassa kerrotaan tällainen tarina et toinoin...-45...-46...-47 siin paikkeil, nii Fredrik oli Skof-fikses koulus... opiskelemas. Ni hänet oli pistetty putkaan juopumuuden takia. Ja hän oli soittanu kottii isälle, et tul ny auttamaan mua, et mä olen tääl näi, tul lunastama mut ulos. Claes oli lähtenyt Kankaisista, iso lakikirja mukanansa, ja sit hän oli mennyy kattomaa poikaansa. Ja kun hän oli nähnyt poikansa sellissä, hän oli kääntynyt poliisipäällikön tykö(?) ja avannut lakikirjan ja sanonut: etteks te tiedä, ku aatelistosmies on putkas, pitää olla kuivii, tuoreita puhtaita pahnoi lattialla... (nauha katkeaa, koska nauhurista loppuivat patterit eikä sitä heti huomattu. Muistelija jatkoi kertomusta haastattelijan muistiinpanojen mukaan näin: ”Claes odotti kunnes pahnat oli tuotu lattialle ja sen jälkeen hän oli sulkenut lakikirjan ja lähtenyt kotiin.(naurahdus) Fredrik on itse kertonut tarinan”).²⁵⁷

²⁵⁷ Mies 1941 sukulainen 24.11.2010.

Claes Aminoff ilmeisesti koki, että Fredrikin piti kärsiä rangaistuksensa, mutta vapaaherran arvon mukaisesti. Muistelijä pitää tarinaa huvittavana ja tulkitsee sen kuvaavan Claes Aminoffin suhtautumista aateliseen vapaaherran asemaan. Heitä ei ollut soveliasta kohdella kuin ketä tahansa Matti Meikäläistä.

Toisenlaisen kuva Claesin suhtautumisesta syntyperäänsä antaa perheen pitkäaikainen ystävä:

Haastateltava: Vois sanoa, niinku rouva Puttaa sanoi, et jos keneltä tahnassa maskulaiselta, joka ei ole nyt jälkeen muuttanut eikä ole nähnyt, kysytään, niin sanoo: hän oli hieno herrasmies ja lämmin ihminen kaikille. Jos hän laulaa ja lausuu runoja renkien kanssa ja kun tulee vieraita, niin hän vie nämä matonkutojan tykö. Kato ymmärräks.

Haastattelija: Niin, hänellä ei ollut sitten merkitystä sillä...tavallaan syntyperällä?

Haastateltava: Ei

Haastattelija: Eli hän oli tavallaan ”kaikkien kaveri”?

Haastateltava: Hän oli kaikkien. Ja mun mielestäni..., tommonen pikkuherra, joka kävi muutaman... kurssin Suomes oli jo herra..., taikka Turussa. Siis mä en voi sanoilla kuvata. Hän oli aina pukeutunut hyvin, mut hänellä oli raskas poika.²⁵⁸

Claesista piiryy tämän muistelijan kertomuksen mukaan lämminhenkinen kuva miehestä, jolle syntyperällä ei ollut merkitystä ja miten hänen lähin ystävänsä oli tavallinen kansanmies. Haastateltava myös kritisoi, että herra nimistystä olivat käyttäneet myös sellaiset miehet, jotka eivät sitä ansainneet. Ystävämuistelijä haluaa luoda mielikuvan todellisesta herrasmiehestä, jollaisia on harvassa ja kutsuu Claes Aminoffia ”seurapiiri leijonaksi”.²⁵⁹ Tällaisten oikeiden herrasmiesten olemassaolo liittyi muistelijan mukaan syntyperään ja kasvatukseen, ei siis pelkästään koulutukseen. Hän lopettaa muistelunsa painokkaaseen toteamukseen, että Fredrik oli ”raskas poika”. Tämä luo isän ja pojan välille suurta vastakohtaisuuden vaikutelmaa. Muistelijä jatkaa aiheesta vielä perustelemalla näkemystään nuoren paronin velvollisuudesta jatkaa kartanoa, kun isä ja samalla suvun vanhin sitä vaati. Claes Aminoffin ominaisuuksia haastateltava pitää niin hienoina, ettei hän pysty ”sanoilla kuvailemaan” niitä. Sama muistelijä muistelee Claes Aminoffia näin:

²⁵⁸ Nainen 1925 ystävä 10.11.2010.

²⁵⁹ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

Mut siis, jos sä menet vaikka keneltä kyläläiseltä kysymään. Hän (Claes) oli aivan suuremmoinen...ja kyl mun täytyy sanoo, et mä otin niinku sen isoisämäisen, vaikka mä välil väsyin ku hän 30-vuotisest sodast ja muust (naurua), isosta vihasta ja kaikest, mut kun hän oli itse upseeri. Mut se on kato se, et...hän arvosti valtavasti sitä, et mä olin historioitsija. Ja mun esi-isäni olivat olleet, niin sitä varten, ja mä tykkäsin, et onhan se (???), hän oli aika yksinäinen siel. Vaik heil oli juhliä, mutta ei sitä enää myöhemmin jaksanut... Mut kyl mä olin yks hänen luottohenkilö.²⁶⁰

Muistelijan kertomuksissa Claesista nousee esiin suuremmoisuus, herrasmiesmäisyys, ja lämminhenkisyys. Hänen kiinnostuksensa historiaan oli myös ilmeistä, sillä haastateltava mainitsee useaan otteeseen hänen sotakertomuksensa. Haastateltava koki huomattavasti vanhemman Claesin ”isoisämäisenä”. Muistelija painottaa myös Claesin yksinäisyyttä. Hän keskusteli mielellään vanhan paronin kanssa, mutta Fredrik ei ymmärtänyt, miksi hän ”leperteli” isälle.²⁶¹ Kartano on suljettu yhteisö, joista Claes ei enää viimeisinä vuosinaan halunnut lähteä eikä toisaalta halunnut vastaanottaa vieraita.

Claes Aminoffin lapsuudessa perheen ja suvun merkitys oli hyvin vahva, eikä vähiten liiketoiminnan kannalta. Suvun jäseniin saattoi luottaa kaikissa tilanteissa, vaikka muut järjestelmät olisivat pettäneet. Perheen ja suvun maine sekä ja luottamus helpottivat erilaisten verkostosuhteiden luomista, joilla taaas oli huomattava merkitys sosiaalisessa kanssakäymisessä. Perheen jäsenten keskinäisiin suhteisiin sisältyi sekä moraalisia velvoitteita että vastavuoroista avunantoa.²⁶² Muistelijoiden mukaan Claes ja Fredrik Aminoff eivät kuitenkaan pitäneet aktiivisesti yhteyttä sukulaisiinsa. Heillä oli kuitenkin muutamia valittuja, joihin he olivat enemmän yhteydessä. Viimeisinä vuosinaan Claes halusi pitää etäisyyttä myös sukulaisiinsa, joita oli sodan jälkeen auttanut:

Mul on Claessista hyvin hyvin vähän muistoja ja semmosii, kun hän oli vähän tommonen etäinen setä...setä. Et mä muistan hänet hyvin vanhana ihmisenä ja hänhän oli Aminoffin suvun vanhin... yhteen aikaan. Ja herrasmiehenä. Ja mitä mä olen hänet tavannut, niin se oli sukkokouksissa. Määhän en koskaan Claessin aikana käynyt Kankaisissa. Kun hän ei ottanut vastaan vieraita.²⁶³

Yksinäisyys oli oma valinta ja muistelijalle Claes jäi etäiseksi, koska hän ei halunnut Kankaisiin vieraita, ei siis sukulaisiakaan. Muistelijan äiti ja tati eli Claesin serkut olivat

²⁶⁰ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

²⁶¹ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

²⁶² Teräs 2009, 38.

²⁶³ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

kyllä käyneet Kankaisissa.²⁶⁴ Todennäköisin syy, ettei Claes ottanut vieraita vastaan oli Claesin ikä ja sen tuoma väsymys. Edellinen haastateltava viittaakin tähän toteamalla ”ei sitä enää myöhemmin jaksanut”.²⁶⁵ Sukulaismuistelija halusi painottaa, että hän ei ole tuntenut Claesia juurikaan eikä pysty kertomaan hänestä tämän takia muistoja. Claes Aminoffin kuoleman jälkeen Fredrik puolestaan otti yhteyttä haastateltavaan ja he kävivät yhdessä metsästämisessä ja tapasivat muutenkin keskustellen usein purjehduksesta, metsästyksestä kuin tilanhoidosta.²⁶⁶

Kartanon sisäinen valtahierarkia joutui muutospaineiden alle jo Claes Aminoffin aikana ja ”ihmiset tuli enemmän niinkun sanotaan tasa-arvoiseksi”.²⁶⁷ Kysyin haastateltavalta työntekijältä, milloin muutos ajattelussa tapahtui hänen mielestään ja hän tiivistä sen niin, että koska ilmapiiri ei ollut enää ”niin ankaraa”:

(...) Sodan jälkeen, katos sillon. Sen tähden määkin menin, kun mää olin yksin haravoimas, ni mää aattelin, et kui mää tääl yksinäni olen. Mitäs määkin menen kaupunkiin (naurahdus). Sillon sai aina töitä. Ei ollu nii vaikia, kun nykysin on. Täytyy lukea ja tehdä kaikkia ennen kun pääsee eikä sittekää pääse. Mut sillon sai aina töitä.²⁶⁸

Kartanonväen piti siis muuttaa asennetta työntekijöitä kohtaan, koska muuten halukkaita työntekijöitä ei löytynyt ja siltikin vaihtuvuus oli suurta. Haastateltava kuvaa muuttunutta yhteiskuntaa ja työllisyystilannetta nykypäivään verraten. Sotien jälkeen 1950-luvun alussa saattoi valita, mitä työtä halusi tehdä eikä siis tarvinnut ”nöyristellä” kartanon herrasväelle. Uskollinen työntekijä lähti siis muiden mukana kaupunkiin töihin, mutta palasi myöhemmin Kankaisiin, mutta silloin suhtautuminen työntekijöihin oli jo erilaista. Yhteiskunnan murroksen myötä palveluskunta oli muuttunut työntekijöiksi, joilla oli eri tavalla oikeuksia kuin ennen.

Syntyperän merkitys näkyi Aminoffien elämässä niin, että he tietyllä tavalla eristäytyivät omiin oloihinsa. Tulkintoja siitä, mikä johti tämän näkymättömän rajan muodostumiseen, voisi esittää useita. Yksi varteenotettava on kuitenkin yhden muistelijan esille tuoma seikka, että paikallisessa kantaväestössä on aika paljon torpparien jälkeläisiä ja kaikki myös tiesivät Kankaisten kartanon olevan ”Aminoffin valtakunta”. Kartanon

²⁶⁴ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

²⁶⁵ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

²⁶⁶ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

²⁶⁷ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

²⁶⁸ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

läheisyydessä olevilla maanviljelijöillä oli myös oma suhteensa ja historiansa kartanoon.²⁶⁹ Monimutkaisten suhde- ja merkityskuvioiden taustalla vallitsi edelleen vielä 1980- ja 1990-lukujen Suomessa luokkajaon historian pitkä muisti. Fredrik Aminoff itse on kommentoinut ”siniverisyyden” merkitystä lehtihaastattelussa vain näin: ”kaikki perinnettä luova on tärkeää Suomelle, maamme on niistä varsin köyhä”.²⁷⁰

Maskulaiset ovat toisaalta olleet ylpeitä keskiaikaisesta kartanolinnastaan ja omista aatellisistaan. Kartanon omistajat ovat etuoikeutetun asemansa ja varallisuutensa turvin tuoneet myös paljon hyvää koko ympäristöönsä. Herraskartanokulttuuri on liittänyt Maskun tiiviisti osaksi koko Suomen valtapiiriä ja historiaa. Kankaisissa on vieraillut korkea-arvoisia henkilöitä sotaherroista kuninkaallisiin läpi vuosisatojen. Myös Claes ja Fredrik Aminoffin aikana Kankaisissa on vieraillut muun muassa Itävallan viimeisen keisarin poika, arkkiherttua Otto von Habsburg (1963) ja Ruotsin prinsessa Désirée.²⁷¹

Muistelijoiden käsitellessä Fredrik Aminoffin sosiaalisia suhteita esiintyi usein viittaus siihen, ettei hän ollut naimisissa ja hän ”eli hyvin askeettisesti”.²⁷² Sosiaalinen elämän arvellaan muodostuneen melko suppeaksi poikamiesaseman vuoksi: ”suhteet olisivat varmaan olleet paljon laajemmat, jos hän olisi ollut naimisissa”.²⁷³ Muisteli tulkitsti, että se olisi voinut näkyä vaikkapa erilaisten tilaisuuksien järjestämisessä monella tavalla. Tulkintaa tukee myös näkemys Ebba ja Claes Aminoffin ajan sosiaalisesta kanssakäymisestä, joka oli paljon vilkkaampaa ennen vapaaherrattaren kuolemaa. Ystävä muisteli, kuinka Fredrik ei ollut kutsunut ruotsalaista sukulaispoikaansa yhtään kertaa linnaan, vaikka tämä oli ollut harjoittelemassa kartanossa pari viikkoa. Hän oli tarjonnut aterian kartanon toisessa sivurakennuksessa, mutta linnaan pojalla ei ollut asiaa. Ystävä oli ihmetellyt, miten Fredrik voi kohdella sukulaistaan niin, kun hän oli tutustumassa kartanon toimintaan ja ”kunnollinen” poika.²⁷⁴ Jokin selitys tähän saattaa olla ajatus yksityisyydestä, josta kummatkin paronit olivat tarkkoja:

²⁶⁹ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

²⁷⁰ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti.10.9.1988.

²⁷¹ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

²⁷² Mies 1946 muu, 11.01.2011. Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Mies 1942 muu, 28.10.2010. Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010. Mies 1927 muu, 27.10.2010. Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

²⁷³ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

²⁷⁴ Nainen 1925 ystävä, 28.10.2010.

Maskulaiset myöskin ovat kertoneet, että jos linnaan menivät koputtamaan ovea, niin siihen vastaanottohuoneeseen, eteisen oikealla puolella, sinne pääsivät, muttei sitten muualle (naurahtaa).²⁷⁵

Muistelijä halusi välittää maskulaisilta kuulemaansa, joka vahvistaa edellisen muistelijan antamaa kuvaa, että kartanolinnaan pääsivät tutustumaan vain harvat ja valitut ystävät, sukulaiset ja linnaan kutsutut. Yksi tulkinta voisi olla se, että yllätysvieraista nuori paroni ei välittänyt, mutta sovitut tapaamiset olivat eri juttu. Toimittajille Fredrik Aminoff esitteli mielellään kartanon maita, mutta kartanon saleihin ei lehtikirjoituksen mukaan ollut useinkaan menemistä.²⁷⁶ Toisaalta tähän kuvaan tuo poikkeuksen useat lehtihaastattelut 1980- ja 1990-lukujen vaihteesta, joissa näkyy myös kartanon sisustus.²⁷⁷ Nuoren paronin näkyminen lehtien sivuilla voi liittyä kartanon taloudellisiin vaikeuksiin ja sen tunnettavuuden parantamiseen. Fredrik Aminoff oli tehnyt tietoisin valinnan ja pyrki suuntaamaan kartanoa avoimemmin yhteiskuntaan 1980-luvun lopulla. Hän toteaa lehtihaastattelussa, ettei kartanoon voi sulkeutua vaan: ”on otettava vastaan vieraita, kun on tällainen paikka”.²⁷⁸ Fredrik kävi taistelua myös lehdistön kautta kartanon olemassaolon edellytyksistä. Hän edisti kartanon tunnettavuutta, otti vahvasti kantaa yhteiskunnallisiin asioihin ja kertoi taloudellisista ongelmistaan.

Kaikki muisteilijat nostivat esille vapaaherrojen pitäneen kiinni yksityisyydestään ja tietystä etäisyydestään muihin. Varakkailta kartanonomistajilla on varmasti riittänyt kintereillään myös avunpyytäjiä ja hyödyntäviä.²⁷⁹ Ihmisten tarkoituksista on voinut olla joskus hankalaa ottaa selvää. Heillä molemmilla oli melko vähän läheisiä ystäviä ja sukulaisia, joihin he olivat yhteydessä. Sosiaalinen verkosto oli laajempi yhteiskunnallisten järjestöjen ja organisaatioiden kautta, mutta silti voisi sanoa sosiaalisen kanssakäymisen olleen aika vähäistä. Vain harvat ja valitut kuuluivat paronien lähiverkostoon. Tätä näkemystä tukee myös se seikka, että heidän kirjeenvaihtoaan ei löytynyt Kankaisista. Toisaalta Fredrik Aminoff on voinut hävittää mahdolliset kirjeet suojellakseen yksityisyytään. Muutamia Claes ja Fredrik Aminoffilta säilyneet kortit ja kirjeet löytyivät henkilöiltä, jotka ovat ne vastaanottaneet ja ne sijaitsevat nykyään heidän koelmissaan Åbo Akademin kirjastossa. Niistä suurin osa on Claes Aminoffin lähettä-

²⁷⁵ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

²⁷⁶ Hellin Lindholmin leikekirja. Vain isäntä puuttuu. Kankainen on yhä koti. Turun Sanomat 18.3.1993.

²⁷⁷ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

²⁷⁸ Hellin Lindholmin leikekirja. Aika on neljäs ulottuvuus Kankaisissa. Turun Päivälehti 4.3.1989.

²⁷⁹ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

miä, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, ja ne ovat luonteeltaan pääasiassa kiitoskortteja. Ainut Fredrikiltä säilynyt teksti on Iso-Britannista lähetetty kirje.²⁸⁰

Kankaisten kartano ja sen herrasväki halusi pitkään pitää raja-aitaa kartanon ja kyläläisten välillä. Taustalla ovat tässäkin vaikuttaneet kartanon ja aatelisten perinteet. Claes ja Fredrik Aminoff olivat molemmat tarkkoja yksityisyydestään, joka on luonnollista, koska vieraita ja erilaisia avunpyytäjiä on varmasti riittänyt. Kartano oli ulkopuolisilta ja kutsumattomilta suljettu aina 1980-luvulle asti, jolloin Fredrik Aminoff kartanon omistajana alkoi suunnata Kankaisten kartanoa avoimemmaksi ottamalla vastaan vieraita ja antamalla lehtihaastatteluja. Muistelijat ovat nähneet sosiaalisen sulkeutuneisuuden jatkuneen Kankaisissa suureksi osaksi Fredrikin poikamiesaseman vuoksi.

4.2. *”Kunta oli ain jottai pyytämäs”* – menneisyyden taakka

Kartano on ollut yhteisössään myös suuri vaikuttaja ja edelläkävijä. Se on ollut vaikutusvaltansa lisäksi varallisuuden ja yhteiskunnallisen aseman symboli.²⁸¹ Tarkasteltaessa kartanoa ja sen verkostoitumista omassa ympäristössään, pitää huomioida myös valta ja käsitykset vallasta. Kartano ja niiden omistajat ovat olleet kautta aikojen huomattavia vallan käyttäjiä ympäristössään. Valta-aseman on taannut usein aatelisten syntyperän mukainen rälssi.²⁸² Aateliston nauttimat erityisoikeudet lakkasivat vuonna 1920, kun alettiin periä omaisuusveroa.²⁸³ Aminoffit olivat 1800-luvun lopusta lähtien Maskussa olleet vaikuttamassa niin kunnan kuin seurakunnankin asioissa. He olivat mukana maatalouden järjestötoiminnassa kuin kansakoulun perustamisessa.²⁸⁴ Heillä oli kartanon omistajina resursseja ja valtaa vaikuttaa. Esimerkiksi ensimmäinen puhelin tuli Maskuun jo 1880-luvulla, jolloin Kankaisten kartanosta rakennettiin puhelinlinja Turkuun.²⁸⁵

²⁸⁰ Åbo Akademis bibliotek, brevsamling.

²⁸¹ Haikonen & Teräväinen 2006, 315.

²⁸² Haikonen & Teräväinen 2006, 11, 316. Ruotsin valtakunnan ajalla vuonna 1279/1280 säädetty rälssi merkitsi vapautta veroista. Rälssi kehittyi Kustaa Vaasan aikana tarkoittamaan perinnöllistä aatelistä rälssiä, jonka ei tarvinnut maksaa veroa maasta. 1700-luvulla rälssimaa-oikeus laajeni myös muihin säätyihin. Rälssimaiden poikkeusasema hävisi vuonna 1925, kun maaverot lakkautettiin.

²⁸³ Riddarhuset 01.02.2011.

²⁸⁴ Vahe 1991, 59-60, 116, 267-268.

²⁸⁵ Vahe 1991, 180.

Vapaaehtoinen Claes Aminoff oli monipuolinen ja aktiivinen vaikuttaja kotikunnassaan kuten aiemmat Aminoffit. Hän oli mukana perustamassa Varsinais-Suomen Sähkö Osakeyhtiötä vuonna 1927. Sähköistäminen oli alkanut Suomessa 1880-luvulla ja Varsinais-Suomeen oli 1910-luvulla alettu perustaa sähkölaitoksia. Masku ja sen lähikunnista Lemu, Nousiainen ja Vahto olivat ilman sähköä vielä 1920-luvulla. Claes Aminoff oli mukana ajamassa omaa sähköyhtiötä ja hänet valittiin uuden yhtiön johtokunnan puheenjohtajaksi. Vuodesta 1954 lähtien Claes toimi myös Varsinais-Suomen Sähkö Oy:n toimitusjohtajana.²⁸⁶ Vuonna 1963 yhtiö oli huomattavan kokoinen ja sillä oli 29 henkilöä palkkalistoillaan. Henkilökunta työskenteli uudessa, vuonna 1961 rakennetussa, toimitalossa.²⁸⁷ Molemmat tehtävät 72-vuotias Claes jätti vuonna 1967 toimittuaan 40 vuotta Maskun sähköistyksen hyväksi.²⁸⁸

Palotorjuntaan alettiin kiinnittää suurempaa huomiota vasta Turun palon (1827) jälkeen ja myös maskulaiset ryhtyivät ennakoiviin toimiin ostamalla vuonna 1841 kaksi paloruiskua. Maskuun perustettiin oma Palovakuutusyhdistys pitäjänkokouksessa vuonna 1867. Yhdistys laajensi toimintaa 1900-luvun alussa, jolloin siihen liittyi lähialueiden lisäksi asukkaita mm. Rymättylästä, Maariasta, Hirvensalosta ja Kaarinasta. Palovakuutusyhdistys ei kerännyt pelkästään vakuutuksia vaan kiinnitti huomionsa myös palontorjuntaan, jotta korvausten maksaminen minimoitaisiin. Yhden pitäjän yhdistys laajeni koko Turun alueen ympäristöä palvelevaksi ja se muutti nimensä Turun Seudun Palovakuutusyhdistykseksi²⁸⁹ 1930-luvulla. Yhdistyksen toimintaa johti johtokunnan puheenjohtaja ja Claes kuului kuusihenkiseen johtokuntaan.²⁹⁰

Claes Aminoffilla oli myös lukuisia muita toimia eri järjestöissä. Hänet valittiin vuonna 1961 seitsenhenkiseen toimikuntaan, jonka tehtävänä oli käynnistää Maskun paikallishistorian kirjoittaminen. Paikallishistorian kirjoittamiseen palkattiin filosofian tohtori Aulis Oja ja Ruotsin vallan aikaan keskittynyt teos valmistui vuonna 1966.²⁹¹ Claes

²⁸⁶ Vahe 1991, 155-159.

²⁸⁷ Suurjännitelinjoja 144 km, pienjännitelinjoja 543 km, muuntoasemia 73 ja energiamyyntiä 3.569.000 kW. Oja 1966, 514.

²⁸⁸ Vahe 1991, 159.

²⁸⁹ Valtioneuvos vahvisti nimen vuonna 1947. Myöhemmin yhdistyksestä tuli Turun Seudun Keskinäinen Vahinkovakuutusyhdistys ja sen jälkeen Turun Seudun Lähivakuutusyhdistys. Konttori sijaitsi yhdistyksen laajasta toimialueesta huolimatta Maskussa. Vuodesta 1992 se on kulkenut nimellä Varsinais-Suomen Lähivakuutusyhdistys. Vahe 1991, 301. Varsinais-Suomen Lähivakuutusyhdistys, 24.5.2011.

²⁹⁰ Vahe 1991, 297-301.

²⁹¹ Vahe 1991, 370-371.

Aminoff oli mukana vaalimassa perinteitä myös kirkon puolella ja osallistui myös kirkkovaltuuston toimintaan.²⁹² Aateliston vanhoja perinteitä noudattaen hän teki huomattavia tekstiililahjoituksia seurakunnalle, muun muassa 700-vuotisjuhlien kunniaksi lahjoitettu samettinen alttarivaate.²⁹³ Claes oli tämän lisäksi myös Maskun Säästöpankin haarakonttorin puheenjohtajana.²⁹⁴

Ensimmäiset kunnallisvaalit Maskussa järjestettiin tammikuussa 1919, jolloin sisällissodan jälkimainingit olivat vielä erityisen voimakkaat. Aina vuoteen 1928 asti Maskun kunnanvaltuuston ehdokaslista käsittikin vain porvarillisten tunnusten takana olevia ehdokkaita. Maskussa ei toimitettu vuonna 1930 lainkaan kunnallisvaaleja, vaan vaalilautakunta hyväksyi ainoan ehdokaslistan, johon myös Claes kuului. 13-henkinen valtuuskunta oli pienoismalli koko yhteisöstä. Mäntsälän kapinan jälkeisissä tunnelmissa vuonna 1933 vaaleissa oli Maskussa kaksi vaaliliittoa, joissa vasemmisto asetettiin epäedukkaasti esille. Valituiksi tuli 10 maanviljelijän lisäksi 3 muuta, heidän joukossaan Claes Aminoff.²⁹⁵ Ensisijaisesti siis Claes oli kartanonomistaja eli maanviljelijä. Claes Aminoff oli kunnanvaltuuston jäsen vuosina 1931 - 1936 ja 1949 - 1962. Sen lisäksi hän oli mukana lukuisissa Maskun kunnan luottamustoimissa.²⁹⁶

Claes Aminoff toimi Finska Hushållningssällskapetin (Suomen Talousseura) puheenjohtajana vuosina 1943 - 1962 ja myöhemmin seuran kunniapuheenjohtajana.²⁹⁷ Yhdistys on perustettu vuonna 1797 ja sen tarkoitus on alusta asti ollut levittää hyödyllistä tietoa taloudesta.²⁹⁸ Seura antoi viljelysneuvontaa ja sen avulla uudistettiin maanviljelyä omaksumalla uusia viljelystapoja, kehittämällä karjanhoitoa, meijeritoimintaa ja puutarhanviljelyä sekä juurrutettiin sokerijuurikkaan viljely Suomeen. Ruotsinkielisen sivistyneistön ylläpitämä yhdistys oli monelle kartanolle hyvin luonteva yhteistyökumppani ja vahvasti kartanoiden roolia edelläkävijöinä.²⁹⁹ Claes Aminoff oli myös Svenska Lantbruksakademin ulkomaalaisjäsen vuonna 1944, Suomen ruotsalaisen maanviljely-

²⁹² ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

²⁹³ Vahe 1991, 327.

²⁹⁴ ks. Hellin Lindholmin leikekirja

²⁹⁵ Vuoden 1933 vaaliliitot olivat: ”Maanviljelijäin, työväen ja palkannauttijain vaaliliitto” ja ”Edistys ja laillisuus”. Mikään kymmenestä vaaliliitosta ei käsittänyt pelkästään työväestön edustajia ja lisäksi heidän nimensä oli sijoitettu listoilla viimeiseksi. Vahe 1991, 211-214.

²⁹⁶ Ks. LIITE 1

²⁹⁷ Aminoff 1978, 237. Mies 1942 muu, 28.10.2010.

²⁹⁸ Seuran kotipaikka oli Turku ja se keskittyi vaikuttamaan Varsinais-Suomen alueella vaikka sen toimialueena olikin koko Suomi. Finska Hushållningssällskapet. 09.05.2011.

²⁹⁹ Lavonen 2006, 49.

yhdistyksen puheenjohtajana vuosina 1955 - 1959 ja Åbo Akademin säätiön delegaation jäsen vuonna 1945. Kaiken edellä mainitun perusteella Claes Aminoffista piirtyy kuva aktiivisena ja toimeliaana kartanon omistajana, jota kiinnosti oman tilanhoidon lisäksi koko ympäristön kehittäminen. Muistelijat eivät kuitenkaan tuo tätä asiaa esille. Ainoastaan yksi muistelija tuo esille Claesin luottamustoimia:

Nii, kyl hän kuulus Maskun kunnan... (valtuustoon) totanoi kuulus ja sit hän oli sähköyhtiön..., ku hän oli niinku perustanu sen, ku tääl oli se liikkeen tosa keskustas.³⁰⁰

Muistelusta saa kuitenkin sen vaikutelman, että liikutaan muistelijalle vieraalla alueella. Hän tietää Claes Aminoffin olleen mukana, mutta ei tunne tarkemmin asiaa. Muistelija kertoi Claesin olleen myös perustamassa myllyä. Hän ”ei halunnut antaa maitaan” myllyä varten ja sen vuoksi se perustettiin lopulta Raisioon. Muut muistelijat eivät mainitse Claesia yhteiskunnallisena vaikuttajana. Tähän lienee syynä se, että suurin osa muistietoaineistosta käsittelee myöhempää aikaa ja toisaalta muistelijoiden muistot vapaa-herroista liittyvät toisenlaisiin asiayhteyksiin.

Fredrik Aminoff puolestaan ei ole ollut mukana aktiivisesti kunnallisessa päätöksenteossa. Ainut maininta kunnan luottamustoimesta on vuosilta 1969-1976, jolloin hän oli mukana työvoimatoimikunnassa.³⁰¹ Fredrik oli myös Lounais-Suomen maanviljelysseuran (Sydvästra Finlands Jordbrukarklubb) sihteerina vuonna 1958.³⁰² Hänen piti yhden muistelijan mukaan olla mukana sähköyhtiössä, mutta ”ei siit tullu mitään”. Kertoja tulkitse, ettei Fredrik ollut ”sopivainen” ja myös ”ruotsalaisuuden” olleen kynnyskysymys.³⁰³ Se, mitä muistelija tällä tarkoittaa, on hieman epäselvää, mutta nuoren paronin voisi tulkita painottaneen suomenruotsalaista tai aatelista taustaansa liikaa. Muut muistelijat eivät tuo asiaa esille.

Kartanon ja nuoren paronin yhteys kyläläisiin oli huono, kuten seuraava haastateltava muistelee. Kysyin häneltä kenestä huonot välit olivat peräisin:

Paronistakin paljon, mutta... kyl siin oli sit tietyst muutakin...kyl ne osas (?)... Ku se oli simmonen käsitys, et Kankaisist kuuluu kaikki saara ain.

³⁰⁰ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

³⁰¹ Maskun kunta, Tuula Pusa 23.02.2011.

³⁰² Aminoff 1978, 237.

³⁰³ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

Et se oli simmonen Maskus, et Kankainen kaikki... Sen kuuluu kaik lahjottaa ja silt täytyy sitä saad ja tätä saad. Kyl seki... tietyste oli... ja sit paronii tietyst korvensi se maan luovutus sillon sota-ajan jälkeen, ku niin pal oli menny maita ja sit.. joutunu antamaa maitas pois noille ja sit viel olis tarvinnu kaikki muut viel lahjotella. Ni se oli tietyst semmonen katkera paikka. Siit tuli kyl vähä semmonen olo kyl, et ei se paroni anna mittä. (...) Sama oli kuntaan se suhde. Kunta oli ain jottai pyytämäs, olis tarvinnu.³⁰⁴

Muistelija näkee pitäjäläisten ja Fredrik Aminoffin huonojen suhteiden olevan perua kartanon ja kyläyhteisön historiasta, jolloin varakas kartano oli huolehtinut ennen osittain myös ympäröivästä yhteisöstään. Hän koki sen myös selvästi epäoikeudenmukaisena, että kartanonomistajalta oli viety niin paljon maita ja silti edelleen ajateltiin, että se voi luovuttaa vielä maitaan:

(...)Sitten aina jotain kun oltiin rakentamas, ni ensmäittek Kankaisten maata. No, Kankaisil oli maata täsä, ni se tuli tietenk.³⁰⁵

Kertoja painottaa sitä seikkaa, että Kankaisten kartanon maat sijaitsevat Maskun keskustan ydinalueilla. Hän tulkitsee kuitenkin sen olleen erikoista, että aina ensimmäisenä käännyttiin Kankaisten kartanon puoleen ja kunnan maksama korvaus oli kuitenkin ”aika olematon”.³⁰⁶

Kaikki muistelijat nostavat esiin Fredrik Aminoffin huonot välit kuntaan. Sukulaismuistelija sanoo Fredrikin aina ”pauhanneen ja purnanneen” sekä päättäjistä että yhteiskunnasta. Häneltä usein kysyttiin, mitä hän tekee kartanolle, kun aika hänestä jättää. Tähän Fredrik oli vastannut, muistelijan mukaan kolmesti, perintöverouudistusten jälkeen: ”testamenttaan kartanon SDP:lle, niin saavat kerrankin miettiä perintöveronmaksua!”.³⁰⁷ Tämä kuvastaa sekä Fredrikin huumorintajua, mutta myös hänen kantaaottavia mielipiteitään politiikasta ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta. Paronin ”pauhaus” saattoi muistelijan tulkinnan mukaan olla jo vähän liiallistakin. Nuori paroni oli napit vastakain monien Maskun kunnallispoliitikkojen kanssa. Hänen mukaansa Suomeen on syntynyt uudenlainen yläluokka ”eräänlainen virkamiesaatelisto”, jonka ”rämettyneestä vallankäytöstä muodostuu helposti suuri taakka.”³⁰⁸ Myös Turun Sanomien haastatte-

³⁰⁴ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³⁰⁵ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³⁰⁶ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³⁰⁷ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

³⁰⁸ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.9.1988.

lussa vuonna 1988 Fredrik Aminoff kommentoi maaseudun elinkeinoelämän edellytyksiä ja kritisoi Varsinais-Suomen kunnallispolitiikkaa.³⁰⁹ Nuoren paronin mielestä virkamieskoneisto oli liian hidas ja byrokraattinen sekä suosi maaseudulla suurten yritysten kustannuksella pienempiä.

Tulehtuneiden kuntasuhteiden merkitys tiivistyy ystävän kertomuksessa, ettei Fredrik ole halunnut käydä Kankaissa muutamalla Suomen vierailullaan 2000-luvulla:

Hänellä oli kai niin paljon ikäviä muistoja sieltä kunnasta. Hän kertoi, että he eivät pitäneet hänen isästään ja sitten se... he jatkoivat sitten samalla tavalla häntä vastaan.³¹⁰

Mielenkiintoista on muistelijan esille tuoma seikka, ettei vanhasta paronistakaan olisi pidetty kunnassa. Hän on myös halunnut tuoda esille suhteiden jatkumon, perinteen. Toinenkin muistelijä vihjaa samasta asiasta, kertoessaan kunnassa olevan paljon vanhojen torpparien jälkeläisiä, jotka ”muistivat hänen isänsä hyvin”.³¹¹ Kartanon omistajan valta suhteessa torppareihin ja heidän oikeuksiinsa, on varmasti Maskussa niin kuin muuallakin, ollut aikoinaan vaikea kysymys. Etuoikeutettu aatelin ei ole tästä näkökulmasta ollut maskulaisten mielissä ”kaikkien kaveri”.

Claes Aminoff oli ”kunnan mies”, koska hän oli mukana hyvin monessa kunnan sekä myös maakunnan järjestöissä ja luottamustoimissa. Ison kartanon omistajana hänen mielipiteellään oli enemmän painoarvoa kuin muilla sekä hän nautti kunnioitusta. Toisaalta hänen asemansa myös ärsytti ja herätti kateutta. Fredrik Aminoff ei ollut isänsä tapaa mukana erilaisissa järjestöissä, mutta hän pyrki keskustelemalla ja ”lobbaamalla” vaikuttamaan politiittisiin päättäjiin. Kumpaakin vapaaherraa ”korvensi” kartanon maiden ”pakkoluovutukset” 1900-luvun kuluessa, sillä kartanon pinta-ala väheni huomattavasti ja silti kartanolta oltiin ensimmäisenä vaatimassa lisäluovutuksia kunnan tarpeisiin.

³⁰⁹ Hellin Lindholmin leikekirja. Monitoiminen Claes Aminoff ei suostu ahtautumaan muiden muotteihin. Kankaisten vapaa herra. Turun Sanomat 23.09.1988.

³¹⁰ Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

³¹¹ Mies 1942 muu, 11.01.2011.

4.3. ”Hän oli mettämies” – perinteiset ja uudet harrastukset

Claes ja Fredrik Aminoffin harrastuksista nousee kaikilla muistelijoiden ensimmäiseksi esille metsästys. Metsästys on perinteisesti ollut aatelisten harrastus, jota he ovat voineet harjoittaa hevosten selässä kartanoitten maalla ja läänitustiluksilla. 1800-kuvun kirjallisuudessa aatelisten metsästysharrastus on osittain aateluuden tunnusmerkistöä ja osittain aatelisten ainoa huvi maaseudulla.³¹² Vapaaherrat ovat tietävästi metsästäneet ilman hevosia ja siinä mielessä eroavat mielikuvasta, mutta varmasti aatelisten metsästysperinteet ovat vaikuttaneet ainakin taustalla. Sukulaismuistelija kertoo vapaaherrojen harrastaneen innokkaasti metsästystä koko ajan, mutta ”kummatkin erikseen”.³¹³ Fredrik kuului myös jossakin vaiheessa ruotsalaiseen metsästysseuraan. Muistelija, joka kertoo tästä jatkaa Fredrikistä: ”oli kyllä varsinainen kartanonherra siinä mielessä”.³¹⁴ Osittain harrastukseen liittyi aseiden keräilyä ja varsinkin Fredrikille omat koirat olivat tärkeitä.³¹⁵ Lehtihaastattelussa vuonna 1988 mainitaan ajokoirat Laila ja Jaska sekä mäyräkoira Mia.³¹⁶ Fredrikillä olikin aina koira mukanaan kun hän metsästi pienriistaa.³¹⁷ Muistelija kertoi, Fredrikin olleen nimenomaan pienriistan metsästäjä ja metsästäneen usein yhdessä heidänkin kanssaan. Työntekijä muistelee Fredrikin metsästystä Kankaisissa:

Juu, kyl hän oli mettämies, kova. Mut kyl se metsästys oli semmosta No siin näkee paroni sen luonteen, kummonen hän oli. Kävi niin hauska tilanne, tossa pihalla kerran kun...(…) olin tosa pihal ja hän tuli pyssyn kans tualt puistosta, oli syksy aika ja rusakkoo metsästettii. Juu, hän menee rusakkomettään ja puheltiin siin jottai vallan muita, ni täält tuli semmonen pieni rusakon poikanen alas mäkkee, semmonen kaks nyrkki. Paroni huomasi sen, Sielt tulee rusakko ja nosti pyssys, kauhia kivääri ku sil oli, ja tähtäsi sitä. Ja rusakon poika tuli ja tuli, ei hän ollut mittää moksiskaakaan ollenkaan. Tuli tohon ihan muutaman metrin päähän, ja paroni laski pyssys ”Kyllä tuo on niin järjetön, ettei tuollaista voi edes ampua” (nauraa). (...) Tämän tyylinen hän toisenkaut, et ei hän mikkaa sit ankara ollu taas.³¹⁸

Työntekijämuistelija halusi tuoda kertomuksellaan esiin Fredrik Aminoffin pehmeän puolen ja hyväntahtoisuuden. Hän näkee ”paronil” merkinneen enemmän mielikuvan

³¹² Vuorinen 2001, 43.

³¹³ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

³¹⁴ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

³¹⁵ Mies 1942 sukulainen, 24.11.2010.

³¹⁶ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.9.1988.

³¹⁷ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

³¹⁸ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

metsästämisestä kuin sen ”mitä tapahtus”. Tärkeää ei ollut saalis vaan yleensä luonnossa liikkuminen ja eläinten tarkkailu. Metsästys merkitsi Fredrikille myös mahdollisuutta tehdä tutkimusta, mikä leimasi kaikkea hänen tekemistään:

Teki se simmostakin yhteen aikaan ja aika kauankin sitä harrastettiin, et erillaisii kiväärin(?) luotii. Ni sitä päätä jalostettiin, joko siihen tehtiin reikä ja joku viilattiin tasaseks määrätyst kohtaa, johonki sahattiin semmoset ristit ja sit hän kävi siel tämän taloudenhoitajan koti oli tuol Kyrös, Karinasis, (...)ja sit sil oli niitä luotei taskus ku tuol pojat viilas niit korjaamol, kummoseks hän ain sit halus ja mimmonen reikä siihen porattiin ja mitä niihin tehtiin. Niin sit tota, hän kävi kanoi ampumas. Hän ampus sitä kanaa ja sit hän tutkis ain mimmosen jäljen se tekee. Rikkoos joku sen vai meneeks se vaan suoraan läpitte tai... et ain tämmönen tutkija oli. Oli asia melkein mikä vaan, niin kyl hän sitä hiukan sinne varjosti. ... Et oli varmaan ain mieles jonkunlainen tutkija, oli mikä asia hyvänsä. Kehitti tämmösii, hiukan erilainen ku toiset.³¹⁹

Kertoja painottaa, miten Fredrik teki aina jotakin tutkimusta ”oli mikä asia hyvänsä”. Hän haluaa antaa Fredrikistä kuvan pikkutarkkana ja perusteellisena tutkijana. Hänen hankkeisiinsa saivat osallistua myös kartanon työntekijät avustamalla nuorta paronia milloin mitenkin. Muistelija mukaan Fredrik oli ”hiukan erilainen ku toiset”. Hän viittaa tällä nuoren paronin tapaan kehittää ja keksiä uusia asioita ja menetelmiä, joita muille ei olisi tullut edes mieleen.³²⁰

Metsästysharrastus vei Fredrik Aminoffin välillä myös metsästysmatkoille ainakin Ruotsiin. Matkustelu nousee esille myös muuten parin muistelijan muistoissa, vaikka lehtihaastattelussa vuonna 1989 Fredrik itse toteaa pitäneensä lomaa viimeksi 10 vuotta sitten, Marokossa.³²¹ Matkustelu ajoittuu tämän perusteella aikaisempaan aikaan. Ystävä muistelee Fredrikin kustantaneen myös muiden matkoja:

Fredrik oli aivan mieletön. Se makso vaik kenen maksun, ku matka ku hä (?) vois soitta (Nainen 1925 ystävän nimi)! lähdetään Marokkoon, lähdetään sinne. Mut niin hän matkustutti Kujanpäitäkin jollei hän ollut mukana. Kato hänel oli valittu seura, hän tiesi. (...) Hän oli tämmönen humanitäärinen hyväntekijä.³²²

Fredrikillä oli tapana viedä kustantaa tai viedä läheisiä ystäviään matkoille. Muistelija näkee Fredrikin hyväsydämisenä, sillä hän kustansi joskus myös nuoria ulkomailla kiel-

³¹⁹ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³²⁰ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³²¹ Hellin Lindholmin leikekirja. Aika on neljäs ulottuvuus Kankaisissa. Turun Päivälehti 4.3.1989.

³²² Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

tä oppimaan. Kertoja korostaa valittua seuraa, vaikka toisaalta Fredrik ”makso vaik ke-
nen” matkan. Fredrik oli ilmeisesti tarkempi, mikäli lähti itse mukaan. Toinen muisteli ja
puolestaan tietää nuoren paronin vieneen Paula Välistuon ja ”maisteri Kurjen” matkalle
Italiaan.³²³ Fredrikin omasta matkustelusta nousee esille Ranska ja Ruotsi, joissa mo-
lemmissa hän on opiskellut eli matkat ajoittuvat todennäköisesti 1950-lukuun.³²⁴ Ruot-
sissa on paljon Fredrikin sukulaisia ja tuttavii eli sillä hän vieraili useasti.³²⁵ Edellä olen
jo käsitellyt Fredrikin Iso-Britannian matkaa kesällä vuonna 1950. Hän kertoi viihty-
vänsä siellä erinomaisesti ja kehuu alueen olevan: ”charmfull”.³²⁶

Lehtihaastatteluissa Fredrik Aminoff mainitsee mieliharrastukseksensa purjehtimisen,
joka on aina viehättänyt häntä. Oman purjeveneensä Fredrik on muistitiedon mukaan to-
dennäköisesti hankkinut 1970-luvun lopulla tai 1980-luvun alussa, mutta suhde purjehtimiseen on vanhempaa perua:

Heil oli ollu joskus purjevene, silloin ku hän (Fredrik) oli nuori ollu. Ja Claesin kans he oli purjehtineet. Ja heil oli jonkunäkönen haaksirikko käyny, mä en tier sit kuik vakava se oli ollu. Mut kumminki, sen jälkke, vanha paroni oli myyny veneen pois ja sanonu, et ikänä semmost ei tule enää. Niil oli jonkunäkönen onnettomuus käyny, ja ilmeisesti... tällä nuorel paronil oli ollut aina haaveena semmonen vene. Koska se sen silloin hankki et hän niinku vapautuu sitte, ku hän menee purjehtimaan. Hän unohtaa kartanon murheensa ja (?) paineet ja sitten purjehtii tuolla.³²⁷

Purjehtiminen on muistelijan toisilta kuulemien tarinoiden mukaan ollut isän ja pojan yhteinen harrastus, joka oli loppunut jonkinlaiseen haaksirikkoon. Sen johdosta Claes Aminoff oli päättänyt, ettei purjevenettä tule enää Kankaisiin. Kankaisten arkistosta löytyi purjehduskuva vuodelta 1945, jossa Fredrik ja todennäköisesti Claes ovat purjehtimassa.³²⁸ Voidaan siis olettaa isän ja pojan yhteisen purjehdusharrastuksen ajoittuvan tähän aikaan. Muistelijan kertomuksessa korostuu Claesin yksipuolinen päätös ja sanavalta asiaan. Fredrikille purjevene edusti, kaikkien siitä maininneiden muistelijoiden mukaan, irtautumista kartanon asioista ja samalla myös henkilökohtaista vapautta.³²⁹

³²³ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999.

³²⁴ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

³²⁵ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

³²⁶ Åbo akademis bibliotek, brevsamling.

³²⁷ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³²⁸ Kankaisten kartanon arkisto 2.

³²⁹ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010. Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

Fredrik Aminoff osti pienen purjeveneeseen tilalle uuden isomman seurustellessaan Marja Ylätalon kanssa 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa.³³⁰ Jo pelkkä ajatus purjehtimisesta oli hänelle tärkeä, vaikka vuoden 1988 lehtihaastattelussa 60-vuotias Fredrik toteaa ehtineensä purjehtimaan kesällä vain päiväksi ”10 metrisen aluksen kannelle aaltojen musiikkia kuuntelemaan”.³³¹

Purjehtimisessa Fredrikille olivat tärkeitä irtiotto Kankaisten kartanon arjesta ja oma määräysvalta:

”Ainakin hän sai itse määrätä siellä. Mä luulen, et hänen isänsä, se aika... se oli hän, joka määräsi kaiken siellä ja ja Fredrik, oli vaan toteltava.”³³²

Tässäkin muistelijan kertomuksessa korostuu isän valta Fredrikin, vaikka hän oli jo aikamies. Purjehtiminen on muistelijoiden kuvauksissa Fredrikille tärkeä symbolinen vapautta edustava asia. Siitä huolimatta työntekijä kertoo Fredrikin harrastuksesta näin: ”kyl se purjehdus jäi, ei siit ikän mittä tullu”.³³³ Tällä hän viittaa siihen, että purjehduskerrat jäivät vähäisiksi ja myös siihen, että purjeveneestä tuli lopulta merikelvoton kaikkien muutosten jälkeen. Fredrik Aminoffille purjehdusharrastuksessa oli muistelijan mukaan ”suurempi harrastus siin venees se rakentaminen”³³⁴. Ikuinen keksijä ja tutkija sai uusia ideoita, miten venettä muutettaisiin. Kankaisissa töitä tehtiin ahkerasti purjeveneeseen kanssa: ”purettiin ja taas rakennettii ja purettii ja rakennettii”³³⁵ ja siihen kulutettiin toisen muistelijan mukaan ”tuhottomasti rahaa”³³⁶. Hänen mukaansa siitä tuli Fredrikille päähänpintymä. Edellinen muistelija tuo esille omaa turhautuneisuuttaan koko touhuun, joka johti lopulta siihen, ettei purjeveneellä voinut purjehtia: ”se uiki yli kolme metrii syväl, et ei sil mihinkään rantoisiinka tahtonu päästä”³³⁷. Muutostöiden johdosta ”valtava” purjevene ”ei mennyt aallokol vaan se puski suoraan”.³³⁸ Purjevene oli Fredrik Aminoffille tärkeä ja hän halusi sen mukaansa Portugaliin. Sukulaismies muisteli

³³⁰³³⁰ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

³³¹ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.9.1988.

³³² Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010.

³³³ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³³⁴ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³³⁵ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³³⁶ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

³³⁷ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³³⁸ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

vaiherikasta ja jännittävää matkaa, jossa hän itse oli myös mukana. Matka katkesi kuitenkin Tanskassa Kielin kanavaan, ehkä kaikkien onneksi, ennen Atlantin valtamerta.³³⁹

Claes Aminoffille oli tärkeää perinteiden vaaliminen ja kartanon historian vaaliminen. Hänen äänensä kuuluu vuoden 1966 lehtihaastattelussa:

”Haluan pitää yllä herraskartanokulttuuria, en itseni korostamisen tähden, vaan velvollisuudesta menneitä sukupolvia ja kulttuuria kohtaan.”³⁴⁰

Historian ja perinteiden vaaliminen oli myös harrastus, niin Claesille kuin Fredrikille. Claes on isännöinyt esimerkiksi Turun Historiallisen Yhdistyksen retkeä kartanoon 1930-luvulla ja hän sai vierailijoilta kiitosta siitä pieteetistä, jolla kartanoa oli pidetty.³⁴¹ Claes ja Fredrik Aminoffin yhteinen harrastus oli antiikkiesineiden keräily ja he ovat muistelijan mukaan kierrelleet yhdessä huutokauppoja aina Ruotsissa asti.³⁴² Kartanon irtaimisto onkin pääsääntöisesti hankittu Claes Aminoffin aikana. Kartanolinnassa on niin rokokoo kuin kustavilaistyyllisiä huonekaluja sekä muun muassa jakaranda-puusta valmistetut huonekalut.³⁴³ Fredrik on puolestaan tutkinut muun muassa varsinais-suomalaista muinaishistoriaa ja kiinnostunut vanhoista paikannimistä.³⁴⁴ Hän oli viimeksi mainitun tutkimuksen tiimoilta ollut kiinnostunut palaamaan Maskuun tutkijaryhmän kanssa. Hän olisi selvittänyt paikallisnimien yhteyttä siihen, että vesiraja on todennäköisesti ollut joskus lähellä kartanoa. Fredrik oli kirjoittanut aiheesta paksun mutta julkaisemattoman tutkimuksen, jossa hän on esittänyt teoriansa muinoin Maskujokea pitkin tulleista pienistä kauppaveneistä. Tutkimushanke kuitenkin ”kuivui” kasaan vaikka Åbo Akademin säätiö olisi rahoittanut sitä.³⁴⁵

Kartanon perillisen velvoitteet sitoivat Fredrik Aminoffin kotikartanoon, mutta ne eivät vieneet häneltä paloa ja halua tehdä tutkimusta harrastuksena. Koulutuksensa johdosta häntä kiinnostivat erityisesti kasvitieteellinen tutkimustyö, joka liittyi läheisesti myös Kankaisissa harjoitettuun viherkasvien viljelyyn. Fredrik Aminoff teki tutkimuksissaan

³³⁹ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

³⁴⁰ Hellin Lindholmin leikekirja. Hornien isännyydestä Aminoffien kauteen. Kankaisten historiallinen kartano vaalii perinteitään. 13.8.1966.

³⁴¹ Viljanti 1948, 3-4. 05.04.2011.

³⁴² Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

³⁴³ Jutikkala & Nikander 1941, 483.

³⁴⁴ ks. Hellin Lindholmin leikekirja. Mies 1942 muu, 28.10.2010.

³⁴⁵ Mies 1942 muu, 28.10.2010. Mies 1927 muu, 27.10.2010.

yhteistyötä niin Turun yliopiston kuin Åbo Akademinkin kanssa.³⁴⁶ Monet muistelijat toivat esille Fredrikin puiden ”tämmösen nestevirtaustutkimuksen”, jota hän teki Turun yliopiston kanssa useampana vuotena³⁴⁷:

(...)Puun runko suojattiin. Siin oli mäntyy ja koivuu. Ni puun runko suojattiin tummal levyll. Siihen tehtiin semmonen kotelo ympäril maasta saakka ihan tonne ylös, et männystäkin ihan toi vihree latvus jätettiin. Ja sama koivui suojattiin. Tonne tehtiin mettään semmosii, ku kyläläiset ihmetteli, et mikä nyt on. Ne oli mustal levyll tehtiä tämmösii neliskulmasii laatikoi ja ne vuorattiin alumiinipaperil. Ne oli ihan kirkkai ulospäin. Ja sit valikoitiin semmosii pitkii koivui esimerkiks, et saatiin pitkältes tehtyy se laatikko sinne ja suojattuu, et sinne jäi vaan se latva(?). Ja sit hän kävi, paroni ja sit niit tutkijoi, ni tutkimas sitä, miten se lehti, mimmonen se lehti on. Ja miten se käyttäytyy kuumallakin kesäpäiväl ja miten muuta. Ne tutki sitä, et jos runko suojataan, ni kuin pal sen rungon vaikutus tähän kasvuun ja elämiseen vaikuttaa. Ja se just, et miten se neste sit virtaa. Vieres oli sitte normaali ja sit oli tämmönen. Tämmöst tutkimust hän teki, mut en mää tier kuin pitkäl se mahro eret ennen ku tää loppus tää homma.³⁴⁸

Muistelija osaa kertoa hyvin tarkkaan tutkimuksesta, koska oli itse rakentamassa puiden suojakoteloita. Kertomuksessaan hän osoittaa kyläläisten ihmetyksen ja myös hilpeyden tutkimukseen. Touhua ei kylillä ymmärretty ja myös kertoja on nähnyt hankkeen häiritsevän kartanon varsinaista liiketoimintaa:

No ei niist tullu ku menoo ja harmii. Sillon ku olis pitänyt jotain pellollakin tehdä, ni sit tehtiin tämmösii.³⁴⁹

Kartanon työntekijät ovat saaneet ottaa osaa nuoren paronin tutkimuksiin ja harrastuksiin, joka on välillä turhauttanut heitä. Myös tutkimuskustannukset nousevat esille muistelussa. Työntekijä sai palkkansa työstä kuin työstä, mutta jos varsinainen oma työ jäi tekemättä ja näki sen seuraukset, tilanne oli varmasti tukala. Muistelijalle olisi ollut tärkeää priorisoida asiat, ensin olisi tehty varsinainen työ ja sen jälkeen olisi voinut keskittyä harrastetutkimuksiin, mikäli se olisi ollut taloudellisesti järkevää.

Fredrik Aminoff on elänyt melko eristyksissä ja myös hänen harrastuksensa ovat olleet lähinnä yhden miehen harrastuksia metsästystä lukuunottamatta. Välillä hän on lähtenyt

³⁴⁶ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

³⁴⁷ Mies 1946 muu, 11.01.2011. Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³⁴⁸ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³⁴⁹ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

purjehtimaan yhdessä ystävien kanssa, mutta purjehtiminen on jäänyt mitä ilmeisimmin vähäiseksi, vaikkakin rakkaaksi harrastukseksi. Pääsääntöisesti Fredrikin harrastukset eivät ole olleet kovin sosiaalisia. Tähänkin kuvaan tuo oman poikkeuksensa muistelijoiden kertomukset, miten Fredrik Aminoff yhdessä ystäväjoukon kanssa ”saunoi kerran viikossa Kårenin saunassa Hämeenkadulla”. Aktiivisella seurueella, johon kuului muun muassa Fredrikin lisäksi professori Fogel ja rehtori Sundman, oli sama suomenruotsalainen tausta Åbo Akademin tiedemaailmassa.³⁵⁰ Saunaseurueen voi kuvitella keskustelleen ja väitelleen aktiivisesti tapaamisissaan. Onhan muistelijä jo aiemmin kertonut, että professori ”Kalle Fogel oli Fredrikin paras kaveri”, mutta nämä sielunveljet ”tappelivat” usein.³⁵¹ Muistelijä on halunnut tuoda esille miesten ystävyysyden syvyyden ja samalla molempien tiedemiehien intohimoisen suhtautumisen tieteeseen sekä luonteiden temperamenttisuuden.

Claes ja Fredrik Aminoffille historiallisen kartanon ja ylipäätään herrakartanokulttuurin vaaliminen oli tärkeää. Se on ollut osa heidän identiteettiään sekä harrastus. He ovat molemmat harrastaneet perinteisesti aatelistoon liitettyä metsästystä. Fredrik Aminoff oli lisäksi innostunut monista tutkimuksesta, liittyivätpä ne mihin tahansa asiaan. Tiedemaailman piirit olivat Fredrikille tärkeä paikka hoitaa sosiaalisia suhteitaan. Purjehtiminen merkitsi hänelle vapautumista arkiympäristöstä niin symbolisesti kuin fyysisestikin.

³⁵⁰ Mies 1942 muu, 28.10.2010. Mies 1927 muu, 27.10.2010.

³⁵¹ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

5. Claes ja Fredrik Aminoffin liiketoiminta ja tilanhoito

5.1. ”Pappa Claes oli viljan puolella” – Claesin kartanotalous muutospaineessa

Claes Aminoff omisti Lahnusten kartanon Espoossa vuosina 1915 - 1917, Metsäkylän kartanon Raisiossa vuosina 1918 - 1944 ja Saustilan kartanon Sauvossa vuodesta 1937.³⁵² Claes sai Kankaisten ja Metsäkylän kartanot omistukseensa Carl Fredrik Aminoffin testamentin mukaan maaliskuussa vuonna 1918. Carl Fredrik Aminoff osallistui Suomen sisällissotaan samassa joukko-osastossa kuin Claes ja kaatui 16.3.1918. Hänellä ei ollut rintaperillisiä ja Claes sai kartanot jakamattomina sääntöperintötiloina (fideikommiss) ”mies miehelle”³⁵³ ja Claes Aminoffia voitiin tämän perusteella kutsua myös fideikommissarie -arvonimellä.³⁵⁴ Sääntöperintölaki lakkautettiin vuonna 1931, jonka jälkeen Claes sai itse päättää maidensa jakamisesta ja myymisestä.³⁵⁵ Claes Aminoffin äiti Josefina Aminoff toimi poikansa neuvonantajana kunnes Claes Aminoff täytti 25 vuotta 16.6.1921.³⁵⁶ Hän rakennutti kartanoon uudelleen päärakennuksen kolmannen kerroksen vuonna 1935 Berndt Aminoffin ja Alb. Richardtssonin suunnitelmien mukaan. Modernia oli myös kartanoon asennettu keskuslämmitys.³⁵⁷ Kartanon pihapiiriä rajaa symmetrisesti kaksi 1800-luvun sivurakennusta. Joen puolella on kivinen viinapränni 1700-luvulta ja sen lisäksi alueella on useita talousrakennuksia, joista karjarakennus ja navetta ovat 1800-luvulta.³⁵⁸ Kartanon uudesta meijeristä löytyy maininta jo vuoden 1906 kassakirjasta, joten joko Claes on laajennuttanut radan vieressä olevaa meijerirakennusta tai hän on rakennuttanut kokonaan uuden meijerin vuonna 1933.³⁵⁹ Kankaisten kartano eli 1930-luvulla Claes Aminoffin aikana yhtä kukoistuskauttaan. Vuonna 1944 Metsäkylän kartanon omistus siirtyi Claesilta hänen 26-vuotiaalle pojalleen Fredrikille.³⁶⁰ Metsäkylän kartano myytiin Turun kaupungille 1.6.1975, kun Korkein oikeus oli puoltanut kaupungin pakkolunastusoikeutta.³⁶¹

³⁵² Aminoff 1978, 236-237.

³⁵³ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010. Aminoff 1978, 236.

³⁵⁴ Aminoff 1978, 236.

³⁵⁵ Finlex 31.01.2011.

³⁵⁶ Lähteen tiedoista poiketen Claes Aminoff täytti kyseisenä päivänä jo 26-vuotta. Aminoff 1978, 236.

³⁵⁷ Jutikkala & Nikander 1941, 483.

³⁵⁸ Museovirasto II, 28.01.2011.

³⁵⁹ Kankaisten kartanon arkisto 1. Suuri maatilakirja 1963, 776.

³⁶⁰ Aminoff 1978, 236.

³⁶¹ Aminoff 1978, 237.

Kuva 8. Kankaisten kartano historiallinen miljö, arkitektitöimisto Siggen mukaan vuonna 2010. Kartanolinna ja sen sivurakennukset ovat puiston keskiössä. Viinäpränni on linnan takapihalla Maskujoen vieressä ja meijerirakennus on Kankaistentien varressa ennen junarataa. Talouspihan rakennukset keskittyvät linnasta katsoen vasemmalle. Kankaisten kartanon kotisivut (www.kankas.fi) 12.5.2011. Julkaistu Åbo Akademin säätöön luvalla.

1800-luvun jälkimmäiseltä puoliskolla alkoi kehitys, joka muutti pikkuhiljaa kartanoiden aikaisempaa asemaa ja roolia yhteiskunnassa. Kunnallishallinnon käynnistäminen merkitsi kartanonomistajien vaikutusvallan kaventumista paikallisessa päätöksenteossa, vaikkakin varakkailla tilallisilla oli edelleen veroäyriä perusteella merkittävä äänivalta. Muutokset kohdistuivat 1900-luvun alussa muun muassa maanomistussuhteisiin, kartanoiden maa-alueisiin ja asemaan talouselämässä.³⁶² Torpparivapautuksen myötä kartanoiden maat supistuivat 1910-luvulla. Kankaisista erotettiin silloin 11 torppaa sekä mäkitupia, yhteensä 100 hehtaarin edestä.³⁶³ Kunnallishallinnon muuttuminen yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvaksi merkitsi maareformin lisäksi 1800-luvulla alkaneen kehityksen lakipistettä kartanoiden vaikutusvallan kaventumisessa. Todellisuudessa kartanoiden aseman murros hajaantui useammalle vuosikymmenelle ja ne säilyttivät

³⁶² Lavonen 2006, 45-48.

³⁶³ Jutikkala & Nikander 1941, 480.

itsenäistyneessä Suomessa vielä paikallisesti keskeisen aseman. Claes Aminoffin saadessa sääntöperintötiloina Kankaisten ja Metsäkylän kartanot, oli Suomi edelleen hyvin agraarinen maa. Kartanoilla oli tuotannollisten ja taloudellisten resurssiensa vuoksi huomattava merkitys. Vaikka ne olivat menettäneet poliittista painoarvoaan, niin ne olivat edelleen elinkeinoelämän merkittäviä yksiköitä.³⁶⁴

Claes Aminoffin omistamissa Kankaisten ja Metsäkylän kartanoissa oli vuonna 1927 yhteensä 120 lehmää, 60 nuorta nautaa ja vasikkaa, 36 hevosta, 20 sikaa ja 200 kanaa. Samaan aikaan pelloilla viljeltiin vehnää, ruista, ohraa, kevätvehnää, herneitä ja kauraa sekä lisäksi 17 hehtaarin alalla sokerijuurikasta, eläinrehujuureksia ja perunaa. Tärkein viljalaji oli kaura, jonka vuotuinen satomäärä oli noin 480 hehtolitraa, muiden lajikkeiden määrät vaihtelivat 20 – 50 hehtolitrin välillä.³⁶⁵ Kankaisten kartanolla oli tuolloin oma meijeri, johon maitoa tuotiin pitäjän muistakin taloista, ja sillä oli Turussa ”oma maitokauppa Läntisellä kadulla”.³⁶⁶ Kankaisten kartanon maatalouden rakenne muistuttaa Åminnen eli Joensuun kartanon rakennetta. Kummassakin kartanossa keskityttiin viljanviljelyyn ja karjankasvatukseen, vaikka Åminnessa vain suuremmassa mittakaavassa. Siellä maatalouden kehittämisessä oli aktiivisesti mukana Finska Hushållningssällskapet, jonka merkitystä käsitteinkin jo aiemmin.³⁶⁷ Seuran merkitys Kankaisten kartanolle ja Claes Aminoffille, ainakin myöhemmässä vaiheessa, on myös kiistaton, kun hän oli Finska Hushållningssällskapetin puheenjohtajana. Kartanot edelläkävijöinä välittivät uusia suuntauksia ja ajatuksia ympäröivään yhteisöön ja maatalouteen.³⁶⁸

Kankaisten kartanon maaomaisuus ennen toista maailmansotaa oli 1261 hehtaaria, josta viljeltyä peltoa oli 335 hehtaaria. Hevosia oli 40 ja Ayrshire-rotuisia lehmiä 100. Kankaissa oli lisäksi oma metsänhoitaja ja metsänvartija sekä edellä mainittu meijeri.³⁶⁹ Vuoden 1945 maanhankintalain nojalla suoritettujen lohkomisten jälkeen Kankaisten kartanon kokonaispinta-ala 805 hehtaaria, josta metsää oli 590 hehtaaria ja viljeltyä peltoa oli enää 155 hehtaaria.³⁷⁰ Claes Aminoff pyrki säästämään Kankaisten kartanon mai-

³⁶⁴ Lavonen 2006, 66-67.

³⁶⁵ Stigell 1926, 20.

³⁶⁶ Nainen 1929 työntekijä, 06.10.1999. Hellin Lindholmin leikekirja. Aika on neljäs ulottuvuus Kankaissa. Turun Päivälehti 04.03.1989.

³⁶⁷ Lavonen 2006, 47-49.

³⁶⁸ Haikonen & Teräväinen 2006, 311. Jutikkala & Nikander 1941, 480.

³⁶⁹ Jutikkala & Nikander 1941, 480. Hellin Lindholmin leikekirja. Hornien isännyydestä Aminoffien aikaan. Kankaisten historiallinen kartano vaalii perinteitään 13.8.1966.

³⁷⁰ Vahe 1991, 61-62. Suuri Maatilakirja 1963, 775.

ta ja hän erotti muista kartanoista, muun muassa Saustilasta ja Metsäkylästä, enemmän maata evakkojen ja muiden lain piiriin kuuluvien asutustoimintaa varten.³⁷¹ Vanha paroni kertoi lehtihaastattelussa vuonna 1966 kartanon taloudellisen perustan heikentyneen ja ”nykyajan” mullistaneen olot täydellisesti. Hän viittaa juuri peltopinta-alan pienenemiseen sodanjälkeisen asutustoiminnan takia. Kankaisten peltopinta-ala laski silloin 335 hehtaarista 150 hehtaariin, eli leikkaus oli raju. Claes näki herraskartanokulttuurin vaalimisen kyseisessä tilanteessa vaikeaksi, koska kartanomiljöössä oli paljon kuluja. Talousasioiden hoidon Claes painotti perustuvan ”lujasti kannattavuuslaskelmiin varaan”.³⁷² Myös Fredrik Aminoff on kommentoinut sodanjälkeistä pinta-alan vähentymistä ja kertoi kartanon olevan eurooppalaisen mittapuun mukaan lähinnä keskikokoinen maatila.³⁷³

Suomessa alkoi 1950-luvulla murros agraaliyhteiskunnasta kohti teollisuusyhteiskuntaa ja kaupungistumista. Kartanot vastasivat muuttuneisiin olosuhteisiin usein tuotannollisesti erikoistumalla, maataloutta koneellistamalla ja lakkauttamalla kannattamattomia toimintoja.³⁷⁴ Myös Claes Aminoff ajankäytöllisesti maataloutta 1950-luvulla, ja koneellistumisen seurauksena työvoiman tarve väheni huomattavasti. Hevoset myytiin tällöin tarpeettomina pois. Kartanon 50-päisen lypsykarjan hoitajana pärjäsi vuonna 1956 vain yksi henkilö. Suomen Maatilakirjassa, joka on julkaistu vuonna 1963, Kankaisten lypsykarjan suuruudeksi mainitaan 40 lypsävää lehmää ja 40 nuorta lehmää. Entinen talli oli muutettu pihattonavetaksi ja uudistettu niin, että maito johdettiin suoraan lypsykoneesta jäähdyttäjän läpi säilytyskuoneeseen. Vanha navetta puolestaan toimi kylmäilmakeivurina, joka ”lienee suurin Pohjoismaissa”.³⁷⁵ Myös kuivurin käyttämiseen riitti yksi mies, vaikka kuivuriin mahtuikin puoli miljoonaa kiloa viljaa. Kaikki pellot salaojitettiin Claes Aminoffin toimesta ja niissä viljeltiin vehnää, sokerijuurikasta ja rehuksi heinää. Kankaisissa oli lisäksi kasvihuoneita ja oma taimitarha. Tilan ”täydelliseen maatalouskonekantaan”³⁷⁶ kuului muun muassa useita traktoreita, leikkuupuimureita sekä

³⁷¹ Haikonen & Teräväinen 2006, 44, 64. Nainen 1927 ystävä, 3.12.2010. Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

³⁷² Hellin Lindholmin leikekirja. Hornien isännyydestä Aminoffien kauteen. Kankaisten historiallinen kartano vaalii perinteitään. 13.8.1966.

³⁷³ Hellin Lindholmin leikekirja. Monitoiminen Claes Aminoff ei suostu ahtautumaan muiden muotteihin. Kankaisten vapaa herra. Turun Sanomat 23.9.1988.

³⁷⁴ Haikonen & Teräväinen 2006, 311. Lavonen 2006, 86-87.

³⁷⁵ Suuri Maatilakirja 1963, 776.

³⁷⁶ Suuri Maatilakirja 1963, 776.

kastelulaitteet. Peltoviljelyssä oli näin tapahtunut suuri murros nopean koneistumisen myötä. 1960-luvun puolivälissä Claes päätyi myymään Ayrshire-karjan kannattamattomana kokonaan pois ja Kankaisten talous perustui sen jälkeen pelkästään maanviljelykseen ja metsätalouteen. Työntekijöitä oli tilanhoitajan ja metsänvartijan lisäksi vain ”muutamia” ja tarvittaessa käytettiin tilapäistä työvoimaa. Työntekijöiden määrä oli vähentynyt tuntuvasti parissa kymmenessä vuodessa.³⁷⁷ Radiohaastattelussa vuonna 1961 Claes Aminoff kertoi, että muuttuneessa tilanteessa täytyy vain yrittää selvitä parhaansa mukaan.³⁷⁸

Fredrik sai omistukseensa Metsäkylän kartanon jo vuonna 1944, mutta Kankaisten isännöityä hän sai odottaa pitkään.³⁷⁹ Fredrik alkoi käytännössä johtaa kartanoa 1970-luvulla, vaikka virallisesti kartano siirtyi Fredrikin omistukseen ja sitä kautta päätäntävaltaan vasta isän Claes Aminoffin kuoleman jälkeen (1982). Fredrik oli tuolloin jo itse 54-vuotias. Fredrikin ottaessa vetovastuun tilanhoidosta erikoistuttiin Kankaisten kartanossa vihannesviljelyyn 1970-luvulta alkaen:

Haastateltava: Heillähän oli suhteessa viljelyksiin ihan eri kanta. Pappa Claes oli viljan puolella ja Fridde taas... (viherkasvit)³⁸⁰

Muistelija korostaa isän ja pojan ajatelleen eri tavalla maanviljelystä ja tämä seikka toistuu lähes kaikkien muistelijoiden kertomuksissa.³⁸¹ Claes Aminoff kannatti perinteistä viljanviljelystä eikä olisi halunnut siirtävään viherkasvienviljelyyn. Näkemyserot tilanhoidosta olivat paronien välillä suuret.

Claes Aminoffilta ”salattiin asioita” hänen viimeisinä vuosinaan. Hänelle ei kerrottu kaikesta, mitä kartanossa tehtiin.³⁸² Hän ajoi autoa aina 1970-luvun lopulle asti ja kävi katsomassa kartanon maita. Silloin ”ei kaikkee uskallettu tehdä, mitä olis tehty”. Sen jälkeen kun vanha paroni ei liikkunut enää autolla, niin ”kyl selväst muuttus tyyli”.³⁸³

³⁷⁷ Vahe 1991, 62. Suuri Maatilakirja 1963, 775-776. Lavonen 2006, 91. Hellin Lindholmin leikekirja. Hornien isännöydestä Aminoffien kauteen. Kankaisten historiallinen kartano vaalii perinteitään. 13.8.1966.

³⁷⁸ Radiohaastattelu 27.3.1986. (1. osa 1961)

³⁷⁹ Aminoff 1978, 237.

³⁸⁰ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

³⁸¹ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010. Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Mies 1942 muu, 28.10.2010. Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

³⁸² Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010; Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010; Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³⁸³ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

Muistelija arvelee Fredrikin pelänneen kertoa kaikkea ja työntekijät eivät voineet mennä vapaaherrojen väliin. Vanhaa paronia kunnioitettiin, eikä haluttu pahoittaa hänen mieltään ja ”vähän peljättiin tietyst”.³⁸⁴ Claes Aminoff oli edelleen isäntä, vaikkei sitä kuitenkaan käytännössä enää ollut. Hän olisi halunnut tietää enemmän tilan asioista muttei saanut pojaltaan tietoa. Esimerkkinä tällaisesta salaamisesta oli yhden muistelijan mukaan, kun Rivieralla, nykyisen golf-kentän alueella, kaadettiin puita. Tien viereen jätettiin suojakaistale, ettei sieltä näkynyt hakkuualueutta.³⁸⁵ Vaikka vanha paroni olisi mennyt ohi, hän ei olisi nähnyt hakattua metsää. Muistelija tulkitsee salaamisen johtuneen isän ja pojan erimielisyyksistä, miten kartanoa tulisi johtaa. Hän myös kertoi, että Claes ”tunsi varmaan pojan sen verran hyvin, ettei siitä oo taloudenpitäjäksi tai yleensä talon pitäjäksi”.³⁸⁶ Kertojakin tuntui jakavan vanhan paronin ajatuksen, koska hänen mielestään merkit olivat nähtävissä jo kauan ennen vuotta 1992.

Fredrikin tekemistä uudistuksista oli ainakin osittain myös hyötyä, vaikka vanha paroni oli niitä vastustanut. Esimerkkinä tällaisesta oli pelloilla kulkevat tiet:

(...) Eikä tehty sit kaikkii asioit, semmosii ku... olis haluttu. Ei voitu ku vanha paroni ajaa viel auton kans lenkin. Hän näist sit kaikist harmistus. Noh, en sit tiedä onk ne hyviä vai huonoja asioita. En mää tier. Nää tiet poistettiin sillon pellolt. (...) Mikä on kyl ihan ymmärrettävii viljelyn kannalta, kun ne halko näitä palstoja tääl, ni tota.. olihan se viljely ihan erilaist, kus tiet (niin kuin tiedät). Saatiin kuviot ihan erilaiseks. Ku se oli tämmöst riviviljelyä, ni se tuotti aina hankaluuksia, jos siel oli joku tie jos-sain välis.³⁸⁷

Muistelija ei oikein halua ottaa kantaa, olivatko kartanossa tehdyt asiat ja muutokset hyvästä vai pahasta. Kankaisten kartanon mailla kulki paljon teitä, joita pitkin vanha paroni halusi ajella katselemaan kartanon peltoja. Muistelija tuo esille, miten hyvä asia viljelyn kannalta on ollut teiden poistaminen ja peltolohkojen selkiinnyttäminen isommiksi kokonaisuuksiksi. Tämä esimerkki oli kertojan mielestä selvä parannus, vaikka se olikin vanhan herran tahdon vastainen toimi. Muistelijan tulkinnassa on vahvasti läsnä kunnioitus vanhaa paronia kohtaan.

³⁸⁴ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

³⁸⁵ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

³⁸⁶ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

³⁸⁷ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

Pääsääntöisesti muistelijat ovat tulkinneet Claes Aminoffin olleen tarkka kartanon kuuluista, mutta yksi muisteliija sanoo, että ”ei hänkään mikään talousihminen ollu” Hänen mukaansa Claesilla oli muitakin kartanoita, jotka hän myi pois.³⁸⁸ Muisteliija viittaa Saustilan ja Metsäkylän kartanoihin. Hän muistelee, että Metsäkylästä annettiin karjalaisille maata, vaikka siellä oli sentään. Uudet omistajat saivat sanna myynnistä rahaa ”mutta Claes Aminoff ei ollut sitä oivaltanut”.³⁸⁹ Muisteliijan mukaan se osoitti ”huonoa taloudenpitoa”.³⁹⁰ Hänen tulkintansa eroaa muiden muistelijoiden näkemyksestä, sillä Claes Aminoffin taloudenpitoa ja kartanotaloudellisia päätöksiä on lähinnä kiitelty. Hänenä on annettu kuva juuri taloutta ymmärtävä henkilönä ja usein viitattu myös Claesin Finska Hushållningssällskapetin puheenjohtajuuteen. Claes Aminoff ei kuitenkaan omistanut kyseisiä kartanoita, toisin kuin muisteliija luuli. Metsäkylän kartano oli Fredrik Aminoffin omistuksessa vuodesta 1944 vuoden 1975 Turun kaupungin pakkolunastukseen asti. Saustilan kartano oli myös Fredrik Aminoffin nimissä vuodesta 1945 asti, kunnes hän myi sen vuonna 1985.³⁹¹

Ainoastaan yhdellä haastateltavista on omakohtaista kokemusta Claes Aminoffista työnantajana. Hän muistelee kartanoa 1940-luvun alussa, jolloin työväkeä tarvittiin vielä paljon. Työntekijät siirtyivät kartanosta toiseen aina marraskuussa ja ”pesti” kesti vuoden. Haastateltavan piti mennä kartanoon pikkupiiaksi, muttei pitänyt työstä ja siirtyi muihin tehtäviin kartanossa.³⁹² Aiemmin olen jo käsitellyt, miten Claes Aminoff oli alkuaikoinaan melko ankara ja tiukka kartanon johtaja. Silloin herrasväen ja palveluskunnan välille tehtiin selvä raja. Kartano muuttui sotien jälkeen, kun työntekijöistä oli pulaa. Muut muistelijat perustivat näkemyksensä kuulopuheiden ja tulkintojen varaan. Yksi näistä muisteliijoista uskoi Claes Aminoffille olleen ”suuremmat johtamistaidot” kuin Fredrik Aminoffille. Sama muisteliija koki vanhan paronin erittäin hyväkäytöksisenä ja myös ystävänä. Fredrik taas oli käyttäytynyt häntä kohtaan karkeammin vaikkakin piti hänestä ja oli palkannut hänet töihin Kankaisiin.³⁹³

Claes Aminoffin aikana kartanoiden perinteinen rooli ja merkitys muuttuivat. Kartanotaloutta piti muuttaa yhteiskunnan paineesta ja myös sota-ajat vaikuttivat toiminnan

³⁸⁸ Mies 1927 muu, 27.10.2010.

³⁸⁹ Mies 1927 muu, 27.10.2010.

³⁹⁰ Mies 1927 muu, 27.10.2010.

³⁹¹ Saustilan kartanon pinta-ala 241 hehtaaria. Kankaisten kartanon arkisto 1. Aminoff 1978, 237.

³⁹² Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

³⁹³ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

pyörittämiseen. Kankaisten kartano eli erityisen elinvoimaista aikaa 1930-luvulla, jolloin kartanolinnakin sai uudelleen kolmannen kerroksensa. Uudet maanluovutukset sotien jälkeen ja maaseudun rakennemuutos kavensivat kartanoiden elinvoimaisuutta. Vanha paroni halusi pitää liiketoiminnan johdon käsissään viimeiseen asti ja hän kannatti perinteistä viljan ja sokerijuurikkaan viljelyä. Fredrik Aminoff pyrki puolestaan 1970-luvulta lähtien vastaamaan muuttuneen ajan haasteisiin tuotannollisesti erikoistumalla. Claes Aminoff vastusti poikansa tekemiä uudistuksia ja muutoksia, mutta hänelle ei myöskään kerrottu kaikesta.

5.2. *”Hän ei ollut tippaakaan luonteeltaan maanviljelijä”* – Fredrik vihannesviljelyn edelläkävijänä

Kartanot eivät enää eronneet muusta maanomistuksesta eivätkä muusta maataloudesta 1900-luvun ja 2000-luvun vaihdetta lähestyttäessä. Historiallisten rakennusten kunnossapito söi rahaa ja myös aikaa. Toimeentulo vaikeutui kartanoissa maiden kutistuessa ja tuotannon hiipuessa. Useat kartanot hakivat uutta elinkeinoa erikoistumalla johonkin 1970-luvulta lähtien. Monet niistä löysivät sen jollakin tavalla matkailun parista, esimerkiksi rakennuttamalla mailleen kylpylöitä, golfkenttiä tai vapaa-ajan keskuksia. Jotkut kartanot ovat pärjänneet keskittymällä hevosten kouluttamiseen ja ratsastustallien ylläpitoon tai erikoistumalla yhteen tuotantohaaraan.³⁹⁴ Kankaisten kartanon ja Åminnen (Joensuun) kartanon erikoistumisessa on nähtävissä joitakin yhteneväisyyksiä. Kummassakin paikassa metsäkauppojen merkitys 1970-luvulla muodostui tärkeäksi taloudelle. Myös Åminnessa oli kauppapuutarha, kuten Kankaisissa. Siellä tuotettiin kukkien ja tavanomaisten vihannesten lisäksi erikoisempiakin viherkasveja kuten parsaa, yrttejä ja viinirypäleitä. Puutarhantuotteita viljeltiin lähes 5 hehtaarin suuruisilla ulkoviljelmillä ja lämmitettävissä kasvihuoneissa.³⁹⁵

Fredrik Aminoff otti johdon tilalla 1970-luvulla, kun Claes Aminoff ei enää jaksanut olla vastuussa kartanon liiketoiminnasta. Se ei ollut Fredrikille kutsumusammatti:

(...) Et ei se ihme, et Fredrik, joka oli myöskin teknisesti orientoitunut, niin mieluummin olis (?) ku rikkaruohoja ja perunoit alkanu. Ja niin ka-

³⁹⁴ Haikonen & Teräväinen 2006, 311, 313.

³⁹⁵ Lavonen 2006, 95-98.

to..., hän ei ollut tippaakaan luonteeltaan maanviljelijä, vaan... hän oli tiedemies.³⁹⁶

Muistelijä halusi provosoida kuvaa maanviljelystä esittääkseen, että Fredrikillä oli pala-va halua tehdä tiedettä eikä jatkaa tilaa ja viljellä maata. Hänen tapansa muistella on lennokas ja humoristinen. Kankaisten kartano oli tilanteessa, jossa monia perinteisiä toimeentulon muotoja oli lakkautettua kannattamattomana ja uutta suuntaa piti etsiä. Yleisen trendin mukaan myös Fredrik Aminoff haki ratkaisua tähän maatalouden erikoistumisella. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että leipäviljan ja sokerijuurikkaan osuutta pelloilla pienennettiin ja pelloille istutettiin muun muassa purjoa, kukkakaalia ja salaattia. Purjon tuottajana Kankaisten kartanon kauppapuutarha oli Suomen ja samalla Pohjoismaiden suurin 1970- ja 1980-luvulla.³⁹⁷ Lehtikirjoituksessa Kankaisista vuodelta 1973 kerrotaan maassa olevan jo 20 hehtaaria purjoa ja kaiken kaikkiaan vihannesten viljelyssä 40 hehtaaria.³⁹⁸ Yhden muistelijan mukaan purjon suurtuotanto ajoittui vuosiin 1978 - 1986.³⁹⁹ Fredrik Aminoff viljeli vuonna 1980 sekä Kankaisten että Saustilan kartanon maita. Peltojen kokonaispinta-alaksi tuli noin 200 hehtaaria, joista 100 hehtaaria oli viljalla ja 20 hehtaaria sokerijuurikkaalla.⁴⁰⁰ Loput 80 hehtaaria olivat vihannesten ulkoviljelyssä, joka on valtava määrä, kun sitä verrataan edellä mainitsemaani vastaavaan lukuun Åminnessa. Kokoluokaltaan Åminnen kartano on huomattavasti Kankaisten kartanoa suurempi. Åminnen kokonaisala 1950-luvulla oli noin 2000 hehtaaria, josta runsaat 400 hehtaaria oli peltoviljelyssä.⁴⁰¹ Myös Kankaisissa oli tämän lisäksi iso kasvihuone.

Kartanoiden toimintaedellytyksen kiristyivät edelleen 1980-luvulla. Arvokkaiden kartanomiljöön ylläpito, rakennusten kunnostaminen ja puistoalueiden hoito vaativat hyvät taloudelliset resurssit. Samaan aikaan Euroopan integraatiokehitys pakotti kartanoita erikoistumaan yhä enemmän ja aiempaa jalostetumpaan tuotantoon. Esimerkiksi Åminnen kartanossa todettiin, ettei silloinen tuotantomalli ollut taloudellisesti riittävä,

³⁹⁶ Nainen 1925 ystävä, 10.11.2010.

³⁹⁷ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

³⁹⁸ Purjosipulin lisäksi Kankaisissa tuotettiin ulkoviljelyssä vuonna 1973 keräsalaattia, kukkakaalia, lehtiselleriä, maa-artistokkaa ja kasvihuoneessa meloonia ja lehtisalaattia. Hellin Lindholmin leikekirja. Kankaisten kartano elää vihannesten viljelyllä. Lehtisellerikin viihtyy Suomessa. Tuntematon lehti ja julkaisupäivä. 1973.

³⁹⁹ Nainen 1929 työntekijä. 06.10.1999.

⁴⁰⁰ Hellin Lindholmin leikekirja. Kankaisten maailmanennätys. Turun Sanomat, Maatalousekstra. 1980.

⁴⁰¹ Åminnen kokonaisala on 2000-luvun alkuvuosina ollut sama, mutta peltoviljelyssä on ollut noin 300 hehtaaria. Lavonen 2006, 91, 110.

jotta olisi pystytty harjoittamaan maataloutta sekä pitämään huolta kartanomiljööstä. Välttämättömissä maatalouden uudistuksissa Åminnen kartanossa päätettiin erikoistua luonnonmukaisin menetelmin harjoitettavaan yrttiviljelyyn. Sen lisäksi suunnitelmissa oli perustaa tislaamo, jossa yrteistä valmistettaisiin öljyä. Kartanon mailla koeviljeltiin jopa 300 yrttilajia. Åminnen tilanhoitaja Philip von Knorring suunnitteli, että uusia hankkeita rahoitettaisiin muun muassa rakentamalla meren rantaan, kartanon maille, korkealuokkainen asuinalue ja vierasvenesatama. Laajennussuunnitelmat Åminnessa kariutuivat Suomen poikkeuksellisen suureen lamaan 1990-luvun alussa.⁴⁰² On mielenkiintoista huomata melko suuria yhteneväisyyksiä Kankaisten kartanon ja Åminnen kartanon kehityksessä.

Fredrik Aminoff aloitti viherkasvien viljelemisen kaalin viljelemisellä ja siirtyi purjoon, sen jälkeen kun oli keksinyt, miten se saadaan säilymään talven yli. Nuori paroni keksi, että jos purjoa voidaan säilyttää hapettomassa tilassa, niin se säilyy. Sen jälkeen hän rakennutti Kankaisiin 1970-luvun alkupuolella ison purjohallin, joka oli tavallaan kuin ”iso jääkaappi”, josta oli pumpattu ilma pois.⁴⁰³ Purjohallin rakentaminen oli valtava investointi, johon muistelijan mukaan meni niin Saustilan kartanosta saadut rahat kuin Kankaisten metsät: ”sahas kaiken mikä mahdollista”.⁴⁰⁴ Muistelija esittää kerronnassaan kritiikkiä nuoren paronin toimille, sillä hän ei näe Fredrikin hoitaneen kartanon metsiä kovin vastuullisella tavalla. Kankaisissa elämätyönsä tehnyt muistelija kertoo vihannesvaraston lämpötilan seuraamisen olleen hyvin tarkkaa ja ”niin erikoinen varasto ettei siitä paljon tääl Suomes tiedetty”. Myös ongelmia ilmeni, sillä vihannesvaraston lämpötila-anturit reagoivat herkästi ja ainutlaatuiseen varastoon ”vois tulla yhtäkkiä vikoja”. Muistelijan tulkinnassa varasto oli liiankin erikoinen ja ainutlaatuinen, jonka takia se vei paljon kartanon rahoja. Kaikkien muistelijoiden tulkinnoissa on nähtävissä, että he ovat kokeneet purjohallin liian suurena investointina. On kuitenkin myös muistettava,

⁴⁰² Lavonen 2006, 98-105. Åminnen kartano pääsi velkojien kanssa sopuun vuonna 1993 ja elpyi. Holger von Knorringin perilliset halusivat, että ”Hornien ja Armfelttien perintöä ei saa kadottaa, Åminnen on säilyttävä kokonaisuutena ja kartanon toiminnan on jatkuttava perinteiden mukaisesti”. Björn Wahlroos osti Åminnen kartanon 28.6.2001.

⁴⁰³ Vihannesten varastointi perustuu siihen, että nostamalla ilman hiilihappopitoisuutta ja alentamalla happipitoisuutta saadaan vihannesten elintoiminta ja hengitystoiminta hidastumaan. Kankaisten vihannesvarastossa on 6 osastoa, joihin mahtuu 6 metrin korkuiset laatikkorivit. Seinät on maalattu ilmatiiviillä maalilla, ovet ovat peltiset ja niissä on kumitiivisteet. Ilma tarkistetaan 2 kertaa päivässä. Kyseiseen varastoon mahtuu purjosipulia noin 800 000 kiloa ja kukkakaalia noin 400 000 kiloa. Mies 1942 muu, 28.10.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Hellin Lindholmin leikekirja. Kankaisten maailmanenätys. Turun Sanomat, Maatalousextra. 1980.

⁴⁰⁴ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

että heidän tulkintansa on tehty nykypäivässä eli he tietävät purjehallin rakentamisen jälkeisistä ajoista. Fredrik itse on uskonut keksintöönsä ja rooliinsa viherkasvien viljelyn edelläkävijänä Suomessa. Hän otti riskin ja panosti tekemäänsä valintaan kaiken mahdollisen. Lehtihaastattelussa nuori paroni itse sanoo vihannesviljelyn päätuotteeksi tulleen purjon, koska muutamat isot tilat olivat jo aloittaneet kaalin ja punajuuren viljelyn. Fredrik ei halunnut ”apinoida”, vaan luoda oman tiensä.⁴⁰⁵

Fredrik Aminoff sanoo lehtihaastattelussa tilakoon pienenemisen olleen ”yksi syy erikoisviljelyn käynnistämiseen”. Hän on kokenut ihmisillä olleen harhakuvia kartanoista sekä koon kuin vaikka herraskartanokulttuurin suhteen. Suomessa kartanoiden tilakoot ovat olleet aina huomattavasti pienempiä kuin esimerkiksi Ruotsissa tai Venäjällä. Fredrik Aminoffin mukaan suurtiloja ei ole koskaan ollut Suomessa ”eikä etenäkään reduktion, torpparilain ja asutuslain jälkeen”. Hän myös sanoi, että yleisesti ”tarraudutaan” sellaiseen kuvaan kartanoista, joka keskittyy rakennukseen ja sisustukseen eikä elävään kartanokokonaisuuteen, jossa harjoitetaan monipuolista liiketoimintaa.⁴⁰⁶ Fredrik Aminoff oli pahoillaan asiasta mutta enemmän hän oli pahastunut ihmisten ennakkoluuloista. Antamallaan haastattelulla on hän halunnut ravistella ympäristöään näkemään, miten ahtaalle kartanon omistajuus oli ajautunut oman aikansa yhteiskunnassa 1970- ja 1980-luvulla.

Vihannesviljely edellytti Fredrik Aminoffilta paljon pioneerityötä ja keksintöjä. Suomessa kasvukausi on lyhyempi kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa, kasvien sopeutuminen Suomen ilmastoon oli hankalaa ja erilaiset kasvitaudit sekä tuholaishyönteiset vaivasivat ajoittain viljelyä. Vihannesten varastointi oli myös ongelmallista, koska ne pilantuivat helposti ja tarvittavia koneita ei aluksi ollut saatavilla.⁴⁰⁷ Nuori paroni otti ongelmat haasteena vastaan ja lähti tiedemiehen innolla keksimään niihin ennakkoluulottomasti ratkaisuja:

Hän (Fredrik) oli kova ideoimaan kaikkee, suunnittelemaan... ja kehittämään. Kaikennäkösii. Kaikkee tota viljelytekniikkaakin, purjo oli se tärkein, se oli aina mieles. Sit kaikennäköst, miten sitä viljellään ja sit millai, ja sit noi koneet. Ne oli semmonen... aika tärkeä niist se oli aina... suunnittelemaan.

⁴⁰⁵ Hellin Lindholmin leikekirja. Monitoiminen Claes Aminoff ei suostu ahtautumaan muiden muotteihin. Kankaisten vapaaherra. Turun Sanomat 23.9.1988.

⁴⁰⁶ Hellin Lindholmin leikekirja. Monitoiminen Claes Aminoff ei suostu ahtautumaan muiden muotteihin. Kankaisten vapaaherra. Turun Sanomat 23.9.1988.

⁴⁰⁷ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

nitteli. Mut hän oli kaikennäkösii ideoit, varmaan aina pyöri joku idea pääs, eri kohteeseen tiettyt hiukan. Mutta tota... se toteuttaminen se oli aina semmonen hauska, se herätti hilpeyttä sit ku hän oli taas keksinyt jonkun, miten joku tapahtu ja ku hän esitti. Se oli joskus aika hauska... tilanne (naurahtaa).

Työntekijä muistelee nuoren paronin keksijänluonnetta. Hän tuo esille keksintöjen käytökelvottomuuden: ”niit ei niinku voinut toteuttaa, ne oli liian lennokkaita”. Muistelijan kertomus antaa kuvan, miten Fredrik on ollut työntekijöiden mielestä turhankin tärkeä ideoistaan ja liian malttamaton: ”harvoin niist valmiiks pääsi”. Fredrik antoi määräyksen, miten jotakin laitetta rakennetaan ja sitä tehtiin muutama päivä ja sen jälkeen taas purettiin, kun hän sai toisenlaisen ajatuksen. Muistelija oli tästä myös harmissaan, koska keksintöjä ei päästy kokeilemaan, kun ne jo ”tyrmättiin”. Hän näki myös jatkuvan rakentamisen ja purkamisen hyvin turhauttavana. Nuoren paronin innostuneisuus omista ideoista ”herätti hilpeyttä”, hänen esittäessään uusia ratkaisujaan. Lehtiartikkelista selviää, että Kankaissa on kehitetty muun muassa purjonistutuskone, kauppakunnostuskone sekä kukkakaalin korjuukone.⁴⁰⁸

Fredrik Aminoff oli mukana monenlaisissa vihannesviljelyn tutkimushankkeissa. Hän toteaa jo vuonna 1973, että tutkimustoiminta on ollut toistaiseksi vähäistä, mutta sitä pitää kehittää ja laajentaa, jotta saadaan pienennettyä vihannesviljelyn riskejä.⁴⁰⁹ Fredrik Aminoff visioi ja ideoi jatkuvasti kartanon tulevaisuutta. Työntekijämuistelijan mukaan nuorella paronilla ei kuitenkaan ollut käytännön kokemusta ja ajatusta ”vaan teoria”.⁴¹⁰ Tämä sama asia näkyy myös toisen muistelijan näkemyksessä:

Niin, ei käytännön asiat menny samaan ku mitä hän suunnitteli. Et siin tuli sitä ristiriitaa, aika paljon. Ei se pelto sit oo kuiva, jos se ei oo kuiva. Ja se olis tarvinnut olla. (naurahdus) Se tuotti vaikeuksia.⁴¹¹

Muistelija on nähnyt Fredrikin olevan malttamaton ja myös itsepäinen. Kun hän on halunnut jonkun asian olevan jotakin, niin sen on sitä pitänyt olla. Työntekijöiden keskuudessa tämä Fredrikin piirre on herättänyt ihmetystä, naurua ja ehkäpä joidenkin kohdalla myös pilkkaa.

⁴⁰⁸ Hellin Lindholmin leikekirja. Kankaisten maailmanennätys. Turun Sanomat, Maatalousextra. 1980.

⁴⁰⁹ Hellin Lindholmin leikekirja. Kankaisten kartano elää vihannesten viljelyllä. Lehtisellerikin viihtyy Suomessa. Tuntematon lehti ja julkaisupäivä. 1973.

⁴¹⁰ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴¹¹ Mies 1950, työntekijä. 15.12.2010.

Keksinnöt nousivat etualalle ja taloudellisesti kannattava viljelytoiminta kärsi. Peltotyöt saivat odottaa, jos nuori paroni oli keksinyt parannuksen:

(...) jos pellol sattus semmonen aika olemaan, ei hän sitä ajatellut, no mee tekemän semmonen siihen väliin, antaa peltotyökalun seisoo. ... Ihan sama, että monta kertaa harmitti tuolla pellolla, ku oli joku istutustouhu tai joku ja hän oli sitä jo miettiny jo, se istutettiin nyt kymmene sentin välein esim purjoo. Sit hän oli yöllä miettiny ja.. yöl mieleen, ku hän valvo pitkään, yleensä hän valvo hyvin pitkään yöllä Aamupäiväsin hänt ei sit niin näkynytkään, ellei ollu joku tärkeä tilanne. Tulikin tieto aamupäiväl, ku oltiin pienen aikaa pellol oltu, et kaikist taim välit muutetaan kahteentois senttiin. Kaksikymment ihmist, kahdel koneelt, neljäkymment ihmist, istuu ja odottaa. Se on aikamoinen prosessi semmoses, ku se taimiväli jouduttii kaik siirtämää. Siin meni kaks tuntii äkkii, ku korjaamon miehet sen siirsi ja purki kaikki ja vaihto. Joo. Et tämmösii hänel tuli, et ei hän ajatellu sitä kustannust ollenkaa, minkä hän aiheuttaa. Olis sit antanu tai vaik sit illal sanonu, et se täytyy muuttaa. Hän ei sit sitä niinku ajatellu ollenkaa, et yht'äkkii jottai muuta tekemää, ei kai ne nyt sit (?). Ei siin mittä, kyl ne sit siin seiso ja odottaa.⁴¹²

Fredrikin uppoutuminen tutkimukselle viljelyn kustannuksella selvästi kiusasi työntekijöitä, jotka olisivat halunneet tehdä ensin ne varsinaiset työt ja sitten vasta osallistua Fredrikin tutkimuksiin. He kokivat viljelyn kärsivän niin kasvullisesti kuin taloudellisesti. Mutta se, mitä omistaja määräsi, tehtiin vastaan panematta. Tutkimuksiin kului myös kartanon alati niukkenevia rahavaroja, joka myös huolestutti kartanoyhteisössä.⁴¹³ Fredrikin vaihtuvat viljelyyn liittyvät ohjeet, tekivät työnteosta arvaamatonta ja se oli työntekijöille varmasti joskus turhauttavaa. Haastateltava on ollut mukana kertomassaan tutkimuksessa ja erittäin hyvin siitä perillä.⁴¹⁴ Työntekijän näkökulmasta tuntui, ettei paroni arvostanut heitä, vaan he joutivat aina odottamaan. Toinen haastateltavista tiivistää mielipiteensä suoraan: ”nuoren paronin taholta ei kunnioitettu työntekijää ollenkaan”.⁴¹⁵

Isän ja pojan välejä monen muistelijan mukaan kiristi juuri Fredrik Aminoffin suuntautuminen viljan sijasta viherkasvien viljelyyn 1970-luvulta alkaen. Claes ei tätä hyväksynyt ja myös purjohallin rakantaminen ei ollut vanhalle paronille mieleen:

⁴¹² Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴¹³ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

⁴¹⁴ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴¹⁵ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

(...) Hän tota varmaan vastusti kovin sillon jo aikoinaan kai purjohalliiki, et ei semmost tehdä ja muuta. Ja oli tarkka kaikist.⁴¹⁶

Muistelija on tullut Kankaisiin töihin vuonna 1978, kun purjohalli oli jo ollut käytössä ja vihannesviljelyn mittakaava kasvanut suureksi. Kuulopuheiden mukaan hän on tullut kinnut vanhan paronin vastustaneen hallin rakentamista. Purjohallin rakentaminen on kiistatta ollut mittava investointi, kuten myös sen ylläpito. Vuoden 1993 sähkötariffin mukaan, kun se kävi täydellä teholla ”siihen uppos 75 000 markkaa kuukaudessa”.⁴¹⁷ Näin suuret kulut edellyttävät luonnollisesti myös suuria tuloja.

Vihannesviljelyssä oli monia huomioonotettavia asioita. Fredrik Aminoffille oli tärkeää, että Kankainen oli Pohjoismaiden suurin vihannesten tuottaja, vaikka koko tuottikin myös ongelmia:

Varsiselleriiki kokeiltiin kerran 6 hehtaari. Sit ku jottai kokeiltiin, ni ne oli tämmösii ne määrät. Ja säilyvyydest ja myyntimääräst ei ollut hajua-kaan, ni se tuotettiin kyl, mut siihen se sit loppuski. (...) Ei markkinat otanu semmost vastaan, niin suurta määrää äkkii ja. Ja sit säilyvyydest ei oikeen ollu tietoo, se pilaantus kaikki.(...) Se tiedettiin kevääl jo. Joka kevät ku niit istutettiin, et liian suuria o, et ei, ei näin paljon. (...) Paroni halus. Se sanos ain pinta-alan, kuin pal tarvii olla.⁴¹⁸

Työntekijämuistelija tuo esille vihannesviljelystä monia epäkohtia. Muistelijan mukaan parhaimmillaan purjoa oli 32 hehtaarilla, kukkakaalia 46 hehtaarilla ja jäävuorisalaattia 25 hehtaarilla. Kaikki Kankaisten pellot, jotka muodoltaan tai kuvioiltaan sopivat vihannesviljelyyn, oli otettu siihen käyttöön. Muistelijan tulkinnan mukaan pienemmillä hehtaarimäärillä viljely olisi ollut jonkinlaisessa hallinnassa. Silloin olisi pystytty valikoimaan vihannesviljelyyn parhaiten soveltuva maa, saamaan paremmat peltokuviot ja ehditty käsittelemään tuotettu vihannessato. Hän kritisoi nuoren paronin tarvetta vain lisätä vihannesviljelyn hehtaarimääriä. Tavoitteena oli olla Pohjoismaiden ykkönen vihannesviljelyssä pinta-alaltaan, mutta sadon puolesta muistelijan mukaan ei.⁴¹⁹ Myös monet muut muistelijat kritisoivat vihannesviljelyn liian suurta mittakaavaa.⁴²⁰

⁴¹⁶ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴¹⁷ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

⁴¹⁸ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴¹⁹ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴²⁰ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Mies 1942 muu, 28.10.2010. Mies 1927 muu, 27.10.2010.

Uusi erikoistumissuunta vaati mittavia investointeja ja niitä Fredrik Aminoff rahoitti myymällä muita tilojaan sekä metsää. Viherkasvien viljely niin ”suurella mittakaavalla Suomessa” johti siihen, että Fredrik Aminoff ”joutui taistelemaan”, jotta saisi samantyyppiset tuet kuin muut.⁴²¹ Muistelija kertomuksessa painottuu Fredrikin edelläkävijän rooli sekä vihannesviljelyn laajuus. Fredrik Aminoffilla oli luonnon asettamien esteiden ja haasteiden lisäksi vastassaan myös yhteiskunnan byrokratia ja ”uusi virkamiesluokka”⁴²². Hän siis koki muun muassa kunnanpäättäjien laittavan kapuloita rattaisiin ja toimillaan vaikeuttavan maaseudulla harjoitettavaa elinkeinoelämää. Käytössäni olevassa leikekirjassa on paljon lehtileikkeitä 1980-luvun lopulta, jolloin Fredrik Aminoff oli jo taloudellisesti ahtaalla vihannesviljelynsä kanssa. Joko leikekirjaan ei ole aiempaa kirjoittelua taltioitu tai sitten lehtikirjoittelu sekä Fredrikin antamat haastattelut ovat lisääntyneet huomasti vuosikymmenen lopulla. Jälkimmäinen on todennäköisempi syy, sillä Fredrik Aminoffin ja Maskun kunnan välillä käytiin 1980-luvun lopulla leikekirjaan taltioitujen lehtien sivuilla kiivasta sanasotaa. Kiistan kohteena olivat muun muassa Fredrikin ideoiman Kankaisten tekoaltaan rakentaminen ja kunnan huoli pohjaveden riittävydestä sekä Rivieran alueen kaavoitus ja rakennushankkeet, joihin kuului hotelli- ja kylpyläkeskus sekä golfkenttä. Erilaisiin käyttötarkoituksiin olevia kortteleita piti toteuttaa nuoren paronin mukaan ”jopa 70 000 kerrosneliömetriä”⁴²³.

Tekoaltaan avulla Fredrik halusi ratkaista vihannesten kasteluongelman, sillä niiden kasvattamisessa tarvittiin paljon kastelukapasiteettiä. Rivieran hankkeella hän puolestaan pyrki rahoittamaan kartanon toimintaa ja kehittämään kartanon liiketoimintaa myös matkailun pariin. Fredrik halusi muistelijan mukaan säilyttää varsinaisen ”kartanomiljöön entisellään”⁴²⁴ ja niinpä suunnitelmat koskivat Rivieran aluetta, joka sijaitsee hie-
man ydin kartanoalueesta Turkuun päin, nykyisen kasitien varrella. Maskun kunnan päätöksistä vastasi ”suurpuolue” keskusta, joka ”jarrutti koko ajan”⁴²⁵. Asiat etenivät muistelijan mukaan hitaasti ja samalla ilmeni myös keskustan ja nuoren paronin vastakainasettelu. Lehdistössä juuri nämä kaksi leiriä ovat kertoneet oman tarinansa asioiden kulusta. Sanasota johti myös yhdessä vaiheessa siihen, että kunta julisti Rivieran alueen

⁴²¹ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

⁴²² Hellin Lindholmin leikekirja. Monitoiminen Claes Aminoff ei suostu ahtaautumaan muiden muotteihin. Kankaisten vapaa herra. Turun Sanomat. 23.9.1988.

⁴²³ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

⁴²⁴ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴²⁵ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

toimenpidekieltoon, koska halusi ostaa alueen itselleen. Fredrik Aminoff ”pahastui” asiasta, koska kunnan tapa toimia esti rakentavat neuvottelut. Toimenpidekiellon suora vaikutus oli estää nuorta paronia myymästä aluetta ulkopuoliselle.⁴²⁶ Mikäli kaavoitus-suunnitelmat olisivat edenneet ripeämmin, olisi Fredrik Aminoff saanut rahaa tonttien myynnistä ja saanut rahoitettua kartanon toimintaa.

Muistelijat nostavat esille myös Fredrik Aminoffin tilanhoitajan Hans Hammaströmin, joka palkattiin tilanhoitaja Backmannin tilalle vuonna 1977. Muistelijan mukaan tilanhoitaja Backman ”ei tullut paronin kans toimeen”, koska tilanhoitaja olisi halunnut: ”viljellä ja pittää niinko tätä taloa pystys ja viljellä sillai tuottavasti eikä ruveta ton purjon kans..”.⁴²⁷ Muistelija tulkitsee kertomuksessaan myös itse, miksi kartano ajautui taloudellisiin vaikeuksiin. Ensimmäiseksi syyksi muistelijat nostivat yleisesti vihannesviljelyn ja erityisesti esillä on purjo. Toiseksi tekijäksi he toivat tilanhoitajan merkityksen taloudellisiin sekä tuotannollisiin ongelmiin. Hans Hammaström on koulutukseltaan sähköasentaja:

Hänel ei ollu minkäänlais kokemust maanviljelyksest. Hän ei ikän pellol ollu ennen, nähnytkään (?), niin tota, hänt oli sit helpompi johdatella mieles mukkaa. Hän teki niin kuin käsketään.⁴²⁸

Muistelijan kertomuksesta paistaa ihmetys siitä, että paroni hankkii tilanhoitajakseen miehen, jolla ei ole aiempaa kokemusta maanviljelystä. Toisaalta hän tulkitsee nuoren paronin hankkineen oikeaksi kädekseen henkilön, joka teki niin kuin hän halusi. Toinen muistelija kertoo Hammaströmin olleen ensin Kankaisissa työmiehenä ja Fredrikin valikoineen hänet myöhemmin tilanhoitajaksi.⁴²⁹

Pitkäaikainen työntekijä oli sanonut nuorelle paronille tilanhoitajan valinnan jälkeen: ”väärän askeleen teit!”⁴³⁰, josta Fredrik oli suuttunut hänelle. Muistelija kertoi, miten Kankaisissa ”tilanhoitaja oli aina ollut koulutettu ihminen”. Hän perustelee näkemystään huonosta ratkaisusta myös sillä, että ”Fredrikille olisi pitänyt sanoa ei joskus”, jos oli tilanhoitajana. Sitä tilanhoitaja Hammaström ei muistelijan mukaan tehnyt ja hänellä myös ”meni päähän, et oli tilanhoitaja tommoses paikkaa”. Tilanhoitaja kulki muisteli-

⁴²⁶ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

⁴²⁷ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴²⁸ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

⁴²⁹ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

⁴³⁰ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

jan mukaan valkoinen paita päällä ja ajeli auton kanssa kartanon mailla. Liiketaloudellisten ratkaisujen vastuu lankeaa niin nuoren paronin kuin tilanhoitajan harteille. Yksi muistelija juuri painottaa, että Kankaisista olisi ollut myös henkilö, jolla olisi ollut ammattitaitoa ja huomiokykyä, mutta hänellä ei ollut taas valtaa.⁴³¹ Kankaisten työntekijöiden joukossa oli näkemyksiä kehityksen huonosta suunnasta, mutta ilman mahdollisuuksia vaikuttaa, se ei auttanut. Kartanossa pidettiin myös ”näennäisiä työmaakokouksia”⁴³². Muistelijan kritiikki kohdistuu siihen, että todellisuudessa työntekijät eivät voineet vaikuttaa asioihin, vaan saivat vain seurata vierestä ja tehdä, mitä käskettiin.

Vihannesviljely lisäsi erityisesti kausityövoiman tarvetta ja Kankaisista tuli taas 1980-luvulla huomattava työllistäjä Maskussa.⁴³³ Työvoiman määrä vaihteli vuodenajan mukaan, mutta keskimäärin työntekijöitä oli ympäri vuoden noin 50 henkeä. Kiireiseen aikaan tehtiin kahta tai kolmea vuoroa ja työntekijöiden määrä vaihteli 200 – 250 henkilön välillä. Työntekijöistä vain harvat olivat olleet pitkään Kankaisissa: ”tääl oli vissiin aika vaihtuva se porukka sillo”⁴³⁴. Muistelija kertoo 1970-luvusta, kun tuli itse Kankaisiin ja jäi sinne: ”olihan siin vaikeita aikoja, mut taas sit oli mukavampiikin aikoja, välist hyvinki hauskaa.”⁴³⁵ Ajat ja tilanteet vaihtelivat ja sitä kautta myös työnteon laatu ja mielekkyys. Kuten aiemmin on tullut ilmi, niin muistelijat eivät pitäneet Fredrik Aminoffia kovin hyvänä työnantajana.⁴³⁶ Hän ei jakanut kiitosta, ei suullista eikä kirjallista, vaan antoi ennemmin kehujen sijaan risuja:

Kyl hän muutaman kerran aika kovii sanoi käytti tuol mut.. mitä niist. (...) Ei hän mittää sillai kehunu. Hän oli aika paljon semmonen erilainen... toisin päivin. Toisin päivin se voi olla, et hän jutteli paljonki, mut ku oli hänel vähän huonompii päivii, sillon se ei puhunu mitään, se ei edes nähny ku se meni. Et se oli semmone. Toisinas se näki kaukaa, ja jutteli...ja nau-ro ja puheli ja toisen päivän se meni, ettei nähnykkä.⁴³⁷

⁴³¹ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴³² Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴³³ Vahe 1991, 62. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴³⁴ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴³⁵ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴³⁶ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010.

⁴³⁷ Mies 1950, työntekijä. 15.12.2010.

Muistelijan kertomus vahvistaa jo aiemmin muistelijoiden tulkintaa Fredrikin luonteesta. Siinä näkyy tietynlainen kaksijakoisuus, kuten tässäkin muistelussa. Välillä Fredrik oli iloinen ja puhelias seuramies ja välillä äkäinen ja tyly.

Fredrik Aminoff oli lehtien palstoilla vuonna 1988 myös työvoimapulan vuoksi. Hän kertoi, ettei ”työvoimaministeriö anna lupaa tuottaa tilapäistä ulkomaista työvoimaa”. Kankaisten pelloilla oli ollut aikaisemmin puolalaisia korjaamassa vihannessatoa, mutta Suomen ”sekava työlupakäytäntö” vaikeutti tilapäisen ulkomaalaistyövoiman palkkaamista. Kankaisten kartano koki vuonna 1988 yli miljoonan markan suurtappion, kun pelloilta jäi korjaamatta noin 40 000 kiloa purjoa, noin 150 000 kiloa kukkakaalia ja noin 80 000 kiloa salaattia. Tilanhoitaja Hans Hammaström uskoi Euroopan integraatiokehityksen auttavan ”lupaviidakon” raivaamisessa, mutta näki alan mahdollisuudet tulevaisuudessa pessimistisinä: ”tuotantokustannukset ovat korkeat ja hintataso vain nousee palkkakustannusten paineessa”.⁴³⁸ Nuori paroni kokeili 1980- ja 1990-luvun taitteessa kaupata myös multaa ja siirtonurmikkoa.⁴³⁹ Viimeisinä vihannesviljelyvuosina taimet tuotiin ulkomailta, mutta heiveröiset ja pienet taimet kärsivät matkasta ja tätä kautta myös laatu heikkeni.⁴⁴⁰ Fredrik piti loppuun asti kiinni tilanhoitajastaan eivätkä he yhdessä löytäneet uutta suuntaa kartanotaloudelle vihannesviljelyn päätyttyä tappiolisena.

Fredrik Aminoff lähti kehittämään Kankaisten kartanoa vihannesviljelyyn panostamalla. Hän teki myös mittavia suunnitelmia Rivieran alueen ottamiseksi niin matkailun, virkistuksen, asutuksen kuin teollisuudenkin käyttöön. Hänen, Maskun kunnan päättäjien ja myös yhteiskunnallisen organisaatioiden intressit joutuivat monesti törmäyskurssille. Asioiden eteneminen ja ratkaisut keskivät Fredrikin kannalta liian kauan. Muistelijat näkevät hänen olleen älykkö ja keksijä, jolle käytännön viljelyn organisoiminen ja kannattavuuden seuraaminen olivat toisarvoisia. Fredrik on myös itse lehtihaastattelussa todennut, että tieteellisen päätösten tekeminen on helppoa, kunhan ei ole taloudellista

⁴³⁸ Hellin Lindholmin leikekirja. Työvoiman saanti helpommaksi. Turun Sanomien pääkirjoitus 4.11.1988. Yli miljoonan vahingot. Työvoimapula jätti maahan Kankaisten vihanneksia. Turun Sanomat. Julkaisupäivä?. Kukapa minimipalkalla vihannespellolla möyrisi? Viljelijät yhä enemmän ulkomaalaisten varassa. Tuntematon lehti ja julkaisupäivä.

⁴³⁹ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

⁴⁴⁰ Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010.

vastuuta.⁴⁴¹ Muistelijoiden mukaan Fredrik olisi tarvinnut tilanhoitajakseen miehen, joka olisi tarvittaessa kyseenalaistanut nuoren paronin päätöksiä.

5.3. ”Se oli niin täpärällä” – Fredrikin ratkaisunvuodet ja pankkikriisi

Kankaisten kartano oli ajautunut 1980-luvun kuluessa taloudellisen ahdingon partaalle. Tilanne ei ollut mitenkään poikkeuksellinen, sillä muissakin kartanoissa, esimerkiksi Åminnen (Joensuun) kartanossa, jouduttiin pohtimaan maatalouden rakennetta ja kartanon toimintamalleja uudelleen. Samoihin aikoihin 1990-luvun alussa Suomessa alkoi poikkeuksellisen suuri taloudellinen lama.⁴⁴² Fredrik Aminoff ei onnistunut uudistamaan Kankaisten kartanotaloutta terveelle pohjalle ja pääsemään sopuun velkojien kanssa. Kaikki muistelijat halusivat kertoa Aminoffien ajan päättymisestä omia muistojaan, ajatuksiaan ja tulkintojaan.

Kaikki muistelijat nostavat esille pankin, joidenkin muistelijoiden mielestä jopa laitto-man, toiminnan tapahtumien kulussa. Turun kaupunki pakkolunasti Korkeimman oikeuden päätöksellä Fredrik Aminoffilta Metsäkylän kartanon vuonna 1975. Kartano-kaupasta Fredrik oli saanut ”aika isot summat” ja rahat oli talletettu pankkiin määräajaksi, kun 1980-luvulla nuori paroni olisi tarvinnut rahoja, tehty sopimus kuitenkin piti:

Pankki piti siitä kiinni ja kun Kankaisissa tarvittiin lainoja niin ne oli viimeisen päälle korkealla korolla, vekselikorkoa myöten. (...) nämä talletukset makasivat olemattomalla korolla sitte, eikä niit sit annettu sieltä sit pois. Se oli...sen olis voinu purkaa, ei se ollut missään tapaukses järkevä eikä lainvoimainenkaa.⁴⁴³

Muistelija halusi tuoda esille, miten tilanne oli ”hassu yhtälö”. Nuorella paronilla olisi ollut rahaa, mutta se oli kiinni pankissa. ”Aikamoista vääryyttä” muistelijan mielestä tehtiin. Hän nostaa esille myös sen, että jos nuori paroni olisi myynyt kaikki Rivieran seudut, ei hänelle olisi jäänyt velkoja. Lisäksi korvaus vapailla markkinoilla myytäessä olisi ollut paljon parempi ja esimerkiksi Ketoset olisivat olleen kiinnostuneita kartanosta. Irma Ketonen⁴⁴⁴ oli ollut ”Fredrikin hyvä ystävä”. Muistelija kokee sen, että vapaa-

⁴⁴¹ Hellin Lindholmin leikekirja. Tutkimustyötä vanhassa kartanossa. Aamuset 04.12.1991.

⁴⁴² Lavonen 2006, 98-102.

⁴⁴³ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁴⁴ Vuorineuvos Irma Ketonen (1921-1988): TS-Yhtymän pääjohtaja, Oy Turun Sanomien toimitusjohtaja. Biografiakeskus 10.05.2010.

herran piti lähteä Portugaliin surullisena ja pohtii, miten Fredrikille olisi jäänyt hyvät olosuhteet Suomessa asumiseen, vaikka hän kartanosta olisikin luopunut.⁴⁴⁵ Pankin rooli syntipukkina korostuu muistelijan tulkinnassa tapahtumissa vahvasti. Fredrik Aminoff hoiti raha-asioitaan Maskun Säästöpankissa, joka fuusioitiin Turun Suomalaiseen Säästöpankkiin vuonna 1990:⁴⁴⁶

Kartanossahan loppui käteinen raha. Sehän oli niinku tämmönen likviditeettiongelma hänellä. Omaisuutta oli, muttei ollu likvidiä rahaa. (...) Pankit eivät enää uskaltaneet rahoittaa. Semmonen onneton tilanne, että säästöpankki oli kaatumassa kans. (...) Maskun säästöpankki ei ollut mitenkään vahva, kun se oli tämmönen itsenäinen säästöpankki.⁴⁴⁷

Muistelija tuo esille Fredrik Aminoffin huonon tilanteen, kun hänen oma taloudellinen ahdinkonsa yhdistyi Suomen yleiseen pankkikriisiin, joka koetteli juuri säästöpankisektoria kaikkein eniten.⁴⁴⁸ Säästöpankeilla oli suuria ongelmia ja Fredrik oli ”säästöpankissa velkoineen”. Muistelijan kerronnassa ilmenee myös pohdintaa, miten Fredrik olisi selvinnyt, jos olisi ollut isomman pankin asiakas tai jos aika olisi ollut toinen.⁴⁴⁹ Haastateltava näkikin Fredrikin ikään kuin onnettoman yhteiskunnallisen tilanteen uhriena. Toinen muistelija näkee pankin toiminnasta olleen ”etiikka kaukana”, muttei sen toiminta kuitenkaan ollut hänen mukaansa laitonta:

Suomalaista säästöpankkia voidaan sillä tavalla syyttää tästä, että kun Fredrikillä ei ollut rahaa maksaa korkoja ja lyhennyksiä niin tuota, ne kirjoitti vekselin. Ja sit tuli vekseli vekselin päälle ja se oli semmonen oravanpyörä.⁴⁵⁰

Talouden parissa elämänuransa tehnyt muistelija kritisoi myös pankin toimintaa, joka ajoi väkisin Fredrikin umpikujaan. Sama muistelija näkee, säästöpankin menettelystä huolimatta, Fredrikin itse vastuullisena omaan taloudelliseen ahdinkoonsa. Jokainen on vastuussa omista teoistaan ja niiden seurauksista. Hän kokee, ettei tiedettä rakastanut Fredrik ollut luonteeltaan talousihminen ja tämän seikan kaikki muutkin muistelijat alleviivaavat. Muistelijan mielestä Fredrik olisi tarvinnut rinnalleen sellaisen ihmisen, joka olisi puolestaan ollut kiinnostunut taloudesta. Tämän asian hän ilmaisee humoristisesti näin:

⁴⁴⁵ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁴⁶ Vahe 1991, 149.

⁴⁴⁷ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁴⁸ Valtiovarainministeriö, 24.5.2011.

⁴⁴⁹ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁵⁰ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

Olen aina sanonut, että Fridde on idearikas ja hyvin intellektuelli, mut tuota, se mitä häneltä puuttui oli taloudellisesti ajatteleva vaimo.⁴⁵¹

Kankaisten kartanon päätymistä Åbo Akademin säätiölle edelsi monta vaihetta ja Fredrik Aminoff punnitsi erilaisia vaihtoehtoja mielessään. Muisteluissa esille tulleita vaihtoehtoja olivat olleet sukulaisille myyminen, kunnan ostotarjous ja Åbo Akademin säätiön kanssa tehty sopimus.⁴⁵² Kunnan tarjous oli ollut ”parempi” kuin, mitä Åbo Akademin säätiön kanssa toteutunut kauppa, mutta silti Fredrik valitsi mielummin sen. Lisäksi nuori paroni olisi kunnan ostaessa saanut säilyttää linnan ympäristön omassa käytössään eli ydin kartanomiljöönsä entisellään, mutta kartanokokonaisuus olisi rikkoutunut.⁴⁵³ Muistelija arveli vaihtoehdon olleen henkisesti Fredrikille mahdoton, koska silloin hän olisi hävinnyt ”pahimmalle” vastustajalleen kunnallispoliitikko Jarmo Laivorannalle:

Mut mä en tiedä miks hän ei...ei sit siihen. Hän ei pitänyt sitä hyvänä et.. kokiks hän sen niin, et sitte tapahtui...se, mitä Laivoranta ajoi koko ajan, et hänet kaadetaan.⁴⁵⁴

Muistelijat esittävät omia tulkintojaan siitä, miksi Fredrik toimi juuri niin kuin toimi. Kunnan tarjouksen hylkäämiseen saattoi muistelijan näkemyksen mukana olla syynä Fredrik Aminoffin pitkä taistelu Maskun suurimman puolueen keskustan kanssa ja sen keulahahmona toimineen Jarmo Laivorannan kanssa. Laivoranta vaikutti Maskussa aina vuoteen 2004 asti, jolloin hän erimielisyyksien takia muutti Turkuun ja erosi kaikista luottamustoimistaan.⁴⁵⁵ Pienessä kunnassa oli monia kytkentöjä ihmisten välillä, joita eivät ulkopuoliset tienneet. Fredrik Aminoffin tilanne näyttää olleen hankala, sillä hän hoiti raha-asioitaan Maskun Säästöpankissa, jonka konttoripäällikkönä oli henkilö, joka puolestaan oli kunnallispolitiikassa ”keskustan kakkosmies” heti Laivorannan jälkeen. Näillä kunnallispoliitikoilla voisi ajatella olleen Fredrik Aminoffin talousasioista ”kaikki tiedossa”, kuten muistelija sen esittää.⁴⁵⁶ Muistelijan tulkinnan mukaan kartanon ja

⁴⁵¹ Mies 1942 muu, 28.10.2010.

⁴⁵² Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Mies 1946 muu, 11.01.2011. Mies 1927 muu, 27.10.2010.

⁴⁵³ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁵⁴ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁵⁵ Jarmo Laivorannan kotisivut, viitattu 04.05.2011. Laivoranta oli muun muassa Maskun kunnanvaltuustossa 1977-2004, Maskun kunnanhallituksen puheenjohtajana 1985-1988, Maskun kunnanvaltuuston varapuheenjohtajana 1989-1990 ja puheenjohtajana 1991-2000, Kansanedustajana 1991-1995.

⁴⁵⁶ Mies 1946 muu 11.01.2011.

sen viimeisen vapaaherran kohtaloon on ollut vaikuttamassa vahvasti Maskun kunnan päätöksentekijät, niin pitkällä kuin lyhyemmälläkin aikavälillä. Lopuksi se näkyi myös kunnan ostotarjouksen hylkäämisenä.

Fredrik Aminoffin ja Jarmo Laivorannan välien huonouteen voi olla monia syitä, joita ei ole mahdollista eikä mielekästäkään tämän tutkimuksen puitteissa selvittää. Muutamia selviä muisteluissa esille tuomia eroja tuon kuitenkin esille. Fredrik kannatti kokoomusta ja oli mukana kampanjoimassa ehdokastaan eduskuntaan vuoden 1990 vaaleissa.⁴⁵⁷ Laivoranta taas pyrki ja pääsi eduskuntaan keskustan riveistä. Hän on 12-lapsisen torpparin toiseksi vanhin poika, jonka lapsuus on eronnut paljon Fredrikin yläluokkaisesta lapsuudesta sisäköineen ja kotiopettajineen.⁴⁵⁸ Kenties mukana on ollut myös muuta henkilökemialla. Historiallinen muisti lienee ainakin ollut pitkä, sillä muistelijan mukaan toiminta vaikutti ”hyvin henkilökohtaiselta” ja henkilöityi Laivorantaan. Keskusta Maskun suurimpana puolueena oli ”monissa asioissa, juuri hänen (Fredrikin) hankkeitaan vastaan”.⁴⁵⁹

Toinenkin muistelijä näkee nuoren paronin henkilöineen kuntasuhteiden vaikeudet Laivorantaan ja Fredrik kampanjoi avoimesti häntä vastaan muun muassa lehtikirjoittelulla ja keräämällä adressia. Tämä muistelijä näkee puolestaan Laivorannan tehneen oikein, koska ”paroni halus, et hän on valtias ja hän määrää, mitä tehdään”. Muistelijä kertoo esimerkkinä, miten Fredrik olisi halunnut rakentaa vesialtaat, joista olisi kasteltu vihanneksia. Muistelijä kommentoi idean olleen ”ilman muuta susi ajatus yleensä ruveta niit tekemään.”⁴⁶⁰ Tällä haastateltava todennäköisesti viittaa hankkeen laajuuteen ja se olleen vaaraksi Maskun pohjavesien riittävyydelle. Muistelijä näki Laivorannan pitäneen kunnan puolta ja olleen ”sikäli” oikeassa. Nuorella paronilla oli paljon ideoita, mutta ne eivät olleen aina kovin taloudellisia, toteuttamiskelpoisia tai ”järkeviä”.⁴⁶¹ Muistelijä ei kritiikittömästi hyväksy kummankaan riitapukarin kantaa, vaikka kallistuukin esimerkiksi vesiallasasiassa Laivorannan kannalle.⁴⁶² Edellä mainituissa asioissa liikutaan tutkijan näkökulmasta politiikan moniulotteisilla areenoilla, joissa muistelijoiden tulkinnan

⁴⁵⁷ ks. Hellin Lindholmin leikekirja muun muassa *Kokoomus juhli Maskussa. MTK ja keskusta saivat sapiskaa*. Vakka-Suomen Sanomat 14.8.1990.

⁴⁵⁸ Jarmo Laivorannan kotisivut, viitattu 04.05.2011.

⁴⁵⁹ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁶⁰ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁶¹ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁶² Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

mahdollisuudet ja eroavaisuudet kasvavat. Näkökulmien ja mielipiteiden runsaudesta kertovat myös ajanjakson lukuisat lehtikirjoitukset.⁴⁶³

Suhteet kuntaan eivät olleet täysin poikki, vaan joidenkin ihmisten kanssa Fredrik Aminoff tuli hyvin toimeen. Maskun kunnan ja Fredrik Aminoffin välillä tehtiin myös ”kassakaappisopimus”, jonka tarkoituksena oli hankkia maita kunnalle ja helpottaa siis Fredrikin likviditeetti ongelmaa. Sopimus tehtiin kunnan luottamushenkilöiden ja pankin kanssa eikä sitä ”koskaan kunnassa käsitelty” vaan varasopimus laitettiin kassakaappiin odottamaan. Vaikka Kankaisten kartano siirtyi Åbo Akademin säätiölle, toteutettiin kyseisestä sopimuksesta se osa, että Rivieran alue siirtyi kunnalle.⁴⁶⁴ Kuntalaiset saivat ”hienon alueen” virkistyskäyttöön, Muisteli ja uskoo, että sopimus kunnan tavoittelemasta Rivierasta olisi syntynyt toisenlaisessakin tilanteessa:

Mutta se olis varmasti onnistunut kyllä Aminoffin kanssa, ku kaavotettiin niitä. Se on niin kauhean hidasta, ku yks suurpuolue jarrutti koko ajan.⁴⁶⁵

Muisteli näkee Fredrik Aminoffin olleen yhteistyöhaluinen, mutta ongelman olleen enemmänkin keskustan harjoittamassa kunnallispolitiikassa. Tilanne kuvastaa ennen kaikkea Maskun poliittisesti hankalaa tilannetta, jossa kuntalaiset olivat pääsääntöisesti jakautuneet kahteen leiriin, joko keskustan rintamaan tai rintamaan keskustaa vastaan. Myös monet muut muistelijat nostavat esiin ”heikon yhteistyön” kunnan kanssa.⁴⁶⁶

Kartanon tulevaisuudesta Fredrik Aminoff oli tehnyt suunnitelmia jo aiemmin ja laatinut muun muassa testamentin. Fredrik oli ajatellut, että Kankainen säilyy suvussa ja mainitsee lehtihaastattelussa, että hänellä on paljon serkkuja ja elämäntyön jatkuvuus taataan.⁴⁶⁷ Valtiolle hän ei kartanoa missään nimessä halunnut jättää, mitä myös yksi haastateltavista muisteli.⁴⁶⁸ Yhtenä vaihtoehtona oli siis sukulaisille myyminen, jolloin Kankaista ehkä edelleen luotsaisi eteenpäin Aminoffien suku. Fredrik Aminoff ei ollut kuin muutama sukulaisiinsa aktiivisesti yhteydessä ja sukulaisvierailut olivat vähäisiä.

⁴⁶³ ks. Hellin Lindholmin leikekirja

⁴⁶⁴ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁶⁵ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁶⁶ Mies 1950 työntekijä, 15.12.2010. Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010. Nainen 1929 työntekijä, 09.11.2010. Nainen 1927 ystävä, 03.12.2010. Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010. Mies 1942 muu, 28.10.2010.

⁴⁶⁷ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff, Tuntematon kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.9.1988.

⁴⁶⁸ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

Kaksi Aminoff-suvun veljestä Dieter ja Henrik Aminoff⁴⁶⁹ ilmaisivat halukkuutensa ostaa Kankaisten kartanon, kun Fredrikin taloudelliset ongelmat olivat tulleet ilmi:

Dieter Aminoff, mikä olis sit ostanuki sillon talon ku nämä vaikeudet tuli ja se olis ollut ihan hyvä ratkaisu. Tämmönen ku omistaa Vehon muun muassa ja Mercantiilin ja näitä sitte. Ja sit oli toinen tää Henrik Aminoff, hänen veljes.⁴⁷⁰

Muistelijan näkemyksen mukaan sukulaisten mukaan tuleminen olisi ollut hyvä ratkaisu säilyttää historiallinen miljöö dynaamisena ja samalla jatkaa vuosisataisia perinteitä. Samaa ajatusta ilmentää myös Fredrikin lehtihaastattelun lause: ”Tuhatkaan ammuttua, täytettyä ja esille asetettua elefanttia ei vastaa sitä yksilöä, joka saa luonnossa vapaana vaeltaa”⁴⁷¹. Myös radiohaastattelussa Fredrik on kartanoiden museointia vastaan. Her-raskartanokulttuurin tärkeä osa on hänen mukaansa ihmiset, jotka luonnollisesti museoinnin myötä katoavat.⁴⁷² Fredrik Aminoff ja työntekijämuistelija ovat mielestäni tässä samoilla linjoilla eli kartanomiljöö ja kartanolinna ovat heistä parhaimmillaan asuttuina ja elävinä kokonaisuuksina. Ajatusten yhteneväisyydestä huolimatta Fredrik ei nähnyt sukulaisilleen myymistä kuitenkaan parhaimpana vaihtoehtona ja muistelijakin painotti, ettei siinä ”sukulaistrakkautta tuntunut olevan”⁴⁷³. Aateliston ja suvun perinteet eivät sittenkään painaneet enää 1990-luvun taitteessa tarpeeksi. Fredrik Aminoff harkitsi kyllä Dieter tai Henrik Aminoffille myymistä, mutta asetti sille itse monia ehtoja. Hän olisi Dieter Aminoffille myydessään halunnut muun muassa olla edelleen mukana kartanon toiminnassa ja pitää itsellään määräysvallan. Lisäksi hän oli vaatinut tilanhoitaja Hans Hammaströmin pitämistä talossa. Dieter Aminoff ”ei hyväksynyt tätä missään tapauksessa”⁴⁷⁴. Osapuolet eivät päässeet toisiaan tyydyttävään sopuun, kauppaneuvottelut katkesivat ja samalla Aminoff-suvun omistus Kankaisissa. Muistelija tulkitsi Fredrikin olleen sukulaisia kohtaan epäluuloinen, eikä ollut oikein vakuuttunut heidän tarkoituksiperistään. Muut muistelijat eivät kertoneet asiasta mitään. Perhe- ja sukusuhteiden merkitys oli vuosikymmenien saatossa rapistunut. Se luottamus ja moraaliset velvoitteet,

⁴⁶⁹ Dieter Max Gregori Aminoff, synt. 9.12.1941. Muun muassa Vehon, Helvar Mercan ja Mercantilen osakas. Henrik Cecil Thomas Aminoff, synt. 31.3.1937. Veljesten isä Cecil Aminoff, synt. 22.1.1911, oli Fredrik Aminoffin serkku. Aminoff 1978, 222, 228, 232-233. Dieter Aminoffin verotiedot, viitattu 06.05.2011.

⁴⁷⁰ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁷¹ Hellin Lindholmin leikekirja. Paroni Aminoff. Tuntematon Kuuluisuus. Tuntematon lehti 10.9.1988.

⁴⁷² Radiohaastattelu, 27.3.1986.

⁴⁷³ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁷⁴ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

jotka olivat aikaisemmin muodostaneen turvaverkon, eivät painaneet enää 1990-luvulla. Sukulaisten sivuuttaminen on näin ollen ristiriidassa Fredrikin esittämien ajatusten kanssa, ettei kartanoa pitäisi museoida ja että sen tulisi säilyä tulevaisuudessa Aminoffeilla.

Åbo Akademin säätiö tuli mukaan kartanon omistuskuvioihin ja talousjärjestelyihin Fredrik Aminoffin omasta aloitteesta vuonna 1992:

(...) Se oli sillä lailla, että Fridde silloin soitti mulle ja onks mulla mahdollisuus, mul olis vähän asiaa ja tuota kysyi, voitaisko me syödä lounasta silloin ja sillan. Kyllä se vaan sopii. Silloin hän tuli hakemaan. Mä sanoin, että mennään sinne Svenska Klubbeniin. ”Ei sinne, siellä ihmiset näkee”, hän oli.. arka. Jaha, no mennään sitten jonnekin. Miten(?) hän sanoi, no, mennään Naantaliin. Mutta, kun matkalla Naantaliin kun oltiin, niin hän sanoi, mennään Kankaisiin. Siellä meitä kyll..., me olimme siellä kahdestaan. Kyllä se oli tarkoitus alun perinkin, että meidän piti sinne mennä, koska siellä oli sitten lounaspöytä katettu. Ja tuota..., silloin hän kertoi, että hän haluaa... lähteä pois Kankaista, hän haluaa muuttaa Portugaliin. Ja silloin hänen täytyy..., silloin hän on ajatellut, että hän luovuttaisi... Kankaisten kartanon Åbo Akademin säätiölle. No, minä sanoin, että kyllä tämä varmasti käy, mutta meidän täytyy ensiks saada asiantuntijoita, jotka katsoo, mikä on sen arvo ja kuinka, missä tilassa se on. Ja se oli ihan viisvaille, että koko koko Kankainen ja koko Fridde olis menny konkurssiin. Se oli niin täpärällä, et siin oli kaikki huonekalut lappu päällä, et ei saa viedä pois. Kun me ostimme sen, sen pois. (...) ⁴⁷⁵

Muistelija on tuntenut ”Fridden” Turun suomenruotsalaisista piireistä, mutta ei omasta mielestään mitenkään hyvin. Hän kertoo elävästi tarinan lounaasta, joka sinetöi Kankaisten kartanon tulevaisuuden vuonna 1992. Muistelija nostaa esille Fredrikin arkuuden ja myös sen, miten hän oli itse suunnitellut kaiken, vaikkakin aivan viime tipassa. Yhteydenottoon Fredrikiä oli muistelijan mukaan kannustanut maaherra Pirkko Työläjärvi, mutta hän ei tiennyt tarkemmin heidän yhteystiestään. ⁴⁷⁶

Omasta tilanteestaan Fredrik ”kyl aika avoimesti kerto”. ⁴⁷⁷ Muistelija tarkoittaa, että Fredrik kertoi avoimesti taloudellisista ongelmistaan, muttei se tarkoita, että tilanne olisi ollut hänelle helppo. Lehtikirjoituksissa vuodelta 1992 Fredrik Aminoff on niukkasanainen, mutta kertoo pakkohuutokauppauhan taustalla olevan ”poliittiset syyt”. Hän

⁴⁷⁵ Mies 1927 muu, 27.10.2010.

⁴⁷⁶ Mies 1927 muu, 27.10.2010.

⁴⁷⁷ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

jatkaa, että ”tässä on hyvinkin pian tulossa ratkaisuja, jotka laukaisevat tilanteen”.⁴⁷⁸ Muistelijoiden kertomuksissa toistuu myös sama eli se, että Fredrik itse uskoi asioiden järjestyvän ja pakkohuutokaupan peruuntuvan: ”Fredrik ei viimeiseen asti uskonut, että näin tulis käymään”.⁴⁷⁹ Toinen muistelijat toi esille, miten ”rahan saanti” on ollut nuorelle paronille jokapäiväinen asia.⁴⁸⁰ Fredrik Aminoff oli todennäköisesti uskonut asioiden järjestyvän kuten ennenkin ja havahtunut tilanteen vakavuuteen melko myöhäisessä vaiheessa.

Kankainen siirtyi Åbo Akademin säätiön omistukseen Turun Suomalaisen Säästöpankin kautta 17. kesäkuuta vuonna 1992. Åbo Akademin säätiö osti kartanon irtaimiston ja esisopimuksen mukaan Turun Suomalainen Säästöpankki osti päätilan ja sen yhteydessä olevat pikkutilat, jotka siirtyivät pankilta ”pikkuhiljaa” säätiölle. Kartanon 21 tilasta 14 siirtyi pakkohuutokaupan yhteydessä yksityisomistukseen.⁴⁸¹ Päätilan miljöö oli näin pakkohuutokaupassa vain nimellisesti, sillä kaikki oli sovittu sitä ennen kulisissa, juuri kuten Fredrik oli halunnut tilanteen hoitaa:

Sillä tavalla (Fredrik) oli tyytyväinen, et pakkohuutokauppa ei toteutunut, koska hän ei haaskalintuja halunnut sinne.⁴⁸²

Muistelijat tuo esille, että Fredrik halusi suojella yksityisyyttään ja varmasti myös Kankaisten kartanon kulttuuriarvoa, niin etteivät ihmiset olisi repineet auki haaskalintujen tavoin upeaa kulttuurikokonaisuutta. Fredrikille oli tärkeää vaalia herraskartanoa ja sen kulttuuriarvoa, omistajuus sen sijaan oli hänelle ”toissijainen kysymys”.⁴⁸³ Muistelijan kertomus ilmentää myös nuoren paronin persoonaa eli hän on itse käyttänyt värikästä kieltä ja ehkäpä juuri samaa termiä ihmisistä haaskalintuina.

Kankaisten viimeinen vapaaherra sai jatkaa asumista Kankaisissa aina saman vuoden joukuuhun asti, jolloin hän muutti taloudenhoitajansa kanssa Portugaliin. Lähtö oli mitä ilmeisimmin Fredrik Aminoffille raskas:

Haastateltava: (Fredrik) Soitti tota, suunnilleen viikkoa ennen, ja pyysi päivällisille. (...) Kysyin hänelt edellispäivänä, et onks sul joku erityinen

⁴⁷⁸ Hellin Lindholmin leikekirja, esim. Kankaisten kartanoa uhkaa pakkohuutokauppa. Iltalehti 20.5.1992.

⁴⁷⁹ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁸⁰ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁸¹ Kankaisten kartanon kauppahinta oli 21,6 miljoonaa markkaa. Hellin Lindholmin leikekirja, Mies 1927 muu, 27.10.2010.

⁴⁸² Mies 1942 muu, 28.10.2010.

⁴⁸³ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

asia, pitäiskö jotain valmistella semmosta mitä sä haluat. Ei, hän haluais vaan kertoa tästä tän tilan tulevaisuuden näkymistä. Mentiin sinne sitten, se oli edellispäivänä ja sit seuraavana päivänä hän lähti. (...) Mentiin sinne ja oli katettu hienosti siihen sit alakerran ruokasaliin päivälliset: oli hopealautaset, viinit, oli montaa lajia, oli juomaa: snapsia, konjakkia ja mitä kaikkea oli. Oli oikeen viimeisen päälle laitettu kaikki. Sit hän piti esitelmää siitä, esitelmää hän usein piti, se vähän muuttu sit, sen ajan mukaan missä elettiin, et mitä hän on ajatellu tilan tulevaisuudesta, miten siel toimitaan ja miten se kannattaa, mitä hän tekee uudistuksia ens vuonna. Kerto sit sitä, ei hänel sit mitään muuta asiaa oikeestaan ollu.

Haastateltavan puoliso: Ja seuraavana päivänä hän lähti?

Haastateltava: Niin, sanaakaan sanomatta siitä.⁴⁸⁴

Muistelijan mieleen on painunut hyvin elävästi viimeinen päivällinen Kankaisissa Fredrik Aminoffin vieraana. Kaikki oli kuin ennenkin ja seuraavana päivänä Fredrik oli yhtäkkiä poissa. Se varmasti oli herättänyt muistelijassa aikoinaan kuten edelleenkin ihmetystä, koska hän oli Fredrikin kanssa puhelimessa loppuaikoina lähes päivittäin. Muisteli näkee asian olleen niin kipeä Fredrikille, ettei hän ollut halunnut siitä puhua. Hän oli halunnut olla ehkäpä viimeiseen asti Kankaisten ainoa isäntä, joka ei lopulta oikein ole osannut muuttaa pois omasta kodistaan, jossa oli elänyt 64 vuotta. Lehtikirjoitus vuodelta 1993 täydentää tätä kuvaa kertomalla, miten kaikki on linnassa niillä sijoillaan, johon Fredrik Aminoff on ne jättänyt: ”pöydänkulmalle unohtuneet lasit, pino perhevalokuvia kirjahyllyssä, hillopurkkien rivi kellarissa”.⁴⁸⁵ Aivan kuin nuori paroni olisi vain piipah- tamassa jossain. Työntekijämuisteli kertoo Fredrikille olleen hyvin vaikeaa pakata eikä siitä ”tullutkaan mitään”.⁴⁸⁶

Sukulaismuistelijan mukaan Fredrik Aminoffille oli tärkeää, ettei Kankainen mennyt konkurssiin ja hän halusi aina painottaa tätä. Hän itse otti yhteyttä Åbo Akademin sääti- öön, jolla myös muisteli halusi tuoda esille Fredrikin omaa valtaa päättää Kankaisten kartanon tulevaisuudesta. Muisteli on myös tulkinnut Fredrikin halunneen siitä tule- van ikään kuin Aminoff-museo.⁴⁸⁷ Fredrik Aminoff on itse aiemmin kritisoinut muse- ointia, kuten edellä on tullut ilmi. Hänen valtansa kartanon tulevaisuudesta rajautuu kartanon luovuttamiseen Åbo Akademin säätiölle. Sen ratkaistavissa on muun muassa

⁴⁸⁴ Mies 1946 muu, 11.01.2011.

⁴⁸⁵ Hellin Lindholmin leikekirja. Vain isäntä puuttuu. Kankainen on yhä koti. Turun Sanomat 18.3.1993.

⁴⁸⁶ Nainen 1937 työntekijä, 25.11.2010.

⁴⁸⁷ Mies 1941 sukulainen, 24.11.2010.

kartanolinnan museointi ja kartanomiljööön erilaiset käyttötarkoitukset. Säätiöllä on ollutkin monenlaisia visioita vuosien saatossa kartanon tulevaisuudesta.⁴⁸⁸

Muistelijat ovat kommentoineet Fredrik Aminoffin ostajakandidaatteja ja he ovat myös kannattaneet niistä jotakin tai useampia. Kukaan heistä ei ole kritisoinut Åbo Akademin säätiön omistajaksi tulemistä, tosin osa heistä on tavalla tai toisella kiinteässä suhteessa säätiöön. Muutamat heistä puolestaan kritisoivat säätiön nykyisiä, melko mittavia, muutostöitä kartanomiljöössä, joista mainitsin tutkimuksen johdannossa. Voidaan kuitenkin tulkita kaikkien muistelijoiden olevan yleensä ottaen tyytyväisiä, että vakavarainen säätiö omistaa Kankaisten kartanon, koska sen kunnostus- ja kiinteistökulut ovat huomattavia. Kartanolinna vaatisi muun muassa huomattavan remontin, joka markka-ajan arvion mukaan olisi vienyt rahaa noin 12 miljoonaa markkaa. Åbo Akademin säätiö perusteli kauppaa myös sillä, että se vaalii suomenruotsalaista kulttuurityötä ja tieteellistä tutkimusta.⁴⁸⁹ Nämä ovat asioita, joita myös Fredrik Aminoff arvostaa. Hän totesi vuoden 1986 radiohaastattelussa kartanomiljööön kunnossapidon olevan melkein mahdotonta yksityishenkilölle, viitaten sen vaatimiin kustannuksiin. Åbo Akademin säätiö perusti yhdessä museoviraston, opetusministeriön ja Åbo Akademin kanssa erillisen Kankaisten säätiön, johon kuuluu kartanon päärakennus piharakennuksineen ja puistoalue. Sen tarkoituksena on vaalia kartanoa ja säilyttää se muuttumattomana tulevaisuudessa.⁴⁹⁰ Kankaisten kartanoa ja sen käsittämää miljööä suojelee nykyään edellä mainittu Museoviraston RKY-inventointi.⁴⁹¹ Tämä säädös estää esimerkiksi Kankaisten peltovainioiden kaavoittamisen asuinalueeksi, jota Åbo Akademin säätiö kaavaili aikoinaan, mutta hanke raukesi silloin Maskun kunnan vastustukseen.⁴⁹² Museovirasto säätelee myös monella muulla tavalla kartanomiljööön kunnossapitoa, korjauksia ja muuttamista.

Kaikki muistelijat kertoivat omia näkemyksiään Fredrikin viimeisistä vuosista Suomessa ja Kankaisten kartanossa. Kaikkien kertomuksissa nousi esille pankin rooli taloudellisissa vaikeuksissa ja Suomen poikkeuksellisen syvä lama. Pankki oli hyväksikäyttänyt nuorta paronia ja kiskonut suurta korkoa aina uusista ja uusista lainoista vaikka toisaalta Fredrikillä oli myös säästöjä. Samanlainen epäeettinen toiminta ei nykypäivänä enää

⁴⁸⁸ ks. Hellin Lindholmin leikekirja.

⁴⁸⁹ Hellin Lindholmin leikekirja. Turun mahtisäätiö ei elämoi rahoistaan. Turun Sanomat. Julkaisupäivä?; Säätiö sijoitti verottajan ulottumattomiin. Kankaisten kartanosta kurssikeskus. Turun Sanomat 18.6.1992.

⁴⁹⁰ Lindström 2007, 166.

⁴⁹¹ Museovirasto I, 28.01.2011.

⁴⁹² Mies 1946 muu, 11.01.2011.

onnistuisi, sillä pankkisektoria valvotaan paremmin. Vain yksi muistelijä nostaa esille sukulaisille myymisen, vaikka ehkä se oli juuri Fredrikin aiemmin antamien lausuntojen perusteella varteenotettavin vaihtoehto. Muistelijoiden ei kuitenkaan yleisesti ollut tästä tietoa tai he eivät syystä tai toisesta nostaneet asiaa esille. Muistoissa nousee esille myös Fredrikin vaikeat suhteet Maskun kuntaan ja tulkinnat niiden vaikutuksesta päätökseen olla myymättä kartanoa ainakaan kunnalle. Ketään muistelihoista ei kritisoi Åbo Akademin säätiön omistajuutta, sillä sen uskottiin pystyvän vaalimaan historiallista miljööä ainakin taloudellisilta resursseiltaan hyvin. Muistelijat eivät tiedä syitä, miksi Fredrik päätyi juuri tarjoamaan kartanoa säätiölle, eivätkä he edes lähde niitä arvailemaan. Viimeisen vapaaherran lähtö Kankaista oli muistelihoille vaikea asia joulukuussa vuonna 1992. Samalla sammui Kankaisten kartanon pitkä historia yhtämittaan asuttuna kartanona.

6. Loppupäätelmät

Vapaaherrat Claes ja Fredrik Aminoff sekä Kankaisten kartano näyttäytyi muistelijoiden kertomuksissa monenlaisista näkökulmista. Kuva vapaaherroista vaihteli kertojien tarkastelukulmasta riippuen eli millaisessa roolissa he olivat kulloinkin toimineet ja miten he olivat vapaaherrat tunteneet. Jokaisessa ihmisessä on monta puolta, niin julkinen kuin yksityinen. Lisäksi joukkoon mahtuu niin hyviä kuin huonoja päiviä, joita muistelijat ovat olleet todistamassa. Työntekijämuistelijat ovat nähneet vapaaherrojen arkiminän sekä heidän suhtautumisensa eri aikoina ensin palvelijoihin ja palkollisiin sekä myöhemmin työntekijöihin. Heidän tulkinnoissaan Claes Aminoff on ollut niin käytökseltään, pukeutumiseltaan kuin ulkonäöltään ”oikea” paroni. Hänen hyviä tapojaan on ihalettu ja hänet on koettu oikeamieliseksi ja hyväksi kartanon johtajaksi. Fredrik Aminoff puolestaan ei ole ollut työntekijöiden mielestä samalla tavoin paroni kuin isänsä eikä osannut käyttäytyä ”paronin tavoin”. Häntä on pidetty malttamattomana keksijänä ja välillä jopa tylynä ja kopeana. Toisinaan taas hän on ollut leppoisa ja hyväntuulinen keskustelukumppani. Muistelijoiden ja vapaaherrojen välisissä suhteissa on näkyvissä jonkinlainen raja-aita, joka saattaa johtua vanhoista perinteisistä käsityksistä, puolin jos toisin, herrasväen paremmuudesta tai ainakin työntekijä – työnantaja asetelmasta.

Ystävämuistelijat ovat taas olleet paronien kanssa tasavertaisia ja heidän tulkintansa eroaakin osittain edellisestä ryhmästä. Claes Aminoffin herrasmiehen olemus ja käytös-

tavat nousevat esille, mutta samoin hänen ehdottomuutensa ja ankaruutensa. Nämä näkemykset eivät juuri eroa työntekijöiden näkemyksistä. Fredrik Aminoff on ystävien silmin nähty monipuolisena tutkijana, seuramiehenä ja intellektuellina, joka on pitänyt laaja-alaisesta keskustelusta ja väittelemisestä. Joskus tämä luonteen palo kärjistyi riidaksi asti ”sielunveljien” kanssa. Sukulaismuistelijoita oli haastateltavien joukossa vain yksi ja hänet voi mielestäni rinnastaa ystävämuistelijoihin. Sukulaisuus on heidän aikaan menettänyt merkitystään, vaikka sillä silti on oma vaikutuksensa. Claes Aminoffin aikana suvulla oli huomattavasti suurempi merkitys, mutta hänen ikäluokkansa on jo nukkunut pois. Muiden muistelijoiden joukon voi myös monessa mielessä rinnastaa ystävämuistelijoihin, paitsi ettei heillä ole samanlaisia tunnesiteitä vapaaherroihin ja kartanoon.

Aaateluus ei ole suoraan muistelijoiden tulkintojen mukaan näkynyt Claesin ja Fredrikin toiminnassa. Epäsuorasti se on ollut läsnä kuitenkin lähes kaikessa. Aateliston vanhat perinteet ovat vaikuttaneet herraskartanokulttuurissa ja perheen sekä suvun piirissä. Ne ovat ilmenneet monella tavalla erilaisissa elämäntilanteissa niin vapaaherrojen toiminnassa kuin heihin kohdistuneissa odotuksissa ja velvollisuuksissa. Vanhojen perinteiden mukaan perheen merkitys korostui ja samoin herrasväen erottaminen tavallisesta kansasta. Vuosikymmenten kuluessa modernisoituvassa ja demokratisoituvassa yhteiskunnassa perinteinen vaikutus pikkuhiljaa mureni. Muistelijoiden kertomusten mukaan kartanon ilmapiiri ja samalla siis vapaaherrojen suhtautuminen muuttui avoimemmaksi sotien jälkeen. Claes ja Fredrik Aminoff ovat saaneet elämässään paljon asemansa vuoksi, mutta ovat vastaavasti joutuneet myös uhraamaan velvollisuuksien takia. Historia, suku ja traditiot velvoittivat, siinä kuin olivat menneinä vuosisatoina myös oikeuttaneet. Vapaaherran arvonimi ja perinteet aiheuttivat maaseutuyhteisössä myös kateutta ja eripuraa.

Vapaaherrojen elämässä Ebba Aminoffilla oli hyvin suuri merkitys. Hänen ystävällisyytensä, valoisuutensa ja hyväsydämisyytensä nousee esille myös muistelijoiden kertomuksissa. Vapaaherrattaren paikkaa vapaaherrojen sydämissä, viehättävänä vaimona ja huolehtivana äitinä, ei kukaan muu pystynyt korvaamaan. Fredrik Aminoffin ympärillä oli monia voimakkaita persoonia ja niin Fredrik toisaalta halusikin, sillä haastateltavan mukaan hän ei kestänyt ”pehmoja”. Hän oli myös itse voimakastahtoinen mies siinä missä isänsäkin. Aikalaisten tulkintojen mukaan hän protestoi isänsä ankaraa kuria ja valtaa ehkä tulemalla osittain Claesin vastakohdaksi. Muistelijoiden tulkinnat Fredrikis-

tä ovat melko erilaisia, kuten jo edellä mainitsin. Kylillä tiedettiin myös, ettei Fredrikin asema ollut helppo ja käsitykset sekä tarinat Claesin ankarasta kurista levisivät pitkin kylänraittia suusta suuhun. Fredrikin asema isänsä varjossa ei ole ollut helppo ja hänen henkilökohtaista elämäänsä varjosti äidin varhainen poismeno.

Fredrik oli sukuhaaransa viimeinen ja hänet oli kasvatettu jatkamaan kartanoa. Kahleet eivät olleet pelkästään kartanoon liittyviä vaan myös puolisonvalinta ja sitä kautta perillisten saaminen oli Fredrikille vaikea kysymys. Oma puolisoa ei lopulta löytynyt ja lopullisia syitä siihen muistelijatkaan eivät lähteneet spekuloidaan, sillä siinä liikutaan hyvin intiimillä elämänalueella. Claesin auktoriteetti isänä oli suuri ja myös kartanon omistajana hän halusi pitää kaikki langat käsissään. Fredrikin taloutta hoiti Kankaisissa viimeiset kaksi vuosikymmentä taloudenhoitaja Paula Välisuo, jonka vaikutus läpi koko kartanon nousi vahvasti esille muistelijoiden tulkinnoissa. Hänen nähtiin vaikuttaneen niin yleisellä tasolla Kankaisiin kuin henkilökohtaisella tasolla Fredrik Aminoffiin. Taloudenhoitaja oli muistelijoiden mukaan ollut vaikuttamassa nuoren paronin naissuhteiden kariutumisiin. Paulaa luonnehdittiin, ruuanlaittotaitoa lukuun ottamatta, negatiivisilla adjektiiveilla, mutta Fredrikille hänen merkityksensä oli suuri. Hän oli johdannossa mainitsemani ”vaikuttajayksilö” Fredrikin elämässä, isän ja äidin lisäksi.

Claes Aminoff nautti kaikkien muistelijoiden tulkinnoissa suurempaa kunnioitusta ja arvontoa kunnassa. Siihen on voinut vaikuttaa perinteinen kartanon herran asema ja kunnioitus, hänen hieno käytöksensä ja ryhdikäs olemuksensa sekä hänen aktiivinen toiminta erilaisissa tehtävissä kotikunnassa. Toisaalta kyläläisillä ja kunnalla oli myös ”oikeus” juoruta kartanon tapahtumista, ihmetellä kartanon asioita ja vaatia kartanon osallistumista taloudellisesti moniin asioihin. Kartanoiden historiallinen asema ja perinne esimerkiksi kirkon ja koulun kustannuksiin osallistumisesta ikään kuin velvoitti kartanon edelleen osallistumaan, vaikkei siihen ollut enää kuitenkaan mitään yhteiskunnallista perustetta. Kartanon oma asema ja varallisuus olivat myös aivan eri luokkaa kuin vaikkapa Aminoff-suvun ostaessa kartanon 1800-luvun puolivälissä. Kartano joutui luopumaan 1900-luvun kuluessa monista maistaan, muuttamaan tuotantotapojaan ja taistelemaan uudenlaisten ongelmien edessä. Sen piti uudistua yhteiskunnan mukana, mutta kartanon liiketoiminnan hoitoa veroitti laajan historiallisen miljööön ylläpito, joka suorastaan nieli rahavaroja.

Fredrik Aminoff joutui astumaan isoihin saappaisiin 1970-luvulla, mutta vasta 1982 hänelle siirtyi kaikki päätäntävalta ja omistus Claesin kuoleman jälkeen. Yhteiskunnan ja maataloustuotannon murros vaati kartanoita uudistamaan kartanotalouksiaan ja erikoistumaan. Fredrik halusi kehittää ja uudistaa Kankaista ja teki ennennäkemättömiä ja suuria muutoksia. Idealistiset suunnitelmat eivät kuitenkaan kantaneet ja maailman tapahtumat sekä suomalaisen yhteiskunnan taloudelliset vaikeudet 1990-luvun alussa antoivat viimeisen silauksen kartanon taloudellisille ongelmille. Fredrik oli kuitenkin optimisti, joka uskoi viimeiseen asti asioiden kääntyvän hyvin. Hänellä oli vihannesviljelyn lisäksi matkailuun liittyviä suunnitelmia, mutta niissä hän törmäsi muistelijoiden kertomuksissa Maskun kunnan jyrkkään vastustukseen. Monet Fredrik Aminoffin alulle panemat ideat ovat myöhemmin tavalla tai toisella toteutuneet, kuten Maskun golfpuisto tai Rivieran ok-taloalueiden kaavoitukset. Vastuu asutun kartanoelämän sammumisesta ei ehkäpä täysin ole Fredrikin, vaan muistelijoiden mukaan myös ympäröivällä yhteisöllä oli oma roolinsa tapahtumien kulussa. Perimmäinen vastuu toki aina on yksilöllä itsellään ja kuten tutkimuksessa on tullut esiin, niin taloudenpito ei kiinnostanut Fredrikiä.

Fredrik Aminoff joutui punnitsemaan erilaisia vaihtoehtoja 1990-luvun alussa henkisesti raskaassa tilanteessa ja päätyi itse ottamaan yhteyttä Åbo Akademin Säätiöön. Fredrik koki säätiön olevan paras taho ottamaan vastuun Kankaisten kartanon tulevaisuudesta. Se, miksi hän päätyi juuri tähän ratkaisuun eikä esimerkiksi myymään kartanoa sukulaisilleen, jäänee arvoitukseksi. Muistelihoilla on erilaisia tulkintoja, mutta kukaan ei tiedä, mitä Fredrik itse ajatteli. Hän ei ole kertonut. Fredrikin kanta kartanoiden museoimiseen oli selvä, mutta uusi tilanne vaati uudelleen arviointia. Åbo Akademin Säätiö tunnetaan varakkaana säätiönä. Se yhdessä suomenruotsalaisen tutkimusperinteen kanssa varmasti edesauttoi Fredrik Aminoffia ratkaisussaan. Hän halusi taata kartanomiljöön säilymisen ja tiesi, että se vaatii paljon rahaa.

Muistelihoille oli tärkeää tutkimuskohteen kunnioitus ja vapaaherrojen intimitetin suoja: ”tätä ei ole sitten soveliaista sanoa”. Kaikkea ei olekaan tarve kertoa kaikille. Hyviä sisäkköjä muun muassa muisteltiin, etteivät he ”juoruile”. Toisaalta käsitykset soveliaasta ja sopimattomasta vaihtelevat eri ihmisillä ja erityisesti se vaihtelee eri aikoina. Tutkimuksen ajallinen jänne on pitkä eli käsitykset ovat vaihtuneet elettyjen vuosikymmenien aikana paljon. Vaikeneminen viestii arvostuksesta ja uskollisuudesta. Toisaalta haastateltavat halusivat nostaa esille persoonien rosoisuuden eli jokaisesta ihmi-

sestä löytyy erilaisia piirteitä ja rooleja, jotka vaihtuvat toimintaympäristön mukaan. Muistelijoiden kertomuksissa esiintyi samoja piirteitä, joita mainitsin aiemmin Anna-Maria Åströmin löytäneen omassa tutkimuksessaan. Claesin ja Fredrikin kohdalla piirteet painoutuivat eri tavalla. Muistoissa nousi esille pääasiassa ihmetystä, myötätuntoa ja huumoria, mutta myös epäsuorasti pilkkaa. Viimeksi mainittua havaitsin muistelijan välittäessä esimerkiksi muilta kyläläisiltä kuulemaansa.

Hedelmällisintä tietoa sain usein epämuodollisissa keskusteluissa haastattelun jälkeen, kun nauhuri on jo sammutettu. Osittain se on tietoista: ”ei kai tämä tule nauhalle?” eli nauhurin läsnäolo arvelutti ja osittain tiedostamatonta nauhurin vierastamista. Haastateltavan nopea vilkaisu nauhuriin paljasti hänen pohtivan, mitä hän voi sanoa, kun nauhuri tallentaa kaiken. Yksi haastateltavista, joka on itsekin tehnyt joskus haastatteluja, totesi, että ”ihminen jäykistyy”, kun nauhuri on päällä.⁴⁹³ Vasta kun nauhurin olemassaolo unohtui, oli keskustelu haastateltavien kanssa vapautuneempaa. Nauhurin sammuttua kuulin ihmisiltä monia asioita: tarkennuksia ja mielipiteitä, joita ei kuitenkaan haluttu tallennetuiksi. Ne antoivat kallisarvoista taustatietoa, jonka avulla pystyin yhdistämään asioita, joita en ehkä ilman olisi huomannut.

Tutkimuksen tavoitteena on ollut löytää muistelijoiden näkemät vapaaherrat ja nähdä myös muistelijoiden näkemysten taakse. Heillä on ollut selvä etulöynti asema menneisyyteen nähden, sillä tapahtumien kulku on nykyhetkessä jo tiedossa. Muistelijat kertoivat, mitä vapaaherrat tekivät, mitä he halusivat tehdä, mitä he uskoivat tehneensä ja vielä nykypäivästä tarkasteltuna, mitä he katsoivat tehneensä. Lopputuloksena on monipuolinen kuva Kankaisten viimeisistä vapaaherroista ja vanhan kastaalilinnan elämästä. Tämä kuva on muistelijoiden ansiosta muodostunut eläväksi näkemykseksi Claes ja Fredrik Aminoffista, miehistä kartanon takana. Lisäksi siinä on mielestäni sopivasti myös ihmiselämään kuuluvia varjostuksia. Muistitietoaineisto on ollut äärettömän monipuolinen lähde ja haastateltavien tuottama tieto ainutlaatuista ja arvokasta. Subjektii-visuus on yhtä tärkeä osa historiaa kuin selvät faktat.

Tutkimus tarjoaa yhden näkökulman vapaaherrojen menneisyyteen hyödyntämällä katoavaa muistitietoa. On syytä muistaa, että mukana olleiden muistelijoiden tulkinta on juuri heidän, ja toiset muistelijat kertoisivat ehkä erilaisia asioita, mutta yhtä ”oikeita”.

⁴⁹³ Nainen 1925 ystävä, 11.01.2011.

Tällä näkemyksellä yhdyn Anne Heimon esittämään tulkintaan, että historian yhteiskunnallinen rakentaminen on päättymätön prosessi. Erilaisten tulkintojen määrä on rajaton, sillä yksityiset muistot ovat vaikuttaneet historiantulkintoihin ja historiantulkinnat puolestaan yksityisiin muistoihin.⁴⁹⁴ Tutkimusta voisi tällä tavalla laajentaa uusien haastateltavien avulla sekä syventää ottamalla mukaan uusia teemoja vapaaherrojen ja Kankaisten kartanon tarkasteluun.

Uusiakin tutkimusteemoja on noussut mieleeni tätä tutkimusta tehdessäni. Yksi haastateltavista nosti esille Kankaisten kartanon naiset, jotka ovat toistaiseksi jääneet ilman tarkastelua. Heillä on ollut vaikutusvaltaa miestensä takana, ehkä enemmän kuin arvaammekaan. Tämä tutkimuskenttä olisi varmasti antoisa ja avaisi uudenlaisia näkökulmia menneisyydestä. Vapaaherratar Ebba Aminoff kuoli vuonna 1945 ja hänet tunnetaan ja muistaneita ei ole enää montaa joukossamme. Muut kartanon naiset on jo kauan sitten haudattu maan poveen. Kankaisten kartanolinnasta löytyi joitakin kirjeitä ja vihkonen, jotka ovat kuuluneet Ebba Aminoffille. Toisena uutena tutkimuskenttänä voisi olla Kankaisten kartanon runsas valokuvamateriaali, jota hyödyntämällä on mahdollista syventyä vaikkapa suomalaisen yläluokan elämäntapoihin.

Suurempi tutkimuskenttä olisi koko kartanon historian hahmottaminen keskiajalta tähän päivään. Useissa tutkimuksissa Kankaisten menneitä vuosisatoja sivutaan, mutta laaja tutkimus antaa vielä odottaa itseään. Kartanoiden merkitys kulttuurisina ja yhteiskunnallisina vaikuttajina omassa ympäristössään on kiistaton. Kankaisten pitkän ja valtakunnallisestikin merkittävä historian yksityiskohtaisempi tarkastelu tarjoaisi mahdollisuuden tutkia myös suomalaisen yhteiskunnan kehitystä hyvin pitkältä ajalta. Kankaisten kartanon sijainti lähellä pitkään Suomen valtakunnan keskuksena ollutta Turkuja ja samalla keskellä Varsinais-Suomea saattaisi avata uusia näkökulmia. Tällainen tutkimus voisi jatkaa Liisa Suvikummun Tammelan Saaren kartanosta tekemää tutkimusta ja antaisi mahdollisuuden myös verrata merkittäviä kartanoita toisiinsa.

⁴⁹⁴ Heimo 2010, 31 ja 255.

Lähdeluettelo

Julkaisematon alkuperäisaineisto

Hellin Lindholmin leikekirja. Hellin Lindholmin yksityisarkisto. Masku.

Kankaisten kartanon arkisto 1, Kankaistentie 1, 21250 Masku

- Saustilan kauppakirja 22.5.1985.
- Ebba Aminoffin kuva.
- Kankaisten kassakirja 1906.

Kankaisten kartanon arkisto 2, Stiftelsen för Åbo Akademi, Tähtitorni, Vartiovuori, Turku.

- Claes Aminoffin kuva 1949.
- Claes Fredrik Aminoffin kuva 1941.
- Gustav Tolletin 80-vuotisjuhlakuva Kankaisista vuodelta 1942.
- Purjehduskuva vuodelta 1945.

Radiohaastattelu 27.3.1986.

- Herrgårdar förr och nu 9/9. Kankas i Masku. Ett dubbelreportage från Kankas i Masku. Radio Vega. (Radioarkiston Rark2-kanta RARA. Kokoelma: Ruotsinkieliset ohjelmat.) 1. osa vuodelta 1961 ja 2. osa vuodelta 1986. Tallenne on Åbo Akademin säätiön hallussa.

Tötterman, Lars-Thomas ja Kaarina. Sundholman kartanon yksityisarkisto. Uusikaupunki.

- Kuva Gustav, Berndt, Claes, Svante ja Sten Aminoffista.

Åbo Akademis bibliotek, Åbo (Åab)

- Axel Haartmans brevsamling 81 (Max 8:2), 1 (Y-Z)
- Tor Carpelans brevsamling 1 (M:3)
- Runa Nordenstrengs brevsamling 1 (Max 13:3)
- Rolf Pippings brevsamling 2 (Max 149:4-5)
- Georg Olof Rosenqvists brevsamling I (Skåp 3)

Haastattelut

Nainen 1929 työntekijä

06.10.1999 Haastattelija Solveig Eriksson, mukana haastattelussa ”Nainen 1925 ystävä”. Litteroitu haastattelu. Caj-Gunnar Lindströmin yksityisarkisto.

09.11.2010 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kulttuurin arkisto. TKU/O/11/6.

Nainen 1925 ystävä

06.10.1999 mukana ”Nainen 1929 työntekijä” haastattelussa ja myös itse muistelee. Haastattelija Solveig Eriksson. Litteroitu haastattelu. Caj-Gunnar Lindströmin yksityisarkisto.
28.10.2010 mukana ”Mies 1942 muu” haastattelussa. Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/7.
10.11.2010 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/8.
11.01.2011 puhelinkeskustelu
03.06.2011 puhelinkeskustelu

Nainen 1937 työntekijä

25.11.2010 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/9.

Nainen 1927 ystävä

03.12.2010 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/10.

Mies 1927 muu

27.10.2010 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/11.

Mies 1942 muu

28.10.2010 Haast. Elina Rissanen, mukana haastattelussa ”Nainen 1925 ystävä”. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/7.

Mies 1941 sukulainen

24.11.2010 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/12.

Mies 1950 työntekijä

08.10.2010 henkilökohtainen tiedonanto
15.12.2010 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/13.

Mies 1946 muu

11.01.2011 Haast. Elina Rissanen. Turun yliopisto. Kultut-arkisto. TKU/O/11/14.

Henkilökohtainen tiedonanto

Hannu Alho, puhelinkeskustelu 25.5.2011

Kirjallisuus

Alapuro, Risto. Suomen älymystö Venäjän varjossa. Hanki ja jää –sarja. Karisto Oy. Hämeenlinna 1997.

Aminoff, Berndt Herman; Aminoff, Torsten G. Släkten Aminoff. Berndt Herman Aminoff. Ekenes Tryckeri Aktiebolag. Ekenäs 1978.

Anttila, Olavi. Kartanosta kunnaksi. Jokioisten historia. Forssan Kirjapaino. Forssa 1991.

Dahl, Kaj & Gardberg, C.J. Suomen kartanot. Keuruu 1990.

Davidoff, Leonore. The Family Story: Blood, Contract and Intimacy, 1830-1960. Published in the United States of America by Addison Wesley Longman Inc., New York 1999.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. *Ik-kunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle*. Toim. Juhani Aaltola, Raine Valli. PS-kustannus. Juva 2010.

Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija. Muistitieto ja tutkimus. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy. Helsinki 2006.

Haggrén, Georg. Louhisaaren keskiaika. *Louhisaaren kartano*. Toim. Irma Lounatvuori ja Marja Terttu Knapas. Museovirasto. Art-Print Oy. Helsinki 2005.

Haggrén, Georg. Valkeakosken Rapola - Talonpoikauskylästä herraskartanoksi. Rapola-tutkimuksia 1. Museovirasto. Vammalan Kirjapaino Oy. Helsinki 2001.

Haikkonen Iris & Teräväinen, Erkki. Kartanon mailla – sätereitä ja rälssimiehiä. Genimap Oy. Porvoo 2006.

Heimo, Anne. Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnot osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino. Helsinki 2010.

Hinkkanen, Merja-Liisa. Oman elämänsä sankaritar? Elämäkerrallisen tutkimuksen ongelmia. *Työkalut riviin. Näkökulmia yleisen historian tutkimusmenetelmiin*. Toim. Eero Kuparinen. Turun yliopisto. Yleinen historia. Turku 1997.

Jutikkala, Eino. Läntisen Suomen kartanolaitos Ruotsin vallan viimeisenä aikana I. Historiallisia tutkimuksia XV,I. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1932.

Jutikkala, Eino & Nikander, Gabriel. Suomen kartanot ja suurtilat II. Kustannusosakeyhtiö Kivi. Helsinki 1941.

Kalela, Jorma. Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus. Helsinki 2000.

Kivistö, Terhi. Saaren kartanon arkisto – arkusta verkkoon. *Saaren kartano Mynämäellä*. Toim. Hanna Nurminen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1182, Tieto. Koneen Säätiö. Porvoo 2008.

Knuutila, Seppo. Epätarkka menneisyys. *Menneisyys on toista maata*. Toim. Seppo Knuutila ja Ulla Piela. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä 2007.

Koskinen, Riitta. Saaren kartano Johan Fredrik Aminoffin aikana. *Saaren kartano Mynämäellä*. Toim. Hanna Nurminen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1182, Tieto. Koneen Säätiö. Porvoo 2008.

Kuula, Arja. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere 2006.

Lappalainen, Mirkka. Suku – Valta – Suurvalta. Creutzit 1600-luvun Ruotsissa ja Suomessa. WSOY. WS Bookwell Oy. Juva 2005.

Lavonen, Petri. Åminne. Halikon Joensuun kartanon historiaa keski- ja uuden ajan vaihteesta nykypäivään. Åminne Gods historia från medeltid till nutid. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2006.

Lautanala, Salla. Herrasväen ja palkollisten välissä: Louhisaaren kartanon ylempi palveluskunta 1800-luvulla. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto. Suomen historia. Turku 1997.

Leskelä-Kärki Maarit. Kirjoittaen maailmassa, Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tammer-Paino Oy. Tampere 2006.

Lindström, Caj-Gunnar. Kankaisten kartano ja sen puutarha. *Puu puisto puutarha Varsinais-Suomessa*. Toim. Eva Latvakangas & Hannu Laaksonen. k&h, kulttuurihistoria, Turun yliopisto. Vaasa 1997.

Lounatvuori, Irma; Knapas Marja Terttu. Louhisaaren kartano. Suku ja rälssi – Säteri ja kirkko. Museovirasto 2005.

Mäkelä, Päivi. Mene lähelle, näe kauas. Henkilöllisen kohteensa ylittävää problematiikasta ja sen tavoittamisesta temaattisessa biografiatutkimuksessa. *Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Rami Kurth, Timo Soikkanen. Poliittisen historian laitos. Turku 2006.

Mäntylä, Ilkka. Suurvaltakausi. *Suomen historian pikkujättiläinen*. Toim. Seppo Zetterberg. Seitsemäs painos. WSOY. Porvoo 1997.

Nurminen, Hanna (toim.). Saaren kartano Mynämäellä. WS Bookwell. Porvoo 2008.

Oittinen, Riitta. Historiaa jokanaiselle. Tyyni Tuulio. *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa*. Toim. Elina Katainen, Tiina Kinnunen, Eva Packalén, Saara Tuomaala. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2005.

Oja, Aulis. Maskun historia. Turun Sanomalehti ja Kirjapaino Osakeyhtiö. Turku 1966.

Ollila, Anne. Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tammer-Paino Oy. Tampere 1998.

Otavan iso tietosanakirja. Encyclopaedia Fennica. Kymmenes osa. VISE-ÖÖ. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu 1967.

Peltonen, Ulla-Maija. Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. West-Point Oy. Rauma 1996.

Portelli, Alessandro. The Death of Luici Trastulli and other Stories. Form and Meaning in Oral History. State University of New York Press. New York 1991.

Rasila, Viljo. Suomen torpparikysymys vuoteen 1909. Suomen Historiallinen Seura. Kainuun Sanomain Kirjapaino Oy. Helsinki 1961.

Rossi, Leena. Kulttuurihistoriallisesta muistitiedosta. *Ihmisiä ja elämää. Kirjakkalan, Mathildedalin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä*. Toim. Leena Rossi. Tammer-Paino Oy. Tampere 2003.

Saarinen, Tuija. Poikkeusyksilö ja kyläyhteisö. Tutkimus Heikan Jussin (Juho Mäkäraisen) elämästä ja huumorista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy. Helsinki 2003.

Soikkanen, Hannu. Kuinka pitkälle on ymmärrettävä kohdettaan vai onko häntä arvioitava – elämäkertatutkimuksen haasteita. *Yksilö ja Yhteisö, Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Rami Kurth, Timo Soikkanen. Poliittisen historian laitos. Turku 2006.

Stigell, Anna-Lisa. Herrgårdar i Finland. Kankas. Söderström&Co. Förlagsaktiebolag. Helsingfors 1926.

Suomen Kuvalehti Nro 15, 14.4.1956.

Suuri Maatilakirja. Turun ja Porin lääni. Varsinais-Suomi. Kuopio 1963.

Suvikumpu, Liisa. Saaren kartano Tammela. Maan ja kulttuurin viljelyä 1600-luvulta 2000-luvulle. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2008.

Swanson, Gillian. Memory, Subjectivity and Intimacy: the Historical Formation of the Modern Self and the Writing of Female Autobiography. *Memory and Methodology*. Toim. Susannah Radstone. WBC Book Manufacturers. United Kingdom 2000.

Syrjälä, Leena. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Toim. Juhani Aaltola, Raine Valli. PS-kustannus. Juva 2010.

Teräs, Kari. Yritys ja yhteiskunta. Heikki Huhtamäen verkosto- ja sidoryhmäsuhteet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna 2009.

Tuomaala, Saara. Työätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921-1939. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2004.

Uino, Ari. Elämäkerrallisen tutkimuksen ongelmia. *Yksilö ja Yhteisö, Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Rami Kurth, Timo Soikkanen. Poliittisen historian laitos. Turku 2006.

Ukkonen, Taina. Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina. Suomalainen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy. Helsinki 2000.

Ulvros, Eva Helen. Fruar och mamseller. Kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790-1870. Historiska Media. Tryck Wallin & Dalholm. Lund 1996.

Uusi tietosanakirja. 23. osa VER-YET. Tietosanakirja Oy. Sanoma Osa-keyhtiön Kirjapaino. Helsinki 1966.

Vahe, Juha. Maskun historia II. Serioffset. Turku 1991.

Vahtola, Jouko. Suomen historia – Jääkaudesta Euroopan unioniin. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu 2003.

Vihavainen, Timo. Hyvinvointi Suomi. *Suomen historian pikkujättiläinen*. Toim. Seppo Zetterberg. Seitsemäs painos. WSOY. Porvoo 1997.

Virrankoski, Pentti. Haastattelumenetelmän käyttö historiantutkimuksessa. Turun yliopiston laitoksen julkaisuja. Turku 1994.

Vuorinen, Marja. Aateluuden semiotiikka, teoria ja käsite, aatelmiehen ideaalityypit ja populaarit demokratiateemat 1800-luvun suomalaisessa kaunokirjallisuudessa. Helsingin yliopiston Talous- ja sosiaal historian lai-

tos. Lisenssiaattityö 2001.

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/3514/aateluud.pdf?sequence=2>
06.04.2011.

Vuorinen, Marja. Kuviteltu aatelismies. Aateluus viholliskuvana ja itseymmärryksenä 1800-luvun Suomessa. Bibliotheca Historica 128. Hakkapaino Oy. Helsinki 2010.

Värtinen, Lea. Asumakartanosta kansalliseksi nähtävyydeksi. *Louhisaaren kartano. Suku ja rälssi – säteri ja kirkko*. Toim. Irma Lounatvuori ja Marja Terttu Knapas. Museovirasto 2005.

Åström, Anna-Maria. Savon herrasväki kansan silmin. Kuinka käsitellään vierasta, kuinka koetellaan rajoja. *Manaajista maalaisaateliin. Tulkintoja toisesta historian, antropologian ja maantieteen välimaastossa*. Toim. Kimmo Katajala. Suomalainen Kirjallisuuden Seura. Gummerus. Jyväskylä 1995.

Åström, Anna-Maria. `Sockenboarne`. Herrgårdskultur i Savolax 1790 - 1850. Svenska litteratursällskapet i Finland. Ekenäs Tryckeri Ab. Helsingfors 1993.

Internet-lähteet

Biografiakeskus. Verkkosivu.

<http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=1618> 10.05.2011.

Bryggman. Verkkosivu. <http://www.bryggman.fi/suomi/erik-ja-carin-bryggman/carin-bryggman/esittely-5/> 10.05.2011.

Dieter Aminoffin verotiedot. Verkkosivu.

<http://www.hs.fi/verotiedot/person.do?personId=1093> 06.05.2011.

Finlex. Säädosmuutosten hakemisto 360/1931. Verkkosivu. Finlex - Valtion säädöstietopankki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1931/19310360>.
31.01.2011.

Finska Hushållningssällskapet. Verkkosivut. <http://www.fhs.fi> 09.05.2011.

Jarmo Laivorannan kotisivut. Verkkosivu.

<http://www.laivoranta.fi/index.php?sivu=jarmo> 04.05.2011.

Maanhankintalaki. Edilex. Verkkosivu.

<http://www.edilex.fi/navi/saadokset/smur/19450396/>
15.3.2011.

Matrikel öfwer Swea rikes ridderskap och adel ... Verkkosivu.

<http://books.google.ee/books?id=YLkDAAAAYAAJ&printsec=titlepage&hl=en#v=onepage&q&f=false> 28.01.2011.

Mitat. Maanmittareiden käyttämät mittayksiköt Ruotsin vallan aikana. Verkkosivu. Turun yliopisto. <http://palvelut.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat/tulkintaopas/mitat.html> 28.01.2011.

Museovirasto I. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Verkkosivu. Museovirasto 2009. http://www-rky.fi/read/asp/r_default.aspx 28.01.2011.

Museovirasto II. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Masku Varsinais-Suomi. Kankaisten kartanolinna. Verkkosivu. Museovirasto 2009. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=94 28.01.2011.

Rannikkoseutu 26.4.2010. Verkkosivut. <http://www.rannikkoseutu.fi/cs/Satellite/Uutiset/1194642131320/artikkeli/navetasta+juhlatila.html> 23.11.2010.

Riddarhuset FI –Aateliskalenteri. Suomen Ritarihuone. Verkkosivut. <http://www.ritarihuone.fi/fin/suomenaatelisto/aateliskalenteri/>. 15.02.2011.

Riddarhuset FI –Suvut ja vaakunat. Suomen Ritarihuone. Verkkosivut. http://www.riddarhuset.fi/fin/suvut_ja_vaakunat/. 01.02.2011.

Riddarhuset SE. Adelshistoria. Verkkosivut. <http://www.riddarhuset.se/jsp/index.jsp?id=564>. 15.02.2011.

Ritarihuonejärjestys. Verkkosivut. <http://www.histdoc.net/laki/rhj.html> 15.02.2011.

Suomen yksityisten oppikoulujen digitaalinen matrikkeli. Åbo Svenska Samskolan 1888-1972. Verkkosivut. <http://www.yksityiskoulut.fi/matrikkeli/abo.htm> 15.03.2011.

Valtiovarainministeriö. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle pankkituesta 16.11.1999. Verkkosivut. <http://www.vm.fi/vm/fi/hakutulos.jsp?query=valtioneuvoston+selonteko+eduskunnalle+pankkituesta+1999&perushaku=1> 24.5.2011.

Varsinais-Suomen Lähivakuutusyhdistys. Verkkosivut. <http://www.finder.fi/Vakuutusyhti%C3%B6it%C3%A4/Varsinais-Suomen%20L%C3%A4hivakuutusyhdistys/TURKU/toiminta/204989> 24.05.2011.

Viljanti, Arvo. Turun Historiallinen Yhdistys 25-vuotias. Verkkosivut. Turun yliopisto. <http://org.utu.fi/yhd/thy/turkuartikkelit/THArk10s303-334.pdf>. 1948. 05.04.2011.

Liitteet

LIITE 1

Claes ja Claes Fredrik Aminoffin luottamustoimet

Claes Aminoffin luottamushenkilötiedot:

Taksoituslautakunnan jäsen 1924, 1930, 1935, 1938 - 1942

Tutkijalautakunnan jäsen 1924

Kankaisten kansakoulun johtokunnan jäsen 1930, 1931, 1933, 1937 - 1942, 1946 - 1951

Majoituslautakunnan jäsen 1931, 1934 - 1936, 1949 - 1962

Kunnallislautakunnan jäsen 1931

Kunnanvaltuuston jäsen 1931 – 1939, 1940 - 1947

Kunnallislautakunnan esimiehen varajäsen 1937 - 1939

Sotilasmajoituslautakunnan jäsen 1937 – 1939, 1940 - 1948

Kunnallislautakunnan varajäsen 1940 - 1944

Sotilasmajoituslautakunnan jäsen 1940 - 1946

Sankaripatsastoimikunta 1941

Varsinais-Suomen Tuberkuloosiparantolan kuntainliiton liittovaltuuston varajäsen 1944

- 1946 Koululautakunnan, jäsen 1948 - 1951

Työasiainlautakunnan jäsen 1948 - 1951

Claes Fredrik Aminoffin luottamushenkilötiedot:

Työvoimatoimikunta, jäsen 1969 - 1976

Lähde: Maskun kunta, Tuula Pusa, Keskuskaari 3, 21250 Masku. Sähköpostiviesti 23.2.2011.